

УРЯД НЕ ГОТОВИЙ ДО ДРУГОЇ
ХВИЛІ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

ГАННЕ СЕВЕРІНСЕН ПРО ВИБІРКОВЕ
ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ

ПРАВДА І МІФИ
ВЕЛИКОЇ ВІЙНИ

Тиждень

український www.tyzhden.ua

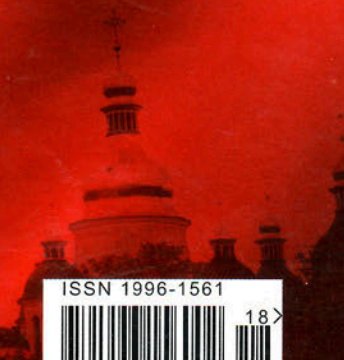
ВАДИМ
СКУРАТІВСЬКИЙ
ПРО
ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ
9 ТРАВНЯ

№ 18 (183) 6 – 12 ТРАВНЯ 2011 р.

ОКУПАЦІЮ ЗАВЕРШЕНО?

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

6–13 травня чекаємо Вас на таких заходах у Книгарнях «Є»

К Н И Г А Р Н Я

◆ У Києві (вул. Лисенка, 3):

6 травня, 11:00 – Польський Інститут у Києві та Католицький Медіа-Центр запрошують на презентацію українського видання книжки архієпископа Мечислава Мокшицького та Бригіди Грисяк «Вівторки він любив найбільше», яка розповідає про щоденне життя Івана Павла II. Учасники: архієпископ Мечислав Мокшицький, єпископ Йосиф Мілян, Євген Сверстюк, Костянтин Сігов. Модератор Олена Бетлій.

11 травня, 18:00 – Ніч літератури: читання перекладів чеських авторів. Карел Шульц «Камінь і біль» – читає Людмила Таран. Вітєслав Незвал «Аничка, Курдулик і Солом'яний Губерт» – читає Тетяна Савченко. Франц Кафка «Зниклий безвісти» – читають Олександр Ірванець, Анатолій Дністровий та Андрій Любка. За підтримки Чеського культурного центру.

12 травня, 18:30 – презентація книжки Ірини Славінської «33 герої укрліт».

13 травня, 18:00 – презентація книжки філософа Сібе Шаапа «Здійснення філософії. Метафізичні претензії у мисленні Т. В. Адорно».

◆ В Івано-Франківську (вул. Незалежності, 31, 4-й поверх):

10 травня, 17:00 – дискусія «Визвольна боротьба в контексті Другої світової війни». Спеціальний гість – колишній директор Івано-Франківського музею визвольних змагань, соціолог та політолог Руслан Коцаба.

11 травня, 19:00 – засідання кіноклубу «Маяк» та перегляд

фільму «Сторінки історії Другої світової».

12 травня, 16:30 – засідання FRI-D-club. Англійськомовна дискусія на тему «Music is our life».

◆ У Львові (просп. Свободи, 7):

11 травня, 18:00 – «Вірші і видива»: поетичні читання за участю молодих поетів Арсенія Барзеловича та Івана Непокори.

12 травня, 18:00 – презентація книжки Вергілія «Буколіки. Георгіки. Малі поеми» в перекладі Андрія Содомори.

13 травня, 18:00 – лекція американського професора Дона Скіза на тему «Сучасна американська література».

◆ У Харкові (вул. Сумська, 3):

13 травня, 18:00 – презентація незалежного театрального журналу «Коза». Обговорення на тему «Молодіжні мистецькі угруповання: чим більше – тим краще». Презентують Богдан Поліщук та Олена Рачковська.

14 травня, 16:00 – дискусія на тему «Хибні друзі перекладача». Модератор Ліза Жданова. Мова заходу німецька.

◆ У Вінниці (просп. 50-річчя Перемоги, 26):

7 травня, 13:00 – забави зі Слоником-Дзвоником та презентація книжки «Історії Чарівного Лісу».

11 травня, 18:00 – майстер-клас «Вербальні маніпуляції».

13 травня, 18:00 – вечір пам'яті Миколи Хвильового «13: Я був закоханий у це число...».

Інформаційний партнер

Тиждень
www.tyzhden.com.ua

Із повним переліком заходів та його можливими змінами Ви можете ознайомитися в Книгарні «Є» у вашому місті та на сайті book-ye.com.ua

Фото тижня
1 травня
у Ватикані

Свято уламків імперії
Повертаючись до символів СРСР, можновладці підпилюють ніжки крісел, на яких сидять

4

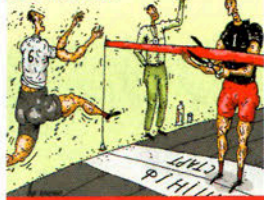
Вороги преси-2010

6

8

ВПРИТУЛ

Переможець на старті
Якою буде стратегія влади під час парламентських виборів-2012

10

Потьомкін і Kafka
Новий український спосіб боротьби з корупцією

14

Біг із перешкодами
Як обмежують ефективність громадських організацій

16

Віктор Замятин про нову газову виставу

19

Давня хвиля
Чи готовий уряд до другого сплеску економічної кризи

20

Дефект бацькономіки
Політика Лукашенки породила валютний дефіцит, що повернув Білорусь у 1990-ті

22

Ліквідація символу
Зі смертю Усама бен Ладена тероризм не зникне

24

Конкуренти Обама: мормон, мільярдер та інші
Республіканці шукать поміж себе кандидата в президенти

26

Шляхи до Європи
Про інтеграційний досвід західних сусідів України

28

Черговий проект у біді
Чому грандіозні об'єднувачі програми Європи потерпають

30

Правда, що боїться самої себе
Чому через півстоліття після війни в Алжирі Франція не погляне в очі історії

32

Викоренити й запобігти
Тиждень вивчав литовський досвід боротьби з корупцією

34

Проїхатися по кліше
Як редактор німецької газети Die Zeit позбувався стереотипів щодо України

38

Коктейль Молотова – Брежнєва
Як творились і що прикривали радянські міфи про «Велику Вітчизняну війну» та «Велику Перемогу»

40

Вадим Скуратівський про дилему 9 травня

46

Пасинки перемоги
Чому по закінченні війни солдати-інваліди були ізольовані від стороннього ока

48

КлубНе(До)Життя
Чому в Україні не формується культура музичних клубів

56

Успереч топоніміці
Тиждень побував у Чорткові, який свою лянчу назву компенсує чималою кількістю храмів і атмосферою вмиротворення

62

Тижень

№18 (183) 6-12.05.2011
Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ
Видавець ТОВ «Український Тижень»
Головний редактор Сергій Литвиненко
Заступники головного редактора
Ростислав Павленко, Наталія Петринська
Оглядачі Юрій Макаров, Дмитро Вовнянко, Андрій Дуда, Алла Лазарева
Редактори Жанна Безп'ячук, Дмитро Губенко, В'ячеслав Дарліняц, Роман Кабачій, Дмитро Крапивенко, Ігор Кручич, Андрій Лаврик

Журналісти Богдан Буткевич, Інна Завгородня, Олександр Михельсон, Аліна Пастухова, Олена Чекан
Відповідальний секретар Віталій Столига
Арт-директор Андрій Ермоленко
Дизайнери Ганна Єрмакова, Тимофій Молодчиков
Художник Павло Ніц
Більд-редакція Олександр Чекменьов, Валентина Бутенко
Фотограф Андрій Ломакін
Кольорокоректор Олена Шовкопляс
Літературні редактори Юрій Бедрик, Лариса Мічченко, Марина Петрова
Коректори Росіна Ларіна, Ірина Павленко

Фінансовий директор Андрій Решетник
Директор зі збуту Олександр Грищенко
Директор з реклами Олена Андреева
e-mail: andreeva@ut.net.ua
тел.: 067 407-10-89
Відділ промо та маркетингу Ганна Кашейда
Голова редакційної ради Роман Цуприк
Видається з 2.11.2007 р.
Свідоцтво про державну реєстрацію КВ №13005-1889Р від 13.08.2007 р.
Адреса для листування 03067, Київ, а/с №2
Адреса редакції та видавця 03067, Київ, Машинобудівна, 37

E-mail: office@ut.net.ua.
Тел.: (044) 351-13-00
Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №1447 від 28.07.2003 р.
№ зам. 114311
Наклад 41 500
Номер підписано до друку 4.05.2011 р.
Виходить щоп'ятниці.
Розповсюджується в роздрібній торгівлі та за передплатою.
Ціна договірна. Передплатний індекс 99319

© Український тижень. Редакція залишає за собою право на літредування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються й не рецензуються. Редакція може не поділяти думку авторів. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе

Матеріали, позначені літерою «Р», під рубрикою «Трибуна» та на сірому тлі, публікуються на комерційній основі

1 травня у Ватикані

Понад мільйон осіб зібрався 1 травня на площах і вулицях Рима для спільної молитви під час церемонії беатифікації (зарахування до лику блаженних) Папи Римського в 1978–2005 роках Івана Павла II. У католицькій традиції беатифікація – це останній етап перед канонізацією, приєднанням до святих. На церемонії була присутня черниця з Франції на ім'я Марі-Симон-П'єр. Ватикан підтвердив факт її чудесного лікування Іваном Павлом II від хвороби Паркінсона. Саме після цього підтвердження стала можливою беатифікація понтифіка. Цікаво, що Іван Павло II, який не дожив менш як два місяці до свого 85-ліття, в останні роки сам страждав на згадану недугу.

Фото: AP

ікани

28 КВІТНЯ

Масштабна пожежа на Чернігівщині – горіли 70 гектарів лісу

29 КВІТНЯ

Принц Вільям побрався з Кейт Міддлтон. 600 тис. туристів приїхали до Лондона побачити церемонію

30 КВІТНЯ

Рада з питань прав людини ООН ухвалила резолюцію щодо Сирії: засуджено застосування сили проти демонстрантів

Свято уламків імперії

Відомо, що Іосіф Сталін дуже хотів якщо не домогтися перемоги на 1 Травня, то хоча б узяти на цю дату Берлін. Вождь добре розумів значення символів і не шкодував чужих життів для їх звеличення (згадаймо, як він вимагав за будь-яку ціну відбити Київ до річниці Жовтневого перевороту). Саме ця відданість символам, ба навіть *Символам*, перед якими живі люди – ніщо, і ріднить радянський режим із нацистським. Недарма Парламентська асамблея Організації з безпеки та співробітництва у Європі ще 3 липня 2009 року ухвалила резолюцію, в якій (попри протести російської сторони) засуджувались і нацистський, і сталінський режими й містився заклик відмовитися від воззвличення їх обох.

На Заході всім зрозуміло, що 40-ві роки ХХ століття Європа зустріла затисненою між двома тоталітарними монстрами. Дискусії про те, хто з цих монстрів був меншим злом, тривають і досі, щоправда, на академічному рівні. Але ніхто із серйозних дослідників не твердить, що СРСР був «добром».

Україна слідом за Росією демонструє в цьому питанні особливість слов'янської душі. Ще 19 квітня 233 депутати Верховної Ради схвалили заяву з нагоди 65-ї річниці Нюрнберзького трибуналу з такими «чудовими» словами: «Аморальними є намагання покласти на СРСР рівну з гітлерівською Німеччиною відповідальність за її (війни. – Авт.) розв'язання і тим самим виправдати нацистів». Здається, ніхто ще не звертав уваги на дивну логіку другої частини цього пасажу. Справді, чим «рівна» з Німеччиною відповідальність Радянського Союзу «виправдовує» останню? Чи українські депутати вважають СРСР абсолютним благом, зрівняння з яким автоматично вивисує будь-яку іншу державу?

Схоже, що так. Адже недарма вже після цієї заяви пропрезидентська більшість парламенту ухвалила й сумнозвісний закон про використання 9 Травня червоних прапорів. Виправдання, що йдеться, мовляв, лише про «прапор

Тиждень в історії

6 травня 1686 року

7 травня 1946 року

8 травня 1996 року

«Вічний мир» між Москвою і Річчю Посполитою, за яким поляки визнали втрату Лівобережжя України та Києва

У Японії засновано «Токійську компанію телез'язку», згодом Sony

Зміна Конституції Південно-Африканської Республіки – надано рівні громадянські права представникам усіх рас

1 травня

2 травня

3 травня

4 травня

Спецслужби США здійснили операцію з ліквідації Усами бен Ладена

Швейцарія заморозила банківські рахунки Мубарака, Каддафі та экс-президента Тунісу Зіна аль-Абідіна бен Алі

Британські спецслужби запобігли теракту в ядерному центрі. Акція могла бути помстою за вбивство бен Ладена

Проти экс-керівників «Мистецького арсеналу» порушили кримінальну справу

Перемоги» (міфи про який давно відомі всім, хто бажав про них дізнатися), не повинні вводити в оману. Ні до чого й розповіді про те, що саме під червоним прапором демонстрували героїзм наші діди. Німці 1945 року теж виявляли героїзм (і, на жаль, високий професіоналізм), захищаючи свою батьківщину, але це не уславлює червоних стягів НСДАП.

У випадку з «прапором Перемоги» головне те, що це радянський символ. Те саме стосується й офіційного відзначення 1 Травня, Дня солідарності трудящих. Святкувати (не підтримувати, а саме святкувати!) боротьбу за права трудящих у країні з напівфеодалною системою експлуатації праці – це треба мати почуття гумору. Зрештою, яка радість у 1 Травні може бути для наших можновладців, які, висловлюючись радянськими кліше, належать до «представників експлуататорського класу»? Радість саме в радянських кліше.

Не маючи змоги й бажання створювати нове, пострадянські керманічі (українці тут не самотні) намагаються влити в нові міхи давно вже прокисле ідеологічне вино. Щоправда, міхи ці новими теж можна назвати лише умовно. Усе – від адміністративного апарату до водогону й каналізації – сучасна Україна отримала від совка, тож успадкування радянських ідеологем є для нинішніх міні-вождів якщо не природним, то принаймні таким, що робить непотрібною розумову працю над так званою національною ідеєю. А що ці ідеологеми викликають відразу в значної частини суспільства, тим краще. Сказано ж: розділяй і владаруй.

Про все це вже написано чимало. У відсутності реакції верхів дивує тільки нерозуміння ними однієї простої речі. Якщо української України не існує, а є такий собі уламок СРСР (саме в цьому нас і переконують згаданими акціями та рішеннями ВР), то на якій підставі всі ці люди називаються українською владою? З якого дива вони користуються всіма своїми формальними й особливо неформальними привілеями? Утім, це запитання багатьом, мабуть, спадає на думку і без прив'язки до конкретних дат.

Олександр Михельсон

Продовження теми на стор. 40

Без білорусів і Литвина

3 травня у Брюсселі відбулося перше засідання Парламентської асамблеї програми Європейського Союзу «Східне партнерство» EURONEST. У роботі Асамблеї мають брати участь 60 євродепутатів з усіх політичних фракцій Європарламенту, а також по 10 представників від учасників Східного партнерства: Грузії, України, Вірменії, Азербайджану, Молдови та Білорусі. Однак, зважаючи на ситуацію в останній, розглядалися різні варіанти тимчасової зміни представництва для цієї країни. Зокрема, пропонувалося запросити або лише представників опозиції, або порівну опозиції і парламенту. Однак ідеї не були сприйняті офіційним Мінськом, тож зібрати засідання безуспішно намагалися півтора року. Зрештою, у лютому 2011-го на Конференції голів політичних фракцій Європарламенту було ухвалено рішення провести засідання EURONEST без участі Білорусі, доки в ній не стануть реальністю «вільні вибори, визнані усім світом». До речі, делегації Азербайджану, Вірменії, Грузії та Молдови очолювали керівники парламентів цих країн – учасниць Східного партнерства, тоді як очільники українського подію проігнорували.

ЄВРОПЕЙСЬКЕ ПОПЕРЕДЖЕННЯ. Голова Європарламенту Єжи Бузець нагадав українській владі про північноафриканський сценарій

У режимі радіомовчання

Колегія Держкомтелерадіо ухвалила рішення ліквідувати міжнародне радіомовлення Всесвітньої служби «Радіо України» українською мовою, а згодом і англійською, німецькою та румунською. Пояснення такого кроку є вельми лаконічним: «оптимізація мереж каналів мовлення» Національної радіокомпанії України. Для порівняння: іномовлення Російської Федерації – «Голос Росії» – охоплює 160 країн 40 мовами і весь час розширює покриття. Нагадаємо, нещодавно на вітчизняному ринку з'явився новий потужний гравець – 55 частот несподівано отримала незнана досі компанія «Новий обрій», контрольована регіоналами (див. № 13/2011 Тижня).

ФОТО: ОЛЕКСАНДР ЧЕРКЕНЬОВ

9 травня 1871 року

10 травня 1956 року

11 травня 1916 року

12 травня 996 року

Народився Володимир Гнатюк, український фольклорист, етнограф, академік Української академії наук

У СРСР скасовано плату за навчання в старших класах середніх шкіл

Альберт Ейнштейн представив свою теорію відносності

У Києві освячено першу на Русі кам'яну церкву – Успення Пресвятої Богородиці Десятинну

68% українців

проти спорудження пам'ятників Сталіну. «За» висловилися лише 5,7% – опитування Центру Разумкова

12,6 млрд грн

заборгували українці за комунальні послуги – дані Держкомстату на кінець березня 2011-го

\$60 млрд

тримають громадяни України «у матрацах» – підрахунки НБУ

5 ОБЛИЧ

ВІКТОР ЮЩЕНКО
працює на Януковича

Екс-главу держави працевлаштували на посаді співголови ради з питань розвитку музейного комплексу «Мистецький арсенал», створеної при президентові.

ДМИТРО ФІРТАШ
придбав «Надра»

Частка компанії Centragas Holding AG, власником якої є олігарх, у статутному капіталі банку «Надра» становитиме 89,97%.

ГАННА GERMAN
виправдала Табачника

«Ян Петрович ... багато настраждався від замовних статей... Можливо, у нього лишилася та давня образа, яка емоційно, імпровізом вихлюпнулася в телепрограмі».

СВІТЛАНА БЕРЗІНА
під підозрою

Прокуратура Києва порушила кримінальну справу проти колишнього директора столичного зоопарку. Берзіну підозрюють у розтраті майна і зловживанні службовим становищем.

МАХМУД АХМАДІНЕЖАД
чекає на імпічмент

Парламент Ірану може оголосити недовіру президентові. Причина – конфлікт Ахмадінежада з духовним лідером країни Хаменеї.

МЕДІА

«Вороги прес»

1. ПРЕЗИДЕНТ ВІКТОР ЯНУКОВИЧ
Порушення (найбільш кричущі):
15.06.10 Охоронці Януковича застосували силу до журналіста каналу «СТБ» Сергія Андрушка, коли він знімав виступ глави держави на виставці «Агро-2010».

21.04.2010 Більшість журналістів, акредитованих на зустріч президентів Віктора Януковича та Дмитрія Медведєва, не мали змоги поставити запитання на їхній прес-конференції.

22.06.2010 Співробітники Управління державної охорони заборонили журналістам газети «Вечірні вісті» фотографувати кортеж президента.

23.06.2010 Журналістів, акредитованих на засідання Кабінету Міністрів за участю Януковича, не допустили до зали засідань.

30.09.2010 У донецького кореспондента «Газети по-українськи» Тетяни Светницької охорона Януковича видалила з фотоапарата частину знімків.

2. ПРЕМ'ЄР-МІНІСТР
МИКОЛА АЗАРОВ
Порушення:
29.11.2010 Охоронці очільника уряду грубо перешкодили знімальній групі «5-го каналу» у виконанні професійних обов'язків.

20.09.2010 Прес-секретар прем'єра Віталій Лук'яненко вимагав від журналістів тижневика «Кореспондент» перед інтерв'ю з Азаровим повністю узгодити, яким у результаті буде матеріал.

3. НАЧАЛЬНИК ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ ЖИТЛОВОГО ГОСПОДАРСТВА КМДА ВОЛОДИМИР СТОРОЖЕНКО
Порушення:
08.04.2010 Чинювач КМДА виврав із рук журналіста телеканалу «СТБ» Сергія Андрушка мікрофон і викинув його в урну.

4. ДЕПУТАТ ЖИТОМИРСЬКОЇ РАЙОННОЇ РАДИ
ЮРИЙ ВЕРБИЛЮК
Порушення:
04.10.2010 Депутат від БЮТ застосував силу проти кореспондента газет «День» і «Замок володарів» Дмитра Сінченка.

5. НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ
МИХАЙЛО ЧЕЧЕТОВ
Порушення:
28.10.2010 Нардеп від Партії регіонів у прямому ефірі погрожував закрити ток-шоу «Київський форум», яке виходить на КДР ТРК.

6. ГОЛОВА ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
СЕРГІЙ ТУЛУБ
Порушення:
15.07.2010 Голова Черкаської ОДА ініціював звільнення генерального директора Обласної державної телерадіокомпанії «Рось» Михайла Калініченка з метою «оздоровлення кадрів».

7. МІСЬКИЙ ГОЛОВА ЖИТОМИРА
ВОЛОДИМИР ДЕБЕЙ
Порушення:
24.12.2010 Близько 20 журналістів житомирських видань і телеканалів не пустили на засідання сесії тамтешньої міської ради 24 грудня.

8. ЗАСТУПНИК МЕРА КРЕМЕНЧУКА
МИКОЛА ПОРИЦЬКИЙ
Порушення:
28.01.2010 Заступник міського голови заборонив журналістам бути присутніми на робочій нараді керівників комунальних підприємств у Кременчуці.

9. ДЕПУТАТ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ МІСЬКРАДИ
ЗАГІД КРАСНОВ
Порушення:
06.02.2010 Журналістів силою вивели з його зустрічі з виборцями.

10. ПЕРШИЙ ЗАСТУПНИК МІСЬКОГО ГОЛОВИ РОВЕНЬКІВ
ОЛЕКСАНДР ТИМОШЕНКО
Порушення:
29.06.2010 Колектив комунальної газети «Вперед, Ровеньки» заявив про тиск із боку міської влади та особисто Тимошенка.

\$50 млрд

виділить влада Японії на подолання наслідків землетрусу. Гроші спрямують на відновлення інфраструктури і житло для евакуйованих

И-2010»

З нагоди Всесвітнього дня свободи преси Інститут масової інформації та Київська незалежна медіа-профспілка склали антирейтинг тих, хто порушує права журналістів в Україні

НАСТУПНІ 13 СХОДИНОК АНТИРЕЙТИНГУ ПОСІЛИ:

11. Голова фракції НУНС-ЕЦ в Закарпатській обласній раді **Іван Балага**
12. Голова Гадяцької районної ради **Анатолій Цимбал**
13. Голова Хмельницької обласної державної адміністрації **Василь Ядуха**
14. Міський голова Кременчука **Олег Бабаєв**
15. Співвласник холдингу «Главред-медіа» **Ігор Коломойський**
16. Власник газети Київ Post **Мохаммад Захур**
17. Голова Севастопольської МДА **Валерій Саратов**
18. Президент НТКУ **Єгор Бенкендорф**
19. Народний депутат **Ян Табачник**
20. Голова Донецької ОДА **Анатолій Близнюк**
21. Голова СБУ **Валерій Хорошковський**
22. Міністр освіти і науки, молоді та спорту **Дмитро Табачник**
23. Головний архітектор Києва **Сергій Целовальник**

МАЙЖЕ СЕРІОЗНО**Локшина для народу**

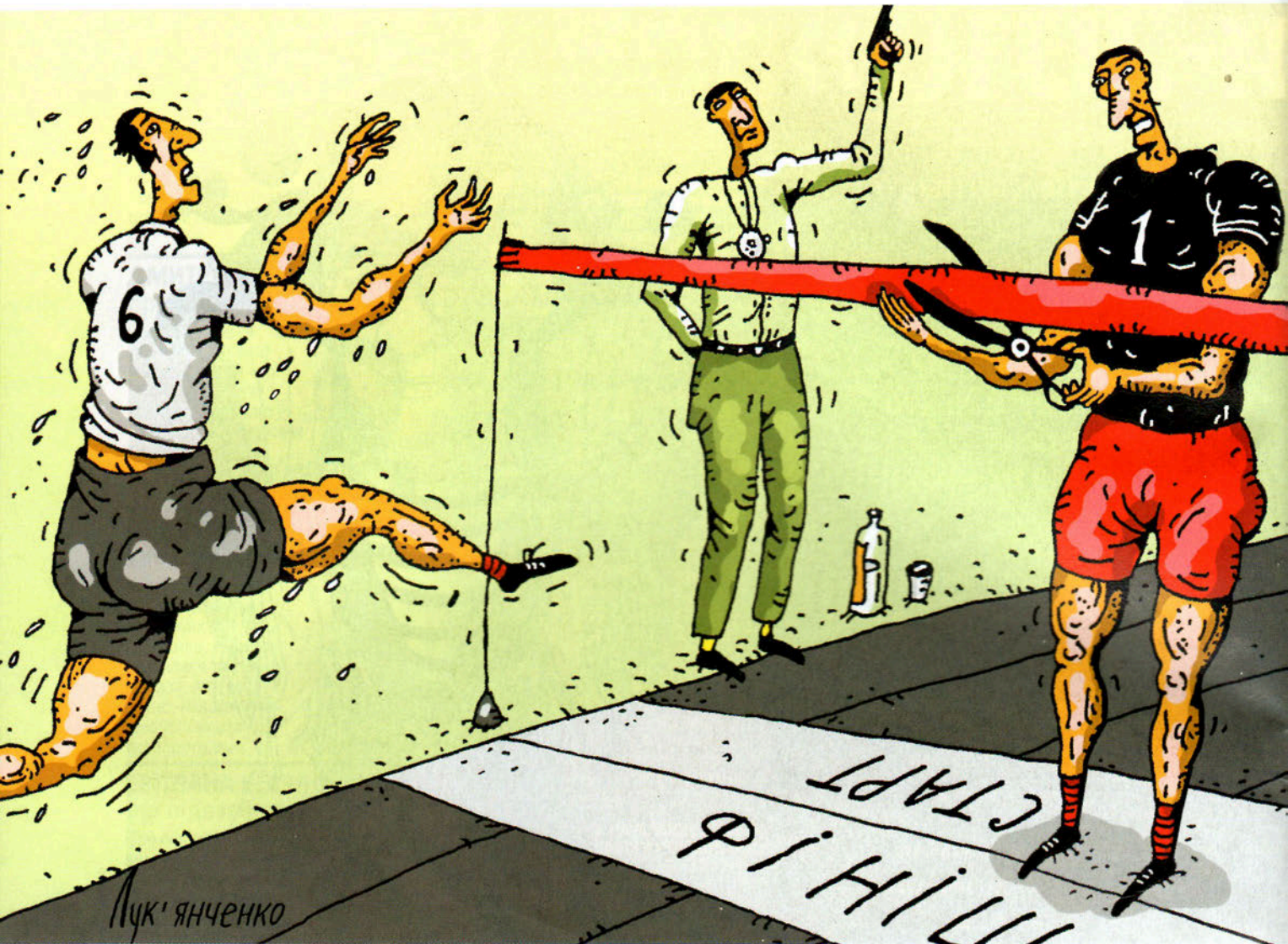
От саме тому локшина і не подорожчала

Прем'єр-міністр України Микола Азаров крім адміністративних здібностей має ще один непересічний талант: він як ніхто вміє перетворити найсерйозніше повідомлення на привід для анекдотів. В ефірі ТРК «Україна» 1 травня пан Азаров намагався говорити про справді важливі речі: формулу розрахунку ціни на російський газ, якою її хоче бачити Київ. Цим би Миколі Яновичу й обмежитись, але він лишився вірним собі. «М'ясо, хліб, макаронні вироби – ціни на них практично не зросли, вони у нас значно нижчі, ніж у сусідніх країнах... Цей фактор багато в чому залежить від того, що нам вдалося укласти Харківські угоди, вдалося знизити ціну на газ», – повідомив прем'єр. Між тим, вочевидь, звичайним громадянам добре відомі реальні (а не держкомстатівські) ціни. Не кажучи вже про рівень доходів, який в Україні відрізняється майже від усіх «сусідніх країн» аж ніяк не в кращий бік. Тож як вплинула така «локшина по-флотськи» на глядачів, можна лише здогадуватися...

Переможець на старті

Опублікований для обговорення проект виборчого закону розкриває стратегію влади під час парламентських перегонів-2012

Автор:
Андрій
Скумін

Перемога Партії регіонів на парламентських виборах 2012 року на сьогодні є передбачуваною як ніколи. Принаймні такого висновку можна дійти, порівнявши прогнози щодо «вдосконалення» виборчого законодавства після місцевих перегонів і розроблену Мін'юстом нову редакцію законопроекту про вибори народних депутатів України. Після кампанії-2010 *Тиждень* передбачав, що під

час парламентської буде скопійовано правила, апробовані командою Януковича на муніципальних виборах. Щоправда, на простому копіюванні регіонали не зупинилися – є і новачки, хоча й теж прогнозовані.

НОРМИ Й ОЧІКУВАННЯ

Основна тенденція нового законопроекту – владна команда взяла курс на монополізацію свого становища у Верховній Раді України. Цьому сприятиме

кілька факторів, зокрема ліквідація блоків як суб'єктів виборчого процесу і підвищення прохідного бар'єра з 3% до 5%.

Ліквідація блоків в умовах підвищення бар'єра означатиме удар не лише по опозиції, а й по партнерах Партії регіонів у парламентській більшості. Приміром, у світлі нової редакції виборчого закону з 5% бар'єром зовсім незрозумілими є перспективи Компартії. Соціологічні опитування

засвідчили, що рейтинг комуністів коливається в межах 3–4%. Порятунком для них могло б стати блокування з іншими політсилами – утворення умовного лівого блоку за участю КПУ, ПСПУ Вітренко та решти партій «радянських патріотів» могло б забезпечити подолання проросійськими лівими прохідного бар'єра. Проте регіонали позбавили Компартію будь-якого маневру. Тому якщо фракція КПУ проголошує за його підвищення, то це означатиме лише наявність гарантій: результати виборів фальсифікують на користь Компартії.

«Регіональна команда» виконає роль похоронної і для кар'єри Володимира Литвина. Його політсила була готова до ліквідації блоків як суб'єктів виборчого процесу. Вже понад рік відбувався ребрендинг Блоку Литвина, спрямований на посилення впізнаваності Народної партії. А ось до підвищення виборчого бар'єра – ні. Водночас литвинівці не зможуть блокувати ухвалення нової редакції виборчого закону через перспективи притягнення спікера до кримінальної відповідальності у справі Гонгадзе. Як стверджують близькі до слідства джерела, нібито справа про службові злочини Володимира Михайловича вже готова.

Важка доля чекає й на опозицію. Хоча вона подібна до риби, щуки і рака, загроза втратити свої мандати змушуватиме об'єднуватися, тобто блокуватися. Але регіонали позбавили її такої можливості. 5% бар'єр – критична межа підтримки більшості опозиційних партій. Реальні шанси потрапити до Верховної Ради отримує лише «Батьківщина» Юлії Тимошенко. А такі політичні проекти, як «Фронт змін», «Свобода», мають парламентське майбутнє лише за умови набрання ними свого максимуму електоральної підтримки.

Для того щоби погіршити становище цих партій, достатньо визнати вибори недійсними на кількох дільницях, які дають високий результат ФЗ чи «Свободі», або штучно зменшити кількість голосів,

відданих за них, і проблема вирішується сама собою. А технологічно зробити це дуже просто: 1) підконтрольна Партії регіонів окружна виборча комісія в день голосування приймає рішення про дострокове припинення повноважень членів визначених дільничних виборчих комісій (ДВК) від опозиції (ч. 2 ст. 37); 2) ДВК на виборчих дільницях на засіданні з підрахунку голосів своїм рішенням позбавляють присутності офіційних спостерігачів, інших осіб, посилаючись на те, що вони неправдоподібно перешкоджають його проведенню (ч. 5 ст. 34); 3) члени ДВК роблять ще одну позначку у виборчих бюлетенях, відданих за опозиційні партії, а потім визнають їх недійсними.

Зовсім сумні перспективи в опозиційних малих партій, таких як «Наша Україна», Українська народна партія, Народний рух України, «Реформи і Порядок» тощо. За новим виборчим законопроектом у них жодного парламентського майбутнього. Фактично це означає, що вперше за роки незалежності із законотворчого процесу усувається цілий ідеологічний сегмент: нащадки колишнього Народного руху України, за винятком деяких депутатів, не будуть представлені у Верховній Раді. У Партії регіонів, вочевидь, таку можливість сприймають як позитивний момент. Але це недалека позиція, оскільки «націонал-демократія» у ВР – досить зручний спосіб легітимізації серед патріотичних виборців багатьох ініціатив Януковича.

ЗНОВУ МАЖОРИТАРКА

Ще одним дуже потужним фактором посилення позицій Партії регіонів у парламенті стане запровадження змішаної пропорційно-мажоритарної системи виборів. Голосування за партійними списками завжди було механізмом представлення у Верховній Раді ідеологічних установок певних електоральних груп. Як засвідчили місцеві вибори, запровадження мажоритарки руйнує цю відповідність. Адже голосування за депутата в мажоритарному

У ПЕРЕДСТАРТОВІЙ ГОТОВНОСТІ

Теоретично подолати бар'єр можуть шість-сім партій. На практиці їх, імовірно, виявиться значно менше. Квітневе опитування КМІС засвідчило, що лише 50% респондентів планують взяти участь у голосуванні на найближчих парламентських виборах (хоча зазвичай цей показник становить близько 70%). Не виключено, що низька явка забезпечить «сюрпризи» на виборах, а також збільшить можливості для фальсифікації, зокрема не використани виборцями бюлетені можуть застосовувати для «вкідання»

окрузі – це вибір не лише ідеологічний. На нього впливають підкуп виборця, іміджеві складові, адміністративний ресурс, матеріальні обіцянки кандидатів тощо. Зважаючи на незрівнянню вищу ресурсну базу (матеріальну, фінансову, адміністративну) партії влади, у мажоритарних округах регіонали можуть скласти серйозну конкуренцію опозиційним кандидатам не лише в Центральній Україні, а й на Заході. Для ілюстрації візьмімо вибори до Львівської обласної ради 2010 року. За партійними списками ВО «Свобода» отримала 25 місць, «Фронт змін» – 11, «Наша Україна» – 7, ПР – 6, НРУ – 4, «УДАР» – 3 (ФЗ і НРУ ще отримали по одному місцю за залишками). У такий спосіб регіонали здобули лише 6 мандатів плюс 3 мандати взяла лояльна на Львівщині до влади партія «УДАР». У той самий час ситуація в одномандатних округах

якісно інша: ВО «Свобода» – 16 місць, «Фронт змін» – 6, ПППУ (Анатолій Кінах) – 6, УНП – 5, «Сильна Україна» (Сергій Тігіпко) – 4, ПР – 3, Народна партія (Володимир Литвин) – 3, НРУ – 3, «Відродження» – 3, УСДП (на сьогодні підконтрольна ПР) – 2. Інакше кажучи, на Львівщині з 58 мажоритарних мандатів 21 отримали представники провладних партій (ПР, ПППУ, «Сильна Україна», «Відродження», УСДП).

У розробленому відомством Лавриновича законопроекті відсутні ноу-хау щодо фактичного формування виборчих комісій за поданням партій, які мають свої фракції у Верховній Раді. Як і в попередній редакції закону про вибори, за поданням парламентських фракцій кандидатури обов'язково включаються до ОВК, непарламентських партій – за жеребкуванням. Аналогічно регіонали забезпечать контроль і над

дільничними виборчими комісіями. В новому законопроекті також збережено інститут попереджень та скасування реєстрації кандидатів у народні депутати.

Перекладаючи мовою політики, кампанія з виборів народних депутатів України вже розпочалась. І Партія регіонів, використовуючи свій адміні-

ОСНОВНА ТЕНДЕНЦІЯ НОВОГО ЗАКОНОПРОЕКТУ – ВЛАДНА КОМАНДА ВЗЯЛА КУРС НА МОНОПОЛІЗАЦІЮ СВОГО СТАНОВИЩА У ВЕРХОВНІЙ РАДІ УКРАЇНИ

стративний ресурс – Мін'юст, перший крок до перемоги вже зробила. Якщо опозиція сьогодні буде пасивною, обіграти її під час виборчого процесу – питання техніки. ■

ПАРЛАМЕНТСЬКІ ПЕРЕГОНИ: НОВІ ПРАВИЛА

- Закон «Про вибори народних депутатів України» (чинний)
- Технічний проект Закону «Про вибори народних депутатів України»

- Партією – на її з'їзді (зборах, конференції); блоком – на з'їзді (зборах, конференції) партій, що входять до блоку

- 2 тис. мінімальних розмірів заробітної плати

3%

- Пропорційна (вибори за партійними списками)
- Змішана: 50% – за партійними списками, 50% – в одномандатних округах

- У багатомандатному окрузі – з'їзд партії. У мажоритарному окрузі: 1) з'їзд (збори, конференція) партії; 2) шляхом самовисування

- 2 тис. мінімальних розмірів заробітної плати – для партій; 12 мінімальних розмірів заробітної плати для кандидатів у депутати

5%

Окружні виборчі комісії (ОВК) формують ЦВК за поданням суб'єктів електорального процесу: від партії (блоку), які в поточному складі ВР станом на 15 вересня року, що передувє виборчому, мають партійні фракції (фракції блоків) – по одному представнику. Решту місць ОВК заповнюють у спосіб жеребкування між непарламентськими партіями: включають по одному представнику.

Окружні виборчі комісії формують ЦВК за поданням партій – суб'єктів виборчого процесу: обов'язково включають від партії, що сформувала депутатську фракцію на першій сесії ВР поточного скликання, по одному представнику. Від непарламентських партій за жеребкуванням включають по одному представнику.

Дільничні виборчі комісії (ДВК) формують ОВК. Обов'язково включають по одному представнику від парламентських партій (блоків) станом на 15 вересня року, що передувє виборчому. Включають за жеребкуванням по одному представнику від непарламентських партій (блоків).

Дільничні виборчі комісії формуються ОВК. Обов'язково включають по одному представнику від парламентських партій, які сформували фракції на першій сесії ВР. Решту місць заповнюють у спосіб жеребкування представниками (по одному) від непарламентських партій і від «мажоритарних» кандидатів у депутати.

ПРИКЛАД АЛЬТЕРНАТИВИ: НІМЕЦЬКА ВИБОРЧА СИСТЕМА

ФОТО: REUTERS

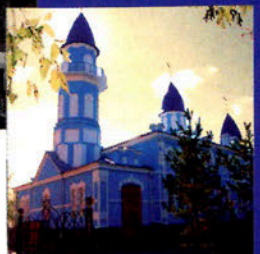
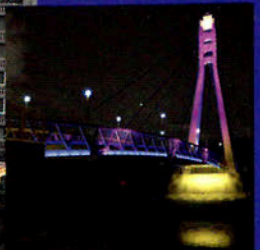
**ОДИН
ВИБОРЕЦЬ –
ДВА ГОЛОСИ.**
Німецька
виборча
система
поєднує
представництво
парцій і зв'язок
депутатів з
виборцями

Виборчу систему, за якою формується німецький бундестаг, вважають класичним прикладом змішаної, коли половина мандатів здобувається в мажоритарних (одномандатних) округах, а половина розподіляється між партіями пропорційно набраним голосам. Німецька система побудована так, що вирішує більшість проблем, які постають під час запровадження змішаної системи. Так, збережено зв'язок депутатів і виборців, при цьому партія отримує загальну кількість голосів, пропорційну відданім за неї на виборах, а мажоритарники є лояльними депутатами своїх фракцій і не думають про перебігання під інші знамена. До того ж ураховується регіональна

специфіка виборців, і навіть невеликі партії мають шанс на парламентське представництво. Самі німці називають цю систему персоналізованою пропорційною (personalisiertes Verhältniswahlrecht), що відображає її формальну організацію. Вибори до бундестагу відбуваються щочотири роки, якщо не оголошуються дострокові. Усі 598 депутатів німецького парламенту обираються на пропорційній основі за партійними списками, однак особовий склад половини (299 осіб) визначає електорат. Кожен виборець під час голосування віддає два голоси: перший (Erststimme) за депутата у своєму одномандатному окрузі, другий (Zweitstimme) за партійний список. До бундестагу допускаються лише партії, які отримали понад 5% голосів або чиї кандидати перемогли щонайменше в трьох одномандатних округах (набрали більше голосів, ніж інші). Кількість мандатів кожної партії визначається пропорційно отриманим голосам: скільки відсотків голосів за неї віддано, стільки відсотків загальної кількості місць вона може посісти. Ця квота спочатку заповнюється переважцями в мажоритарних округах. Решта розподіляється між депута-

тами, обраними за 16 регіональними списками (для кожної з 16 федеральних земель партії формують свої списки; на кожній землі «розігрується» певна квота мандатів, пропорційна кількості населення). Наприклад, політсила отримала 30% «других» голосів за свій список і виграла в 50 одномандатних округах. Це означає, що вона може претендувати на 30% від 598 мандатів (тобто 179). З них 50 місць здобувають мажоритарники, а решта 129 розподіляються між депутатами з партійних списків, яких обрали на 16 землях. Якщо в мажоритарних округах партія взяла більше мандатів, ніж їй належало б за пропорційним розподілом, на ці додаткові мандати (Überhangmandate) збільшується загальна кількість депутатів. Наприклад, якщо партія набрала 20% і мала б посісти 119 місць у бундестазі, однак при цьому здобула 130 перемог в одномандатних округах, їй дозволяється зберегти всі 130 мандатів. А на додаткові 11 місць збільшується весь депутатський корпус: на час повноважень цього скликання бундестаг матиме не 598, а 609 депутатів. Щоправда, за рішенням Федерального конституційного суду з 2011 року ця практика має бути припинена як така, що спотворює пропорційність представництва.

Нові відкриття з Аеросвіт

Новосибірськ
Краснодар від **\$302**

від **\$418** все враховано в обидва кінці

Актау від **\$451**

відкриття в червні
Костанай

0 800 509 800*
799** Київстар, Life-4, Beeline, MTC

*дзвінки безкоштовні зі стаціонарних телефонів на території України
**для дзвінків з мобільних телефонів на території України, вартість 1 хвилини розмови – 1грн, плата за з'єднання нараховується згідно тарифного плану мобільного оператора

Потьомкін і Кафка:

НОВИЙ УКРАЇНСЬКИЙ СПОСІБ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

Автор:
Ганна
Северінсен,
Данія

Корупція – велика проблема в Україні. У 2010 році вона опустилася до 134-го місця в міжнародному рейтингу сприйняття корупції Transparency International. Тож кому могло не сподобатися, що Янукович від першого дня президентства оголосив пріоритетом боротьбу з нею?

Одним невдовзі стало зрозуміло, що «новим способом» влада захотіла вбити двох зайців одразу, тобто продемонструвати готовність боротися з корупцією і позбутися найактивніших опозиціонерів, переконавши інших, що варто бути максимум «лояльними». Одним із перших кроків українського уряду став контракт з американською аудиторською компанією: спробуйте знайти щось проти опозиції!

До того Україна вже показала світові, що має зрілу демократію, тому що тут відбулася мирна зміна влади. Але це було раніше, оскільки нинішній уряд зробив новий внесок у сучасну європейську історію, не лише звинувативши своїх попередників, а й найнявши іноземну компанію, щоб виявити підстави для порушення кримінальної справи і заарештувати їх за ґрати.

У червні минулого року почалася реалізація нової антикорупційної програми, порушувалися кримінальні справи і колишні урядовці потрапляли під слідство, а потім до в'язниці. Сьогодні чимало экс-міністрів за ґратами або проводять більшу частину часу на прокурорських допитах, їм не дозволяють виїжджати за межі Києва. Поміж них і лідерка опозиції Юлія Тимошенко.

Щодо фактичних звинувачень, висунутих проти неї, то в інших країнах за це якби й була якась відповідальність, то радше політична, ніж кримінальна. Дивний приклад корупції, оскільки тут ідеться не про особисте збагачення, а про абстрактніше «зловживання повнова-

женнями». А це дуже широкий термін, до якого можна зарахувати багато що.

Я добре пам'ятаю ще з часів президента Леоніда Кучми приклади дій, які назвала б зловживанням посадою. Наприклад, Податкової. Її в ті дні використовували як інструмент цензури проти бізнесменів, котрі розміщували рекламу в газетах, що друкували критичні стосовно влади рекламні статті. (Отже, урядовці знають, про що говорять!)

Прокурори, як і українські чиновники, що їздять світом, називають обвинувачених винними. Але в суспільстві, в якому діє верховенство права, особа вважається невинною, доки не доведено протилежне.

На сьогодні в Україні менше ніж 0,2% усіх тих, кому висунуто звинувачення, визнаються невинними. Звинувачення дорівнює вироку «винний», оскільки і судді, і прокурори залежать від президента, який зосередив у своїх руках всю владу над парламентом та урядом. Централізація влади в дії! Якщо особі висунуто звинувачення, вона автоматично стає винною!

СПРАВА ІВАЩЕНКА

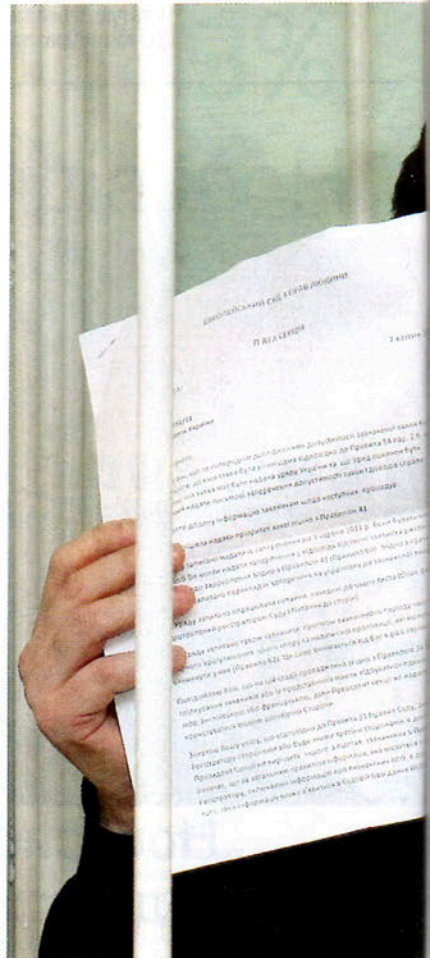
Мені надіслали листа про історію Валерія Іващенко, який виконував обов'язки міністра оборони України за попереднього уряду з 2009 по 2010 рік.

«Ми, близькі родичі Валерія Іващенко, хочемо повідомити світові про нові методи залякування, які застосовує нова влада для тиску на опозицію під прикриттям боротьби з корупцією.»

Це коли головний слідчий викликає людину як свідка на допит, а тоді оголошує, що ця людина тепер головний підозрюваний. Без будь-яких доказів слідчий відкриває кримінальну справу, арештовує жертву і садить її за ґрати. Так слідчий перебирає на себе функції суду, не дотримуючись законів країни.

Це коли слідчий не дозволяє близьким родичам виступати у справі як захист, хоча за українським законодавством вони мають право допомагати адвокатам під час захисту члена їх родини в суді. Штучно і незаконно близькі родичі усуваються від справи.

Це коли документи з якоїсь впливової установи (СБУ, наприклад), які начебто підтверджують наявність корупційних зв'язків, слугують підставою для утримання особи у в'язниці. Такі документи начебто містять інформацію про близьких жертви (дружину, сина, доньку і брата), отже, за цими документами, близькі родичі – теж

підозрювані у справі про корупцію. За такою логікою кожен член родини перетворюється на підозрюваного в корупції.

У цій справі слідчий без тіні сумніву чи сумління підробив і додав ці підроблені документи до справи. Навіть не допитуючи дружину, сина, доньку чи брата Валерія Іващенко, слідчий взяв у них свідчення. І ніхто, крім слідчого, ніколи тих протоколів не бачив.

У цій справі ані обвинуваченому, ані його захисту не дозволили ознайомитися з матеріалами, на основі яких висунуто звинувачення в корупційній діяльності. Слідчий не забавив виділяти належний час для справжнього розслідування, а відразу передав справу і підроблені документи до суду.

У цій справі суддя не звертає уваги на незаконні дії слідчого під час досудового розслідування. Діючи так, суддя і сам стає співучасником злочину.

На цьому прикладі чітко видно, що боротьба з корупцією в

Україні – вигадка, а слідчі і самі корумповані».

Іващенко на суді прокоментував цю ситуацію так: «Щоб відповідати на запитання про свою провину, маю сам розуміти, у чому мене звинувачують. А я

З ТАКОЮ КОНЦЕНТРАЦІЄЮ ВЛАДИ, УПЕРЕДЖЕНИМИ СУДАМИ І НЕЧІТКИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ПРИТЯГНУТИ МОЖНА КОГО ЗАВГОДНО

ПІД ПРИЦІЛОМ.
Екс-міністр внутрішніх справ – найвідоміша жертва «вибіркової юстиції» в Україні

не розумію». Адвокат заявив, що йому всупереч закону не дозволяли під час попереднього слідства ознайомитися з матеріалами справи на близько 3400 сторінках і відповідними речовими доказами.

СПРАВИ ЛУЦЕНКА І КОРНІЙЧУКА

Данський Гельсінський комітет із захисту прав людини вже чотири місяці стежить за справами двох підозрюваних жертв «вибіркового правосуддя» і підготував перші звіти про факти та юридичну ситуацію навколо розслідування й затримання екс-міністра внутрішніх справ Юрія Луценка і колишнього заступника міністра юстиції Євгена Корнійчука.

За висновками першого звіту, досудове затримання – популярний в Україні захід. З цих двох справ видно, що причиною затримання стали не індивідуальні виняткові підстави, а загальна підозра, що обвинувачувані можуть «чинити перешкоди» в ході розслідування. До такого кроку, схоже, вдаються, щоб людина швидше визнала себе винною і поклала край принизливому утриманню під вартою.

Однак визнати «винним» не так уже й просто, коли (як у випадку Корнійчука) матеріали справи – це 45 сторінок опису всього, що сталося за цей час, і свідчень, але без чіткого зазначення статей, які начебто порушувалися. До того ж вони існують тільки в одному примірнику, до якого захист має вкрай обмежений доступ, що ускладнює можливість ознайомитися зі звинуваченнями, занотувати і запам'ятати необхідне. Старі,

давно закриті справи знову порушуються: матеріали ті самі, тільки судді міняються. Вони можуть роками висіти над звинувачуваним як дамоклів меч.

ПОТЬОМКІНСЬКІ РЕФОРМИ

Боротьба з корупцією таким чином перетворюється на «новомовне» маскування боротьби проти опозиції і тих, хто стоїть на шляху можновладців до влади і грошей. Торішня «реформа» Верховного Суду істотно схилила баланс сил у ньому на користь виконавчої влади.

У січні президент видав указ про новий план заходів із виконання обов'язків та зобов'язань України, що випливають з її членства в Раді Європи. Той, хто уважно спостерігає за країною, згадає багато подібних за останні роки. Це схоже на відновлення старих «потьомкінських селищ» і роздачу дедлайнів уряду: у травні зробити це, у червні 2012-го інше. І не забути про Венеціанську комісію...

Загалом усі плани щодо реформ можна було виконати й без ще одного – достатньо взяти за основу указ 2005 року або інші численні «плани дій» (для ЄС, НАТО), які видавалися відтоді, дублюючи чимало заходів з нішнього. Україна стала експертом із їх розробки, а також фахових груп і перших читань. Це її спеціальність із моменту приєднання до Ради Європи в 1995-му.

МЕТОДИ КАФКИ

Після Помаранчевої революції здавалося, що основним її досягненням стало відчуття свободи, особливо свободи висловлення думки. Тоді можна було наважитися критикувати (а критикувати було що). Але та свобода виявилася дуже крихкою, а судова система нереформованою і непередбачуваною тоді, хоча й стала сумнопередбачуваною тепер.

З такою концентрацією влади, упередженими судами і нечітким законодавством притягнути можна кого завгодно. Затриманий не розуміє звинувачень, його адвокат майже не має можливості його захистити, а провину доводить сам факт перебування під слідством.

Так і став актуальним у сучасній Україні метод, описаний у відомій книжці Кафки «Процес». ■

ФОТО: УМІН

Біг з перешкодами

Діяльність громадських організацій України гальмується застарілим законодавством і бюрократичними перепонами

Автор:
Юлія
Михайлюк,
Аліна
Пастухова

В Україні 17% громадян є членами різних об'єднань, але тільки 2% реально активні. Щоправда, їхня активність має результат. Наприклад, завдяки акціям та слуханням, ініційованими об'єднаннями громадян, вдалося вберегти Старокиївську гору від забудови. Понад те, на місці котловану, який всигли викопати на території ландшафтного парку «Пейзажна алея», силами і коштом «Київської ландшафтної ініціативи» було побудовано сквер, який за своє недовге існування став улюбленим місцем відпочинку і дітей, і дорослих.

На жаль, щасливий кінець у таких історій буває не завжди. Наприклад, 2000 року мешканці столичного району Березняки вирішили об'єднатися для захисту скверу і берегів озера Тельбін від забудови. Однак на заваді стали бюрократичні перепони: Міністерство юстиції відмовило ініціативній групі в реєстрації громадського об'єднання, бо в

його статуті метою діяльності було визначено представлення та захист інтересів громади. Чинне законодавство обмежує функції громадських організацій лише обстоюванням ідей своїх членів. Громадяни були змушені подати до суду, який, утім, їм також відмовив. Відтак активісти звернулися до Європейського суду з прав людини, який 3 квітня 2008-го задовольнив вимогу українських позивачів, визнавши їхню правоту. І хоча береги Тельбіна від забудови вберегти не вдалося – за ці роки на них було споруджено три величезних будинки, справа, відома як «Корецький та інші проти України», стала поштовхом до перегляду старого законодавства про громадські організації.

КРАЩЕ В БІЗНЕС

В Україні створити громадську організацію набагато складніше, ніж бізнес. Як зазначає Тетяна Яцків, заступник голови Центру

громадської адвокатури, процедура реєстрації ГО надто зарегульована чинним законодавством, що є застарілим для сучасних реалій. Різні уряди кілька разів вносили новий Закон «Про громадські організації» у парламент, але його раз по раз відкликали у зв'язку зі зміною прем'єрів.

Одна з основних проблем – складна й тривала процедура реєстрації громадської організації: потрібно від 7 до 23 документів (точна кількість залежить від статусу), у той час як для реєстра-

ції бізнес-компанії достатньо лише 4 документи. Через марудність процесу чимало юрфірм не беруться за цю справу зовсім. Послуги ж тих небагатьох, що можуть взяти її на себе, обходяться в солідну суму. Така ситуація породила в юридичних колах невеликий жарт: «Обміню одну громадську організацію на два товариства з обмеженою відповідальністю й одне приватне підприємство». За даними Мін'юсту, близько 60% охочих створити громадську організацію не проходять процедури реєстрації. Це значно гальмує розвиток громадянського суспільства та різних форм його самоорганізації.

Через бюрократичні перепони ГО не можуть виконувати одну зі своїх основних функцій – захищати інтереси громади. Вони обстоюють ідеї та надають послуги тільки своїм членам. Відповідно діяльність правозахисних, екологічних, соціальних організацій на благо суспільних груп заборонена.

Ще одна проблема – штучне обмеження роботи ГО через наявність територіальних статусів. У той час як інші юридичні особи можуть вільно працювати по всій Україні, громадська організація має право діяти лише в межах території, визначеної в її статуті. А тому проведення заходів, наприклад, у Тернополі

організацією, зареєстрованою у Львові, є неправомірним.

На відміну від усіх європейських та деяких країн СНД право на створення ГО мають тільки громадяни України. Натомість громадяни інших держав та особи без громадянства позбавлені такого права, як і юридичні особи, що значно обмежує можливість реального цивілізованого діалогу між бізнесом і владою.

ЄВРОПЕЙСЬКА ПРАКТИКА

У країнах зі сприятливими умовами для діяльності об'єднань громадян у десятки разів більше неурядових організацій (!), ніж в Україні. Так, в Естонії, де їх можна зареєструвати через веб-портал, а внесок сплатити за допомогою електронних коштів, на 10 тис. населення припадає 201 неурядова організація, у той час як у нас – лише 17.

У Польщі та багатьох інших державах є спрощена форма ГО – прості товариства. Для їх заснування потрібні три особи. Таке товариство повідомляє про створення орган місцевого самоврядування. Якщо впродовж 30 днів не надано відмови, вважається, що воно може працювати. В Ірландії більшість громадян обирають форму некорпоративних асоціацій, які діють на основі письмової чи усної угоди про спільну діяльність, інколи

Е.Вахтангов
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
АКАДЕМИЧЕСКИЙ
ТЕАТР
ИМЕНИ
Е.В.ВАХТАНГОВА

Режисер-постановник —
Художній керівник театру

**РИМАС
ТУМІНАС**

Продюсер
**ЛЕОНІД
РОБЕРМАН**

**25-26
травня**

**ТЕАТР ІМЕНІ
ІВАНА ФРАНКА**

ПОЧАТОК О 19.00

PREMIERA.UA
МІ ПРОДАЄ БИЛЕТЫ
384-44-44

Комедія

Жераальда Сіблейраса

ВІТЕР ШУМИТЬ У ТОПОЛЯХ

**Максим
СУХАНОВ**

**Володимир
СІМОНОВ**

**Володимир
ВДОВИЧЕНКОВ**

МЕДІА-ПАРТНЕР

Тиждень
український www.tyzhden.ua

мають власне положення, не потребують реєстрації. У Франції засновниками можуть бути як фізичні, так і юридичні особи. Для заснування необхідні дві людини. Щоб зареєструвати організацію як юрособу, треба подати тільки статут і заяву. Плата при цьому не стягується. В Угорщині ГО реєструють суди, але для них застосовують спрощений порядок – зазвичай згоду вони отримують за один день.

У Німеччині, яку вважають країною з найефективнішою системою соціального забезпечення, 60% послуг коштом бюджету надають громадські організації. Держава оголошує тендер, надходять заявки від держустанов, приватних підприємств і неурядових організацій. Останні виграють завдяки вищій якості послуг і нижчій вартості. До речі, в Україні також є державна фінансова підтримка ГО. Приміром, торік неурядовим організаціям виділили грантів на 185 млн грн, але, на відміну від Німеччини, процедура була непрозорою, без жодних тендерів.

Що цікаво, санкції за діяльність нелегалізованих громадських об'єднань зберегли тільки пострадянські країни, такі як Росія, Білорусь, Таджикистан, Туркменістан. Зокрема, в Узбекистані закон визначає відповідальність, що становить від 50 до 100 розмірів середньої зарплати.

ДОЗВОЛЯЮЧИ, ЗАБОРОНЯТЬ?

Наприкінці квітня до порядку денного сесії Верховної Ради було внесено законопроект про громадські організації № 7262-1 за авторством групи депутатів від БЮТ, НУ–НС та Партії регіонів. Документ начебто спрямований на поліпшення умов їхньої діяльності. У його розробці брали участь і представники ГО, які тепер намагаються пролобіювати його в парламенті. На ухваленні такого закону вже кілька років наполягає Рада Європи. Однак його прийняття ще не означає, що життя громадських організацій покращиться.

У документі зацікавлена не лише опозиція. Подією, що на ньому наполягав глава Адміністрації президента Сергій Льовочкін, щоб продемонструвати «демократичний характер» і «якість роботи» влади. Остання

може використати ухвалення закону про громадські організації для поліпшення іміджу на Заході, але вихолостить його зміст.

Між тим законопроект № 7262-1 передбачає низку новел. По-перше, спрощується процедура реєстрації ГО. На неї відводиться до трьох робочих днів незалежно від статусу. Засновниками, відповідно до законопроекту, можуть бути громадяни України, іноземці та особи без громадянства. Право на створення таких організацій та членство в них здобудуть як фізичні, так і юридичні особи, крім органів влади та бюджетних установ.

По-друге, ГО дозволяється діяти не лише в інтересах своїх членів, а й на захист інших осіб, які звертатимуться до них по допомозі.

По-третє, пропонується відмовитися від поділу громадських організацій за територіальною ознакою на місцеві, всеукраїнські та міжнародні. Це дасть їм змогу визначати територію своєї діяльності та вільно працювати по всій країні.

Запропоновано також нову концепцію легалізації ГО, що допоможе уникнути тривалої та обтяжливої подвійної реєстрації. Так, Міністерство юстиції здійснюватиме акредитацію осередків іноземних громадських організацій, зареєстрованих згідно із законодавством інших держав, підтверджува-

тиме їхній статус всеукраїнських, вестиме єдиний реєстр.

Утім, радикалізуються форми відповідальності ГО. Передбачені чинним законодавством попередження, штраф, тимчасове призупинення деяких видів діяльності та призупинення діяльності не застосовуватимуться, натомість за порушення закону передбачено їх ліквідацію чи примусовий розпуск.

Однак, демонструючи готовність до загальної лібералізації умов виникнення та діяльності громадських організацій, білоблакитні, здається, знайшли спосіб «мінімізації негативних наслідків» ухвалення нового закону. Вони заявляють, що розробляють документ, спрямований на встановлення контролю над фінансуванням ГО. Зокрема, обіцяють урегулювати порядок отримання грантів. Розглядається навіть російський варіант заборони забезпечення їх коштами іноземців. Представники громадськості розцінюють цю ініціативу лише як спробу урізати фінансування тим організаціям, діяльність яких може зашкодити іміджу влади. Після Помаранчевої революції майже цілковито припинилося виділення грошей на проекти з розвитку і захисту демократії, а тепер вони можуть бути відновлені. Вочевидь, влада діє на випередження, щоб унеможливити отримання такої фінансової допомоги. ■

В Україні створити громадську організацію набагато складніше й дорожче, ніж бізнес-компанію

Вимоги законодавства	Бізнес-компанія	Громадська організація зі всеукраїнським статусом
Мінімальна кількість засновників	Одна юридична чи фізична особа	42 фізичні особи (осередки щонайменше з трьох фізичних осіб у 14 областях)
Документи, що подаються для реєстрації	4 документи	23 документи (зокрема, про засвідчені місцезнаходження, дані про місцеві осередки в 14 областях, засвідчені протоколами конференцій (зборів))
Тривалість державної реєстрації	3 робочі дні	30 днів; рішення може повідомлятися протягом додаткових 10 днів (ст. 15 Закону «Про об'єднання громадян»)

Нова газова вистава

Після підписання Харківських угод тема газу й ціни на нього – традиційно домінуюча в українсько-російських відносинах – відійшла була на другий план. Нинішня влада побідкалася з приводу тяжкої спадщини домовленостей Тимошенко, однак заспокоїлася «знижкою», що її надала кремлівська сторона. Але згодом стала очевидною проблема, про яку відразу говорили експерти. Погоджуючись на довготермінове базування Чорноморського флоту РФ у Севастополі, офіційний Київ продешевив: задовольнився технічною поступкою, не змінивши власне формули обчислення ціни. Тож зараз намагається махати кулаками після бійки, аби надолужити втрачене. Розігрується ціла драма як усередині держави (з черговою «спецкомісією викриттями Тимошенко»), так і у відносинах із Росією.

На міжнародній сцені цікавинки почалися після відбуття до Москви Владіміра Путіна, який приїжджав нібито агітувати за Митний союз (хоч обидві сторони згодом зробили вигляд, що пропозиції такої не було).

Спочатку прем'єр РФ висловився (в Москві), що дві країни не домовлялися про перегляд ані принципів ціноутворення на газ, ані контрактів від січня 2009 року. За його словами, домовленість функціонує і її слід виконувати.

Потім настала друга дія вистави. Колега Путіна Микола Азаров заявив (у Києві), що для України формула на газ повинна бути складена на таких самих принципах, на яких Газпром формує її для Чехії, Словаччини, Німеччини, Польщі та будь-якої іншої європейської країни; що з урахуванням Харківських угод блакитне паливо для України має коштувати приблизно \$200 за 1 тис. м³, що ціну на нього потрібно прив'язати не до газойлю, а до вугілля і що взагалі процес перегляду принципів ціноутворення уже почався. Нібито такий був висновок переговорів із російським віце-прем'єром Ігорем Сечініним.

Тобто, виходить, Путін у власному домі «не хазяїн», і його слову вірити не варто?

Третю дію відіграно знов у Москві. Керівник Газпрому Алексей Міллер без жодного сумніву заявив, що до кінця року кубометр газу для європейських країн коштуватиме \$500. Це викликало в пам'яті певні спогади. І точно: той самий посадовець 2008-го казав, що ціни для Європи вже перевищили \$500 за 1 тис. м³, а до кінця року можуть становити й \$1 тис. Вочевидь,

варто буде нагадати, що за кілька тижнів по цій заяві у Сполучених Штатах луснув перегрітий ринок нерухомості, а в Європі (включно з Україною) почалася затяжна економічна криза, яка практично вдвічі здешевила нафту й відповідно позначилася на вартості газу.

До речі, вітчизняний міністр енергетики та вугільної промисловості Юрій Бойко заявляв у березні, що вартість газу для нашої країни наприкінці року становитиме \$346 за 1 тис. м³. Потім з'явилися розрахунки урядових експертів, де фігурувала цифра \$510 (надто вже підозріло це збіглося в часі із заявою Міллера). Що так радикально могло змінитися за місяць – не пояснено.

Наступна дія вистави симетрично відбулася в Києві. Дійовими особами були: президент Росії Дмитрій Медведєв (опосередковано) й той-таки міністр Юрій Бойко. За офіційними повідомленнями, очільник РФ на зустрічі з Януковичем «сприйняв» інформацію про несправедливість механізму утворення цін на газ для України. Відповідно, розпочалися переговори між Міллером та Бойком.

Останній своєю чергою в ефірі «Інтера» означив два головні пункти. Перший: газові переговори буде успішно завершено до кінця літа. Цілком у дусі оптимістичних реляцій щодо переговорів такого роду за часів президента Кучми. І друге, головне: Україна купуватиме паливо на своєму кордоні в того, хто запропонує найнижчу ціну.

Іншими словами, всю постановку зі «злим поліцейським» Путіним, «добрим поліцейським»

Медведєвим і прагматиком Бойком задумано було саме для того, щоб підготувати наше суспільство та європейців до майбутньої новини дня: у відносинах між Україною та Газпромом знову фі-

гуруватиме посередник. Його разом призначать «злий та добрий поліцейські», адже без нього буде просто біда.

Можливе, звичайно, й інше припущення: йдеться про те, щоб за допомогою «доброго поліцейського» та прагматиків із Києва усе ж відбулося поглинання «Нафтогазу України» (чи тієї його частини, що відповідає за транзит) Газпромом. У такому разі теж чути мемо запевнення, що учасники обробки «врятували економіку країни від смерті».

Щодо обох сценаріїв дуже хотілося б помилитися. А їх учасникам нагадати: поляки, румуни, словаки, німці й багато інших примудряються просто купувати газ, без посередників і «рятівників». Чом би не взяти з них прикладу? ■

Автор:
Віктор
Зам'ятін

**УВЕСЬ СЦЕНАРІЙ МОЖЕ БУТИ
ЗАДУМАНО для підготовки
АУДИТОРІЇ АБО ДО П'ЯВИ
НОВОГО ПОСЕРЕДНИКА,
АБО ДО ПЕРЕДАЧІ ГТС ГАЗПРОМУ**

Давня хвиля

Україна розгрібатиме авгієві стайні олігархічної економіки незалежно від ескалації глобальної кризи

Автор:
Володимир
Дубровський,
старший
економіст
CASE Україна

Днями прем'єр-міністр Микола Азаров заявив, що на Україну насувається друга хвиля економічної кризи. Нам запропонували тугіше затягнути паски, готуватися до гіршого й братися за лопати (так би мовити, згадати 1990-ті роки, коли багатьом доводилося виживати, працюючи на присадибних ділянках). Що ж, напад – це найкращий спосіб захисту: набагато простіше списати наявні в Україні проблеми на світову економіку, ніж зізнатися у власній неспроможності їх вирішувати.

Криза – це як епідемія грипу. Здоровий організм або не підчепить вірусу, або перехворіє в легкій формі. Якщо ж він ослаблений, то хвороба протікатиме з ускладненнями, можливий навіть летальний результат. Ось і криза 2007–2008 років торкнулася не всіх країн: минула держави Латинської Америки, Китаю і більшість азійських країн. Навіщо ж далеко ходити? Навіть у сусідній Польщі не було економічного спаду, там лише сповільнилося зростання ВВП.

Організм Української держави виявився серйозно хворим. Ще 2007-го уряду треба було якомога швидше покінути з популізмом і зосередитися на економії, зайти на «м'яку посадку» після буму або бодай зупинити розкрадання держбюджету. Натомість українців годували обіцянками «не пустити кризу на

поріг». 2008 року вона прийшла без дозволу тодішнього прем'єр-міністра Юлії Тимошенко, уряд якої виявився абсолютно невідготовленим і всі зусилля спрямував на гасіння локальних пожеж. Робилося це не завжди вдало. Наприклад, рефінансування банків з боку НБУ допомогло їм заробити на закономірному падінні курсу гривні. Механізм рекапіталізації взагалі зазнав фіаско: Кабмін почав рятувати банки, які, по суті, банкрутували через власну політику. Тепер уже очевидно, що грошей, витрачених на реанімування фінустанов, виділено набагато більше, ніж було потрібно, щоб розрахуватися з їхніми вкладниками. Не назвеш обґрунтованою й допомогу деяким компаніям, власники котрих звикли жити за рахунок державної підтримки та грабунку споживачів, як, наприклад, автомобілебудівна галузь. Так чи інакше, а криза мала призвести до банкрутства неконкурентоспроможних підприємств, однак цього не сталося – вітчизняна економіка не пройшла самоочищення.

Але будь-яка економіка – це саморегульований механізм. Коли 2008 року різко знизився курс гривні, вітчизняні виробники-експортери стали конкурентоспроможнішими і торговельний баланс поліпшився. Завдяки зниженню зарплатних фондів (а отже, доходів населення) підприємства змогли істотно зменшити витрати. З березня 2009-го українська економіка всупереч незграбній політиці влади почала відновлюватися. Процес триває досі, але жодної заслуги нинішнього уряду в цьому немає. На зміну поганим рішенням Тимошенко прийшла ще гірша політика Азарова. 2011-го, як і раніше, повільне зростання зумовлене

переважно відновленням зовнішнього попиту й внутрішніх ресурсів. Українські бізнесмени дуже стійкі до кризових процесів, багато що пройшли, працюють, здавалося б, у найнесприятливіших для ведення бізнесу умовах, вміють пристосовуватися до змін...

Не можна сказати, що уряд нічого не робить: такого терору, як тепер, бізнес ще не знав. До сплати податків авансом і повернення ПДВ тільки «своїм» компаніям додався перерозподіл власності силовими методами. Можливо, деяким великим підприємствам і справді краще жити (відповідно до рейтингів, у 2010 році наші мільярдери стали ще багатішими), повільно зростає й ВВП. Однак наявне зростання не є здоровим: Кабмін і далі підтримує обраних (здебільшого хімічні та металургій-

ПРЯМА МОВА

Микола Азаров, прем'єр-міністр України: «Експерти міжнародних фінансових організацій попереджали і попереджають про імовірність другої хвилі світової кризи. Симптоми – стрімке зростання цін на нафту і нафтопродукти... Також різко подорожують харчові продукти. І все це відбувається на базі нестабільності основних резервних

валют. Така ситуація вимагає від українського уряду коригування соціально-економічної політики країни, щоб збільшити стійкість до цих очевидних загроз».

ні підприємства), а бюджетні проблеми вирішує за рахунок решти. Зокрема, малому і середньому бізнесу працювати набагато важче, ніж раніше. Цей підхід лише поглиблює залежність економіки від енергоносіїв, з одного боку, та мінливих зовнішніх ринків – з іншого. Тож Україна залишається такою самою або навіть ще більш вразливою до майбутніх негараздів на світових ринках.

Ще вчора потрібно було засвоїти уроки кризи – почати створювати умови для розвитку МСБ, наукоємних галузей, сільського господарства, харчової промисловості тощо. Щоб побудувати повноцінну, збалансовану економіку, потрібен чіткий план дій, зокрема готовність іти на непопулярні заходи. Певний план влада справді розробила... Але ж чи є він ефектив-

ним? Навіть правильні заходи провалилися з політичних причин. Одразу після перемоги Януковича стало зрозуміло, що уряду не вистачить легітимності, щоб втілити в життя задумане. Новий глава держави нічого не зробив, щоб стати президентом усієї України. Нині рейтинги

КРИЗА – ЦЕ ЯК ЕПІДЕМІЯ ГРИПУ. ЗДОРОВІЙ ОРГАНІЗМ ХВОРІЄ В ЛЕГКІЙ ФОРМІ

Віктора Федоровича й Партії регіонів в режимі вільного падіння. Кабмін у цілковитій розгубленості: силові методи й «бульдозерна» тактика, вочевидь, не працюють, але інакше діяти він не вміє.

На жаль, люди, які перебувають при владі, ненавидять свободу, а тому на ідеологічному

рівні не здатні продукувати ефективну економічну політику. Управлячій команді є ефективні менеджери, однак вони навряд чи розуміють, як насправді працює ринкова (а не олігархічна) економіка. Вони впевнені, що всім можна керувати в ручному режимі, але переоцінюють силу держави й примусу. Уряд намагається управляти некерованою структурою так, ніби вона цілком є керованою, видає бажане за дійсне... Але очевидно, що сіломіць неможливо домогтися слухняності й підпорядкування. У такий спосіб отримаєш хіба що бунт, адже, відповідно до законів фізики, сила дії дорівнює силі протидії.

Візьмімо, наприклад, так звану політику детінізації економіки. Нібито зрозуміло, що тінь – цілком природна реакція підприємців на надмірний податковий тягар, який намагається покласти на них держава. Але неможливо змусити людей жити за законами, відірваними від життя... Подальше збільшення тиску на бізнес спричинить масове закриття фірм. У короткостроковій перспективі це призведе до застою, а в довгостроковій – до економічної катастрофи.

Якщо влада і далі поводитиметься так нерозумно, соціальні потрясіння в країні неминучі. Податковий Майдан був першим тривожним сигналом. Сподіваюся, що тоді уряд побачив проблему, яку завзято не бажав помічати. Для нього це стало великою несподіванкою, й було б непогано, якби налякало... Низку планів із затягування пасків відкладено в довгу шухляду: не ухвалено ані Трудового, ані Житлового кодексів, дали зворотний хід збільшенню пенсійного віку, відклали підвищення ціни на газ для населення. Можливо, це й на краще, але ж проблеми залишаються, уряд не спромігся запропонувати інших варіантів їх вирішення.

Отже, найближчим часом у кращому разі Україну очікує стагнація або мінімальне зростання. В економіці є власний потенціал, але його надовго не вистачить... Утім, якщо держава і далі робитиме дурниці, наслідки будуть непередбачуваними. Рано чи пізно налив прорве, однак невідомо, хто погодиться розгрібати авгієві стайні. ■

Дефект бацькономіки

Політика Лукашенки спричинила валютний дефіцит, що повернув країну в 1990-ті

Автор:
Алесь
Гараденскі
Білорусь

У Мінську лишень починається ранок, і до відкриття торгового центру ще дві години. На вулиці вже стоїть неабияка черга. Люди принесли із собою розкладні стільчики, термоси, дехто грає в нарди. Інтелігентного вигляду молодик дістає список – заводить переключку. У кожного є власний порядковий номер. Хто не з'явився на цей момент – опиняється поза ланцюжком.

На жаль, це не часи пізньої перебудови. Це наші дні, і громадяни вишикувалися перед пунктом обміну валют. Після відкриття вони розподіляться поміж усіма віконечками: поза чергою пропускатимуть лише тих, хто хоче закордонні купюри збути. Серед білорусів таких немає. Привезеними грішми можуть поділитися хіба що іноземці, які раз по раз здають євро чи долари в банк. Їх тут-таки купує перший із черги. До того ж демонструє присутнім, скільки придбав. Неписане правило: понад тисячу «зелених» в одні руки не відпускати. Зауважимо: люди, які обложили обмінний пункт, миттю купують будь-які чужоземні банкноти, не тільки спільноєвропейські й американські. Українських гривень, російських рублів – теж немає.

ДЕФІЦИТ ВАЛЮТИ

Валюта вже понад місяць, як зникла з вільного продажу в Білорусі. Заборон ніхто не вводив, просто Нацбанк перестав реалізовувати долари і євро комерційним фінустановам. Тепер купити в обміннику можна хіба що ті суми, які туди здали просто громадяни. Тільки ось збувати закордонні грошові знаки

банкам ніхто не прагне. За офіційного курсу трохи більш як у 3 тис. білоруських рублів на «чорному» ринку за 1 долар США вже дають 4 тис.

«Лукашенка дуже потребує лояльності суспільства. Перед черговими виборами він пообіцяв довести до кінця року середню зарплату в країні до \$500, – пояснює природу штучного стримування владою інфляції білоруський економіст Яраслав Раманчук. – Було увімкнено друкарський верстат і заморожено курс. Люди одержали свої півтисячі за офіційними розцінками. Але конвертувати місцеві рублі в долари чи євро більше не можуть».

А тим часом на мінські вулиці – майже як у середині 1990-х – повернулися перекупники. Вони ще не завивають протяжно: «Долари, марочки, російські рублі», – але деякі інші атрибути наявні. Як «ламати» пачку грошей, залишаючи довірливому клієнтові близько половини від належної суми, валютники-кидуни ще не забули.

Ось молода сім'я. Чоловік саме прийшов змінити дружину в черзі. Каже, власного житла не мають і живуть у винайнятій квартирі: «Господар установив ціну \$250 за місяць. То лєвова частка моєї зарплати, але раніше мені не становило труднощів щомісяця ходити до «обмінника» й купувати долари за свої білоруські рублі. Тепер валюти просто ніде взяти, а хазяїнові тільки її подавай».

В іншій жінки з черги син студіює за межами країни: «Він у мене був відрахований із білоруського університету за участь в акціях опозиції. Його запросили навчатися до Польщі.

Освіта безкоштовна, гуртожиток теж, але стипендії не передбачено. Як не крути, а на харчування щонайменше €200 на місяць хлопцеві треба передавати. Тож істою».

ІМПОРТ ЗНИК

Готівковий «чорний» курс у 4 тис. білоруських рублів за 1 долар – це ще не найбільш вражаючий ефект, чи то пак дефект, економічного дива. Багато кому довелося відмовитися від сподіваного літнього відпочинку через розрахунковий курс, який установили турагенції. Вартість послуг усіх операторів республіки розраховують або в доларах, або в євро. Це і зрозуміло: ані українські, ані турецькі партнери за свої готелі, пляжі, екскурсії оплати в білоруській валюті не при-

купували в банках. До того ж курс під час позабіржових оборудок не міг перевищувати нацбанківський більш ніж на 10%. На біржі валюти просто немає. Попит у десятки разів перевищує пропозицію. Додамо: пріоритетне право купівлі мали суб'єкти господарювання, яким валюта потрібна для оплати російського природного газу і для закупівлі медикаментів. Кілька тижнів тому 10-відсоткове обмеження було скасовано. Курс долара на міжбанку зразу підскочив до 5 200 білоруських рублів. І це за офіційних близько 3 050. Злякавшись таких показників, регулятор запровадив негласне обмеження в 4 500 одиниць нацвалюти за 1 американської. Оборудки знову припинились, тож Нацбанкові довелося терміново скасувати й цей ліміт. Тоді долар піднявся до 5 500 білоруських рублів.

Проблеми імпортерів миттю спричинили дефіцит ввезених товарів. Із полиць зникли дитячі соки, імпортовані як із Росії, так і з країн ЄС, памперси, предмети гігієни, побутова хімія, інші товари першої необхідності. Чимало інтернет-крамниць закрилося, скасувавши прийняті напередодні замовлення.

Як пояснили в одному з магазинів Мінська, імпортери не бажають нині працювати у збиток. Їм не вистачає валюти, реальний курс білоруського рубля невідомий – усе це робить діяльність постачальників збитковою. «Ніхто не хоче зазнавати фінансових утрат», – констатує товаровознавець.

У крамницях на багатьох товарах висить табличка «переоцінка». Поруч – оголошення, що найближчими днями ці заклади зачиняють двері перед покупцями: переглядатимуть увесь преїскурант. Ринки теж завмерли. Чимало підприємців закривають свої «точки», послабочис на те, що «тепер простіше піти у відпустку, ніж торгувати в мінус». Білоруські товари поки що наявні на полицях у повному обсязі, однак ціни щодня змінюються.

РЯТУВАННЯ ПОТОПАЮЧИХ

Куди ж поділися долари та євро? За результатами 2010 року від'ємне сальдо торгового балансу Білорусі становило бли-

зько \$9 млрд. До того ж цифра на третину перевищила показник 2009-го. Певний час покривати нестачу валюти владі вдавалося за рахунок зовнішніх запозичень (великих траншів МВФ, Росії), а також продажу державної власності (50% акцій газотранспортного підприємства Белтрансгаз, БПС-Банку тощо). Коли з кредитами настала скрута, для підтримання курсу білоруського рубля довелося використати золотовалютний резерв. Проти початку поточного року від нього залишилася третина накопиченого. У цій ситуації Лукашенко заборонує Нацбанкові дальші інтервенції на валютному ринку.

Офіційний Мінськ дуже лукавить, звинувачуючи в такому дефіциті автомобільний бум, що охопив країну останнім часом. Річ у тім, що від 1 липня, згідно з домовленостями Митного союзу, Білорусь і Казахстан підіймають ввезні мита на машини до рівня російських. Для білорусів це означає подорожчання розмитнення приблизно всемеро. Якщо нині ця процедура обходиться громадянинуві РБ, котрий придбав німецький автомобіль віком три-сім років із дволітровим двигуном, у €800, то після 1 липня для багатьох нова машина стане недопустимою розкішшю. Усі, хто планував купівлю легковика з Європи чи США, прагнуть упоратися з цим до кінця півріччя. Щоб вирішити автомобільне питання, білоруси почали витягати зі схованок і знімати з банківських депозитів свої долари та євро. Однак місткість внутрішнього авторинку, за оцінками експертів, ніяк не здатна спричинити дефіциту валюти за нормального функціонування економіки.

Тимчасовим порятунком для країни можуть стати додаткові запозичення ззовні. Офіційний Мінськ звернувся по кредит у \$2 млрд до антикризового фонду ЄврАзЕС і в \$1 млрд до уряду Росії. Білоруська влада заявляє, що ці гроші потрібні їй для структурних перетворень в економіці. А, попри те, більшість незалежних економістів певна, що, одержавши позики, республіка їх просто «проїсть» – зарахує до золотовалютного резерву і ще кілька місяців стримуватиме інфляцію. ■

їмуть. Ось галузевики й визначили свої курси – в середньому 5 тис. білоруських рублів за 1 «зелений».

«За моєї зарплати в півтора мільйона я запланував недорогий відпочинок у Туреччині, – сумовито розповідає молодий інженер-будівельник Аляксандр. – \$400 на сім днів: виходило близько мільйона двохсот. Уже відклав ці гроші. Тепер турфірма встановила курс 5 тис., і ті самі \$400 перетворилися на 2 млн. Мабуть, од відпочинку змушений буду відмовитися».

Іще гірше почуваються імпортери різноманітних товарів. Оскільки на території Республіки Білорусь заборонено розрахунки в іноземній валюті, прибуток свій вони одержують у національній. Раніше потрібні грошові знаки ввезники просто

ВАЛЮТНИЙ АЖІОТАЖ. Білоруси згадали, що таке переключки в черзі за дефіцитом

ФОТО: AP

Ліквідація символу

Після смерті Усама бен Ладена тероризм не зникне

ЧАС ТРИУМФУ.
Американська молодь край Білого дому святкує знищення найбільшого ворога США

Автор:
Віктор
Каспрук

Шквал інформації у світовій пресі після знищення Усама бен Ладена можна порівняти лише з тим, що був після «чорного вівторка», 11 вересня 2001 року. Видалося, ніби вся планета полегшено зітхнула, що 2 травня нарешті закінчилася доба терориста № 1. Однак це надто спрощена візія події. Вона не дає відповіді на запитання: що ж буде далі?

УЯВНЕ І РЕАЛЬНЕ

Ліквідація номінального лідера «Аль-Каїди» не справить значного впливу на діяльність цієї структури. Останніми роками через необхідність дотримуватися суворих заходів безпеки та конспірації бен Ладен був радше символом для ісламських терористів, аніж їхнім реальним керівником.

Можна припустити, що учасникам світового терористичного

джихаду Усама куди вигідніший саме як знищений символ їхнього «опору». Ба навіть уже сьогодні декотрі прихильники бен Ладена намагаються поставити його поруч із Че Геварою, який став іконою для тих, хто вдає із себе борців за свободу та справедливість чи щиро бачить себе в цій ролі. І це тим більше небезпечно, адже нині завдяки старанням президентів Ірану Махмуда Ахмадінежада й Венесуели Уго Чавеса свої зусилля в боротьбі проти західного світу об'єднали фундаменталістично-ісламісти й радикальні ліві сили. Хоча війна, яку розпочав бен Ладен, через численні вияви терористичного безуму очолюваної ним «Аль-Каїди» дедалі більше втрачає масову підтримку серед мусульман.

Зрештою, усунено лише Усама, і після цієї смерті ісламський тероризм нікуди не зникне. Бо ж залишаються

його головні причини: невірність палестинського питання, крайня вбогість населення в більшості арабських та мусульманських країн, проблеми економічної відсталості, котрі є живлющим ґрунтом для культивування релігійної нетерпимості. До цього ще можна додати низький рівень освіти мусульманського населення, штучно встановлюваний задля того, щоб місцеві правителі та їхнє найближче оточення контролювали своїх до нитки обібраних підданців.

Проведену Сполученими Штатами операцію можна буде визнати справді успішною, якщо вслід за бен Ладеном їхнім спецслужбам вдасться знищити й інших керівників «Аль-Каїди», тим самим знекровивши й деморалізувавши цю організацію. Якщо ж усуненням терориста № 1 усе й закінчиться, то ця безперечно блискуча акція

ФОТО: AP

скидатиметься лише на вдалий міжнародний піар-хід американської адміністрації, що збігся в часі з початком президентської кампанії Барака Обами.

Звісно, далі західний світ може спробувати заспокоїтись і почати переконувати себе, що відсутність Усами бен Ладена доведе до морального краху його послідовників. Однак ймовірним є протилежний варіант – значна активізація терористів. Не виключено, що кілька менш потужних, але резонансних терактів резидентура «Аль-Каїди» вчинить уже найближчим часом. Однак хтосьна, чи не готуватиметься вона й до знакової диверсії, на кшталт атаки 11 вересня. На це їй може знадобитися багато часу, навіть роки.

КАНОНІЗАЦІЯ ТЕРОРИСТА

Цілком імовірно, що водночас апологети «Аль-Каїди» проводитимуть потужну пропагандистську кампанію, спрямовану на канонізацію ісламського «революціонера», який усе своє життя присвятив боротьбі проти СРСР та США.

На 9% підскочив рейтинг Обами після смерті бен Ладена. У перші дні травня він становив 56%. Це найвищий показник його популярності від 2009 року

69% американців схвалюють антитерористичну політику Вашингтона

Не варто відкидати й можливість того, що після початку травня 2011 року в мусульманському світі з'явиться нова терористична організація під умовною назвою «Бригади мучеників Усами бен Ладена». Вона вважатиме методи «Аль-Каїди» застарілими та неефективними й поставить собі за мету жорстоке протистояння із західним світом на всіх можливих напрямках.

Серед важливих питань залишається те, що ж станеться із самою «Аль-Каїдою» після усунення її лідера. Адже вона, ніколи не будши однорідною організацією, може остаточно розділитися на кілька частин, що значно послабить її вплив у всесвітньому терористичному «інтернаціоналі».

ВИГРАШ ОБАМИ

Але за будь-яких обставин можна сказати, що команда Барака Обами нарешті спромоглася отримати приз, котрого так прагнув попередній президент США, Джордж Буш-Молодший. Нинішній господар Білого дому напрочуд відпові-

дально й серйозно підійшов до терористичного виклику Усами бен Ладена, і ця перемога відкриває йому додаткові шанси на виборах 2012 року. До того ж ліквідація ворога, який 11 вересня 2001 року показав США безсилями в очах певної частини світу, по-своєму символічна в контексті історії. Після неї терористи різних мастей муситимуть замислитися над тим, що жодному з них не уникнути відплати за скоєні злочини. ■

ТЕРОРИСТ №1

Після ліквідації Усами бен Ладена головним терористом світу Федеральне бюро розслідувань США вважає єгиптянина Аймана аль-Завахірі –

засновника угруповання «Єгипетський ісламський джихад». За сприяння в його знайдений обіцяють винагороду \$25 млн. Аль-Завахірі причетний до вибухів посольств США в Танзанії та Кенії 1998 року, які забрали життя понад 200 осіб. Він був «правою рукою» очільника «Аль-Каїди».

ера
телекомпанія

БУДУЙМО РАЗОМ

ВЕРТИКАЛЬ
ВЛАДІ

з Ольгою Ксьонз

пн. вт. ср. чт. пт.

00.15 / 6.20

vertikal@eratv.kiev.ua

КОНКУРЕНТИ ОБАМИ:

Республіканці шукають поміж себе претендента на найвище крісло в Білому домі. У перших лавах – колишній місіонер конфесії, яку деякі католики в партії вважають культом

Автор:
Віктор
Каспрук

Фото:
AP

До президентських виборів у Сполучених Штатах залишається ще півтора року, але кампанія вже стартувала. Президент Барак Обама підтвердив, що намагатиметься досягнути переобрання

в листопаді 2012 року, й почав поїздки країною. Американські політичні спостерігачі вважають, що він зможе зібрати \$1 млрд для своєї участі в перегонах – суму більшу, аніж будь-хто доти. Ба навіть убивство спецслужбами США «терориста №1» Усами бен Ладена вже підштовхнуло громадян до стихійних мітингів на підтримку влади. Знищення того, хто у свідомості численних американців став мало не уособленням світового зла, найімовірніше, сприятиме зростанню рейтингу нинішнього президента США. Якщо тільки відплатні акції ісламістів, а вони, вочевидь, не забаряться, не завдадуть аж надто дошкульного удару, який мінімізує ефект від «маленької переможної операції».

Тим часом у таборі республіканців уже тривають активні пошуки кандидата, який зможе 2012 року гідно конкурувати з висуванцем демократів.

ДРУГА СПРОБА

Про свій намір балотуватися на посаду президента оголосив 64-річний Мітт Ромні. Політик розмістив на власному сайті трохи більш ніж двохвилинне відео, де він говорить про важливість створення нових робочих місць і обцяє змінити ставлення влади до приватного сектору.

На минулих виборах очільника держави Ромні вже намагався висунути свою кандидатуру (але тоді Республіканська партія зрештою зупинилася на Джонові Маккейні). Нині він удруге має зібрати голоси соратників, щоб стати їхнім представником. Найважливіше його

завдання – виграти праймериз у штатах Нью-Гемпшир, Флорида й Невада.

Ромні має досвід роботи в приватному секторі, а впродовж чотирьох років, до 2007-го, був губернатором штату Массачусетс. На цій посаді він провів реформу системи охорони здоров'я, що мала забезпечити доступ до медичного страхування більшій кількості американців. Цікаво, що суперечливі інновації стосовно цієї галузі, які впроваджував президент Барак Обама, ґрунтуються саме на схемі, що її відпрацьовував у Массачусетсі колишній місцевий очільник, і більшість республіканців нині виступає проти цієї реформи. Це може зіграти проти Ромні.

Ще однією серйозною перешкодою для його висування може стати те, що він колишній місіонер мормонів, релігійної групи, яку деякі республіканці-католики вважають культом. В усьому іншому, втім, випускника Гарвардського університету визнають поміркованим на тлі багатьох інших потенційних кандидатів-республіканців.

У будь-якому разі Ромні – перший реальний суперник, із яким зіткнувся Барак Обама. Це підтверджують і результати загальнонаціонального опитування McClatchy-Marist щодо віртуальних перегонів між ними двома: 46% респондентів заявили, що підтримуватимуть нинішнього президента США; 45% повідомили, що голосуватимуть за Ромні; 9% не змогли визначитися.

Питання в тому, чи готові рядові республіканці запліщити очі на «недоліки» екс-губернатора за умови, що лише він дасть їм шанс перемогти Барака Обаму. Коли відповідь буде «так», Мітт Ромні матиме сильну позицію для номінації. Якщо ж «ні», змушений буде вступити в жорстку конкуренцію з мільярдером Дональдом Трампом.

МОРМОН, МІЛЬЯРДЕР та інші

ЕКСЦЕНТРИЧНИЙ ПРЕТЕНДЕНТ

За оцінками Pew Research Center, мільярдер Дональд Трамп уже привернув до себе значну увагу в гонитві за висунення кандидатурою у президенти від Республіканської партії. 26% усіх американців назвали його як можливого претендента на найвищу посаду від цієї політсили, про якого вони найбільше чули останнім часом. А серед питаних республіканців 39% вважають, що Трамп є помітнішим, ніж усі можливі альтернативи від їхньої партії.

Він міг би стати сильним учасником перегонів, якби не деякі «але». Його слава має дещо скандальний характер. У час економічної кризи, котра ще не завершилась, навряд чи пересічні американці готові обрати собі президента-мільярдера, який їм добре відомий своїм авантюрним характером.

Очевидно, що Трамп дуже амбіційний і напористий. І готовий кинути виклик опонентам. Проте він іще жодного разу не проходив через горнило президентських перегонів.

Ще одне дуже непросто для Дональда Трампа питання: навіщо йому взагалі ставати президентом США, не маючи жодного попереднього політичного досвіду? Зрозуміло, що він здатен самостійно профінансувати власну участь у таких змаганнях. Та цього, вочевидь, замало. Майбутній президент повинен бути політиком і визначити свою чітку громадянську позицію. А вона може за певних обставин виявитися ахіллесовою п'ятою Трампа. Вже зараз американська преса заговорила, що він уникнув волевиявлення на праймериз уже 21 рік. Як підкреслюють експерти, мільярдер «не захотів брати участі в політичному процесі як громадянин. То чому хтось повинен голосувати за Трампа, коли він сам майже ніколи не голосував за інших?»

У цій ситуації для Ромні дуже значущими є маневри на політичному полі. З огляду на важливість голосів позапартій-

них виборців, латиноамериканців та літніх людей (особливо у штаті Флорида) вагомим стає вибір кандидата у віце-президенти. Якщо Міт Ромні зможе йти в парі з одним із популярних у США політиків – губернатором штату Невада Браяном Сандовалом чи 39-річним сенатором-республіканцем кубинського походження Марко Рубіо, це значно збільшить його шанси. Якщо він обере Рубіо, може спрацювати чинник «ревнощів» численної латиноамериканської громади до афроамериканця Барака Обами: більшість її представників радше підтримуватимуть свого кандидата.

НІКОЛИ НЕ ЗДАВАЙСЯ

Чотири з п'яти кандидатів від Республіканської партії за період від 1980 року програвали партійні перегони з першого разу, але потім брали реванш. Наприклад, Джон Маккейн здобув номінацію 2008 року, але програв її Джорджеві Бушу-молодшому 2000-го.

Вони не думали здаватися й далі вели свою кампанію впродовж «президентського міжсезоння». Звичайно, це не була гучна агітація, однак головним тут бачилося не випадати з політичної еліти й не забувати раз по раз «збуджувати громадську думку» через засоби масової інформації.

Поразка Республіканської партії 2008 року великою мірою стала наслідком вибору кандидата, який програв Баракові Обамі «змагання образів». Тож до позитивів Ромні зарахують не лише певний спектр попередніх навичок. Міт дуже вмів і професійно веде дебати на телебаченні й напрочуд добре досягає згоди з незалежними ви-

борцями та поміркованим електоратом.

Попередні опитування вже сигналізують про рівень підтримки можливих претендентів на роль господаря Білого дому під час перегонів 2012-го. Так, за дослідженням організації Gallup на замовлення USA Today, понад 60% зареєстрованих виборців у Сполучених Штатах не голосуватимуть за потенційних конкурентів Ромні: ані за Дональда Трампа, ані за колишнього кандидата у віце-президенти Сару Пейлін. Сильним опонентом залишається натомість колишній губернатор штату Арканзас Майк Гакабі, за якого готові голосувати близько 41% виборців. ■

Шляхи до Європи

Досвід західних сусідів України показує, що успішне входження до ЄС передбачає глибокі внутрішні реформи й активні дипломатичні зусилля на всіх рівнях

Автор:
Дмитро
Губенко

9 травня на захід від України святкують не як День Перемоги (його відзначають 8-го), а як День Європи. Таким чином жителі континенту увічнили пам'ять про Декларацію Шумана – оприлюднену в цей день 1950 року заяву міністра закордонних справ Франції Робера Шумана, який запропонував об'єднати під єдиним керівництвом вугільні й металургійні ресурси передусім Франції та Німеччини, а також інших країн, створивши таким чином Європейське співтовариство вугілля і сталі.

Від цієї пропозиції до Європейського Союзу, як ми його знаємо сьогодні, було ще дуже далеко, але саме 9 травня 1950 року вважають днем народження ЄС. Ідея єдиної, мирної і багатой Європи виявилася сильнішою за будь-які ідеологічні постулати та геополітичні конструкції. Саме вона посприяла розвалові соцтабору і стимулювала постсоціалістичні країни до реформ. Кожна з них мала власний шлях, але всі їхні кроки вкладаються в загальну стратегію, з якої мала б скористатись Україна.

ЗДОРОВА НАПОЛЕГЛИВІСТЬ І ЗМІСТОВНА ПІДТРИМКА

Проголошений лідерами постсоціалістичних держав уже в 1989–1990 роках намір «повернутися до Європи» в західних столицях сприйняли дуже обережно. Надто великими були соціальні й економічні відмінності між країнами, що опинилися по різні боки «залізної завіси».

Однак уряди, охочі приєднатися до ЄС, доклали **системних свідомих зусиль для переконання еліт** Старого світу в необхідності розширення Євросоюзу.

По-перше, задіяно було всю множину форматів, доступних у міждержавних відносинах. Важ-

ливо, що йшлося не тільки про дипломатію. Запроваджували **інструменти конкретного, «буденного» співробітництва**: асоційовані ради й комітети на рівні виконавчої влади та спільні парламентські комітети на рівні законодавчої.

Регулярно проводили спільні зустрічі очільників урядів та МЗС, експертні наради. У постійних переговорах гартувалися кадри євроінтеграторів, які нині, вже в рамках ЄС, неухильно відстоюють інтереси своїх держав у Союзі.

Відповідаючи на запити щодо **змістовної допомоги** постсоціалістичним країнам, Європейське економічне співтовариство ще 1989 року заснувало PHARE – програму, що мала на меті надання фінансової підтримки та залучення інвестицій для проведення ринкових реформ.

Програма для колишніх республік СРСР – TACIS – була спрямована на значно загальніші речі (програми не «спускалися» на технічний, управлінський рівень, залишаючись на засадах «загальних рекомендацій») і фактично звелась до «позначення присутності» ЄС у регіоні, не перетворившись на чинник підтримки реформ.

Важливим елементом стратегії європейської інтеграції для пострадянських країн також було **використання сусідів або споріднених держав – членів ЄС як лобістів**.

Німці, наприклад, підтримували Чехію і Польщу. Данія, Швеція та Фінляндія вболівали за Естонію, Латвію і Литву. Франція, яка побоювалася зростання впливу Німеччини в розширеному на схід Союзі, вимагала не забувати про південний напрямок (Кіпр та Мальту) та активно сприяла Румунії.

РЕФОРМИ ПЕРЕДУСІМ

Однак жодні команди переговорників, симпатії керівництва окремих держав чи виняткові геополітичні міркування не привели б пострадянських країн до лав ЄС, якби вони справді не спромоглися на революційні внутрішні зміни.

Значною мірою зміні ставлення європейців до розширення ЄС зі скептичного на схвальне сприяла **готовність урядів країн Центральної та Східної Європи працювати над утіленням у життя вимог щодо внутрішніх реформ**.

Водночас побоювання щодо «втрат» від запровадження європейських норм і лібералізації торгівлі не справдилися. Розширення товарообігу із Заходом та приплив інвестицій згодом компенсували всі ці збитки. Ба навіть у часи економічної кризи саме інструменти допомоги в рамках ЄС рятують багатьох нових його членів.

Уже 1993 року Європейська Рада мусила констатувати значний прогрес у реформах країн Вишеградської четвірки (Польща, Словаччина, Угорщина, Чехія) і під враженням від результатів ухвалила політичне рішення про розширення ЄС, сформулювавши критерії вступу до спільноти, відомі під назвою копенгагенських (за місцем проведення саміту).

По-перше, це стабільність інститутів, що гарантують демократію, верховенство права, повагу до прав людини, а також до національних меншин та їхній захист (політичні критерії). По-друге, наявність ринкової економіки і конкурентоспроможність у межах ЄС (економічні критерії). По-третє, здатність узяти на себе зобов'язання, що впливають із членства у Союзі

У червні 1997-го Єврокомісія опублікувала «Порядок денний 2000», де було оцінено прогрес країн-кандидатів. Документ рекомендував розпочати переговори про вступ з Естонією, Польщею, Словенією, Угорщиною та Чехією. Болгарія, Латвія, Литва, Румунія і Словаччина були зарезервовані до «другої хвилі».

Слід зазначити, що в центральноевропейських столицях провели **роботу над помилками**. Саме «жовта картка» від Єврокомісії мотивувала словацьких лівих та правих 1998 року об'єднатися проти авторитарного прем'єра Владіміра Мечяра, політика якого гальмувала євроінтеграцію країни. А Болгарія та Румунія своєю чергою 1997-го розпочали активну (принаймні позірно) боротьбу з корупцією.

Як результат, на Гельсінському саміті у грудні 1999-го вирішили не розбивати кандидатів на окремі «хвилі», а надати усім 12 (десятька східноєвропейців плюс Мальта з Кіпром) рівні умови у процесі перемовин. До

кінця 2002 року всі з переліку, окрім Болгарії та Румунії, скористалися цим шансом: виконали копенгагенські критерії і 2004-го вступили до ЄС.

Входження непідготовлених Бухареста й Софії до Євросоюзу внаслідок суто політичного рішення створює негативний прецедент: відтепер до прийняття нових членів ЄС ставитиметься дуже прискіпливо. На лаві запасних до того ж чекають Туреччина, Республіка Македонія, Чорногорія, Албанія, Боснія і Герцеговина, Сербія, що визнані потенційними кандидатами.

Континентові не бракує проблем і на інших фронтах. Криза суверенних боргів у середземноморських країнах та Ірландії вже

спричинила поступове розшарування Союзу на євронону та решту. Через навалу північноафриканських біженців під питанням опинився навіть символ єдності Старого світу – Шенгенська угода (**див. стор. 30**).

Поки Євросоюз вирішує ці питання, нових етапів розширення чекати годі. Утім, Україна має перед собою чітку послідовність кроків, які пройшли її сусіди. Щоб подолати цей шлях, потрібні роки. Але вони розтягнуться на десятиліття, якщо влада й далі зволікатиме, формально ставлячись до реформ і пускаючи на самоплив процес переконання європейців у необхідності євроінтеграції країни. ■

РЕФОРМИ ДЛЯ ВСТУПУ ДО ЄС: ЦЕНТРАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Модернізація нормативно-правової бази, її адаптація до загальноєвропейського правового доробку (Acquis communautaire).

Адміністративно-територіальна реформа, відновлення ролі місцевого самоврядування.

Упорядкування системи бюджетного планування, раціоналізація структури державних доходів та видатків.

Перетворення в соціальній сфері: пенсійна й освітня реформи, реформа системи охорони здоров'я.

Реформа прикордонної служби та митниці (технічне переоснащення, посилення боротьби з корупцією та нелегальною міграцією).

Черговий проект у біді

Спочатку євро, тепер Шенген. Найграндіозніші інтеграційні програми Європи потерпають

Більшість європейців можуть найнаочніше оцінити переваги інтеграції, коли подорожують. Перетинаючи переважну частину кордонів у зв'язку з роботою чи під час відпочинку, вже не треба міняти валюту й показувати паспорт. Утім, обидва грандіозні проекти уніфікації опинилися під загрозою. Фінансовий крах і криза суверенного боргу поставили під удар євро. Через арабську «весну народів» тисячі біженців із Північної Африки причаляють до європейських берегів, підриваючи перспективи безвізової Шенгенської зони.

Відповіддю на потрясіння в євросоні стало ще більше спільної політики: фонд фінансової допомоги європейським країнам у скруті зростає, а Брюссель посилює контроль над економічною та фінансовою політикою членів ЄС. Учасники італійсько-французького саміту 27 квітня закликали до перегляду правил Шенгенської зони з метою спрощення процедури введення прикордонного контролю «у випадку серйозної загрози». Фактично, це вже сталося: дві країни обмінялися «люб'язностями» через наплив 20 тис. туніських мігрантів на італійський острів Лампедуза. Офіційний Рим хотів, щоб частину біженців прийняли інші держави ЄС. Коли ті відмовилися, італійський уряд вдався до хитроців – випусив мігрантам дозволи на тимчасове проживання, але не для того, щоб вони оселилися в Італії, а щоб якомога швидше перебралися на інший бік Альп. Франція, зі

свого боку, затримала тисячі з них поблизу свого кордону й відправила назад – для цього навіть довелося зупинити потяг із прикордонного італійського міста Вентімілья.

Значною мірою це просто гра на публіку. Як італійський прем'єр Сільвіо Берлусконі, так і французький президент Ніколя Саркозі зараз політично слабкі; ще й ультраправі, настроєні проти міграції, голосно висловлюють їм свої претензії. Спільний лист лідерів двох країн до Брюсселя був спробою показати, що криза в них під контролем. Однак він мало відрізнявся від попередніх пропозицій Єврокомісії, до того ж бачився поразкою Берлусконі: останній підтримав прагнення Парижа посилити внутрішній прикордонний контроль у ЄС (далеко не на користь Італії), але його заклик до більшої «солідарності» між двома країнами здобув лише часткову підтримку. Франція погодилася, що у випадку «масового напливу» біженців, які втікатимуть од війни в Лівії, всі країни ЄС мають розподілити між собою тягар; але, вочевидь, з туніськими «економічними мігрантами»

Італії доведеться розбиратися самій, хоча й не без фінансової та іншої допомоги в посиленні її кордонів. А ще Берлусконі визнав, що насправді Франція приймає вп'ятеро більше мігрантів щороку, ніж Італія.

Щоправда, це не вразило правих та настроєних проти імміграції партій, які активізувалися в Європі. Північна ліга, – союзник Берлусконі у коаліції, – яка нещодавно взагалі піддала сумніву необхідність перебування Італії в ЄС, скаржиться, що країна «перетворюється на французьку колонію» (а ще ця політсила незадоволена поступливістю Берлусконі під час поглинання італійських компаній французькими і запізними рішенням Рима приєднатися до повітряних ударів по Лівії). Марін Ле Пен, лідерка праворадикального французького «Національного фронту» каже, що тільки вихід Франції з Шенгенської угоди може призупинити масову міграцію (ще вона хоче, щоб держава відмовилася від євро).

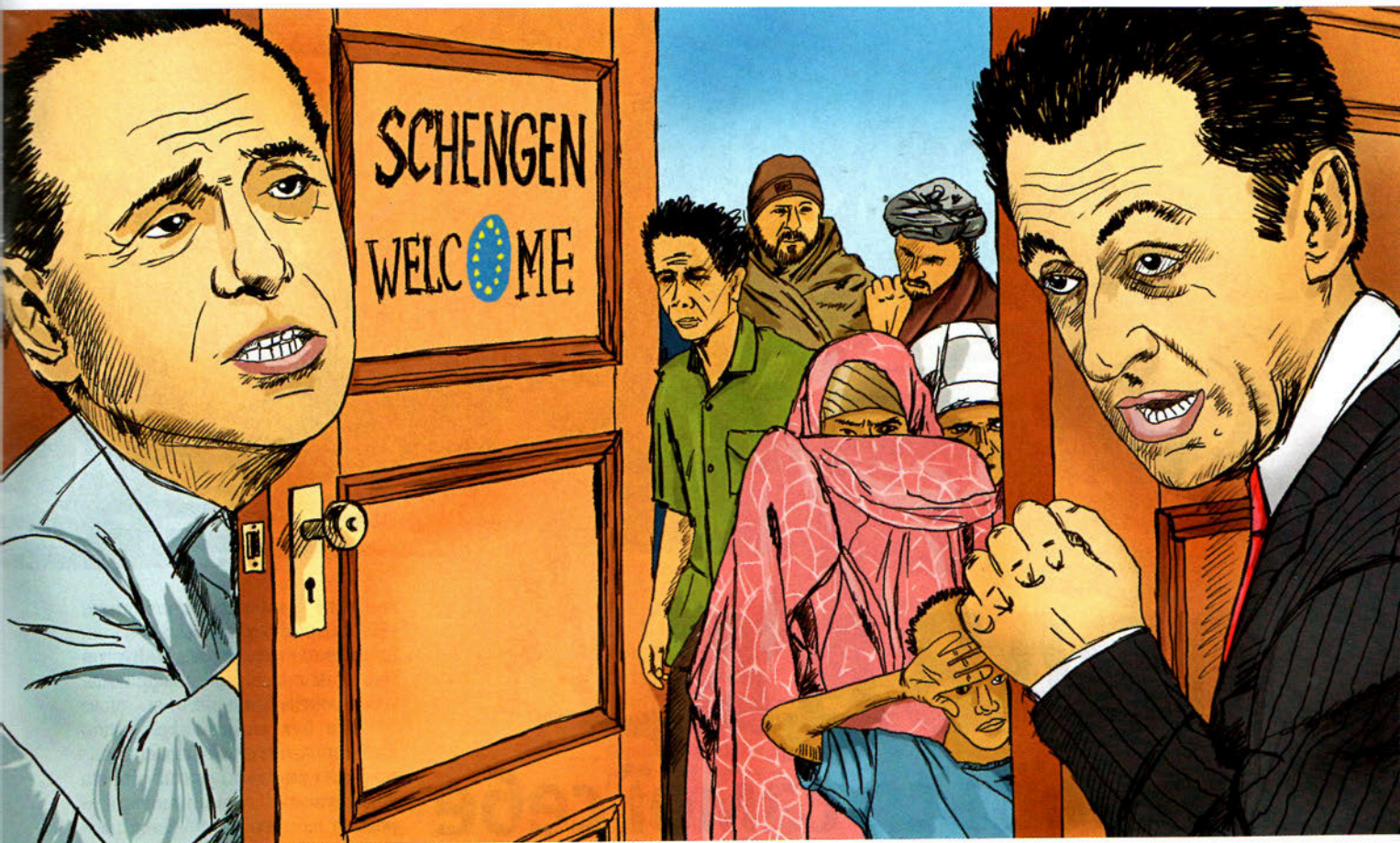
Суперечності виникають не лише через мігрантів із бідних країн, а й через довгождану свободу вибору місця проживання та роботи в ЄС для його громадян. Торік Саркозі серйозно посварився з Єврокомісією через депортацію циган до Східної Європи. У Нідерландах назривають антипольські настрої: там погрожують депортувати приїжджих зі сходу, які не мають роботи понад три місяці. Впливовий політик Гірт Вилдерс, краще відомий виступами проти ісламізації, тепер узявся зви-

2010 року в ЄС перебувало
257 800
прохачів статусу біженця

Найбільше прохачів
(51 600)
зарєєстровано у Франції

ДО РЕЧІ

Європол попереджає про можливі негативні наслідки скасування візового режиму для Балканських країн. Про це йдеться в черговій доповіді Поліцейського агентства Євросоюзу. У ній, зокрема, зазначено, що злочинні угруповання з Балканського регіону, Туреччини і країн колишнього СРСР можуть скористатися перевагами вільного пересування. Як потенційні загрози такого типу названо можливе подальше спрощення візового режиму з Україною, Молдовою, Грузією та Росією. Експерти Європолу також рекомендують не квапитися долучати Румунію та Болгарію до Шенгенської зони.

нувачувати поляків у злочинності, пияцтві та відбиранні роботи в голландців.

Попри віру єврократів у мобільність робочої сили, Німеччина й Австрія скільки могли затягували скасування обмежень на працевлаштування громадян із країн-новачків Євросоюзу. 1 травня вони відкрили кордони працівникам із восьми східних країн, що стали членами спільноти 2004 року. Для румунів і болгар, які ввійшли до ЄС пізніше, обмеження діятимуть до 2014-го. На вимогу Берліна й Парижа цих двох країн не пускають до Шенгенської зони через їхню корумпованість і недостатньо ефективний прикордонний контроль.

І єврозона, і Шенген залежать від довіри до того, що кожна з країн-членів ЄС ефективно управлятиме державними фінансами й контролюватиме кордони. Коли довіра зникає, під загрозою опиняється інтеграція. Однак між цими двома проектами є різниця. Крах єврозони обернеться економічним ударом для всього

клубу. А частіші прикордонні перевірки стануть просто трохи незручним доповненням, що ледь-ледь ускладнить життя на єдиному ринку.

З урахуванням усього сказаного, єдиний ринок – одне з найбільших досягнень ЄС та його «чотирьох свобод» руху: людей, товарів, послуг і капіталу. За це варто боротися. Отже, вирішити проблему міграції теж можна через посилення ролі Старого світу. Єврокомісія може не тільки уважніше наглядати за економіками Єврозони, а й ретельніше перевіряти, як контролюють кордони Шенгену (бо нинішня система колегіальної перевірки не надто ефективна). Крім того, ЄС потребує узгодженої системи відсіювання економічних мігрантів від справжніх біженців, щоб унаслідок величезних розбіжностей між національними законодавствами люди не кочували з однієї країни до іншої в пошуках притулку.

Крім посилення прикордонного контролю, Європі необхідно послабити зовнішній тиск на себе. Для цього слід налаго-

дити співпрацю з країнами-експортерами мігрантів: вони повинні контролювати витік своїх громадян і приймати назад нелегалів. До арабської «весни» диктаторів фактично підкупляли, щоб вони дотримувалися відповідної політики. Тепер досягти таких фаустівських обіцянок буде важче, адже північноафриканські правителі повалені (Туніс і Єгипет) або не виявляють колишньої дружельності (Лівія). Молоді арабські демократії можуть сподіватися на поліпшення умов: збільшення допомоги, лібералізації торгівлі та якогось рівня контрольованої законної міграції. Так найвигодніше торгуватися з ЄС.

Однак це не зупинить потоку мігрантів. А щойно виникне враження, що на європейських кордонах з'являються пробоїни, національні уряди домагатимуться можливості захистити рубежі своїх країн. ■

«Комісія розглядає можливість посилення виконання правил Шенгенської угоди... Тимчасове відновлення кордонів є одним із можливих варіантів», президент Єврокомісії Жозе Мануел Баррозу

ПРАВДА, що боїться самої себе

Спогади про конфлікт 1954–1962 років
переслідують Алжир і Францію

Автор:
Алла
Лазарева,
Франція

Фото:
AP

Криваве довголітнє проти-стояння, після якого Алжир здобув незалежність від Франції, досі не відкрило дослідникам та громадськості багатьох своїх таємниць. Навіть нині, через півстоліття по завершенні бойових дій, колишня метрополія не зовсім готова зазирнути в очі недавній історії. Офіційний Алжир поширює поміж свого населення одні міфи, тоді як Париж не поспішає розвінчувати інші.

Чимало сучасних політиків пропонують зупинитися на тому, що в оцінках минувшини кожен народ має свою правду. Тобто дійти узгодженої версії подій між країнами, які зазнали збройних конфронтацій, неможливо у принципі. Отже, гострих тем не варто «чіпати» й виводити в поле міждержавного спілкування.

Але є інше бачення. Воно відповідає такій формулі: кожна нація може настільки глибоко за-

зирнути у своє майбутнє, наскільки адекватно усвідомлює своє недавнє й далеке минуле. За роллю, яку вона сьогодні відіграє для французької свідомості, правда про алжирську війну в українському контексті була б зіставна із правдою про збройний спротив УПА та більшовицькі репресії. За цю правду доводиться боротися не лише дослідникам, а й громадським активістам.

КАЗКА ПРО ДОБРОГО КОРОЛЯ

Аміра обережно витягає з кількох барвистих шовкових хусточок старовинну золоту монетку. «Це з мого посагу, – пояснює. – Мені подарувала мама, їй – бабуся, а тій – прабабуся... На захист від лихої долі». То два сантиметри, прикрашені профілем Наполеона III. У самих французів цей останній імператор і перший президент республіки надмірної популярності не зажив. Його вважають радше за владо-

любного невдаху-заколотника, «Наполеона Маленького», як іронічно висловився Віктор Гюго. Але з північноафриканцями зовсім інша річ.

«Це був єдиний французький керівник, який захищав алжирців і волів надати їм рівне з французами громадянство, – розповідає Аміра. – Таку монетку навіть нині мають у посагу чимало дівчат. То вже давня традиція. Її гріх згубити, а ще гірше – продати». Дослідниця франко-алжирських взаємин Анні Рей-Гольдзейгер, хоч і без патетики, підтримує думку, що Шарль Луї Наполеон Бонапарт найближче підійшов до побудови відносно гармонійних відносин між володіннями в Алжирі та метрополією. Наскільки таке завдання може бути реалістичним у принципі.

Франція хазайнувала на алжирській землі 132 роки. За цей час «свобода, рівність, братерство» залишалися державною моделлю тільки для тих, хто народився у метрополії. На підкорених, колонізованих територіях діяли зовсім інші стандарти. Винищували цілі племена, палали бунтівні села, людей позбавляли землі, домовок, власності, гідності. Примушували відмовлятися від своєї традиції, віри, мови. Від себе.

«До нас заселилися лузери суспільства, – жартує Мурад, алжирець за походженням, керівник відділення одного з французьких банків. – Боржники й

невдахи, флібустьєри й авантюристи, збіднілі аристократи, які втратили в себе вдома статус вищого стану й намагалися цю свою «вищість» віднайти в Північній Африці...»

Не виключено, що саме ці подвійні мірки – свобода для себе й безправність для автохтонів – стали однією з причин недемократичності влади формально незалежного Алжиру. «Саме французи навчили алжирців, що демократія може бути блюзнірством, – вважає Мурад. – Що вона може бути підробкою, імітацією. Тривала партизанська війна та репресії викосили еліту. Найкращих знищено, посередності засіли біля керма надовго».

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ КОЛОНІЗАТОРІВ

«Ми перетворили мусульманське суспільство на злиденніше, хаотичніше, гірш освічене й більш варварське, ніж те, що було до нашого втручання», – писав 1847 року французький історик віконт Алексіс де Токвіль.

І півтори сотні років тому, й сьогодні з його оцінками погоджуються аж ніяк не всі. Нещодавно Національна асамблея в Парижі пристрасно обговорювала Закон «Про позитивну роль колонізації», що був із боями схвалений та підписаний попереднім президентом Жаком Шираком. Через твердження «Французька нація висловлює подяку чоловікам та жінкам, які здійснили цивілізаційну місію в за-

морських департаментах Алжирі, Марокко, Тунісі, Гвіані...» колишніми колоніями прокотилася потужна хвиля демонстрацій протесту.

Скасування обов'язкового для відтворення в шкільних підручниках визначення «позитивної ролі колонізації» вимагали не лише ліві й центристські партії, а й тодішній правий прем'єр-міністр Домінік де Вільпен. «Парламент не мусить роздавати вказівки історикам», – заявив він.

Алжирський президент Абдельазіз Бутефліка не просто засудив законодавчий акт. Він зажадав від Франції «публічних вибачень за злочини колонізації». Без цього жесту керівник держави кілька років не погоджувався приїздити з офіційним візитом до Парижа. «Інтелектуальні бої за історичну пам'ять тривають скрізь, де автохтони збройно опиралися колонізації, – зауважує політичний аналітик Жерар Боне. – У Франції, Україні, Уругваї, Росії, в країнах Африки та Азії... Варто лише дослухатися».

«Історичні висновки – прерогатива не політиків, а істориків, – вважає французький науковець Стефан Куртуа. – Проблема не в тому, бажає голосувати чи ні якась кількість депутатів. Вона значно глибша й полягає в тому, що широкі верстви суспільства часто чути не хочуть про жахливі історичні трагедії, які регулярно відтворюються у світі».

Кожен ювілей – нагода повернутися до подій минулого. От

і нині, коли Франція відзначає 50 років від закінчення алжирської війни, відбувається чимало тематичних виставок, конференцій, дискусій. «Чим далі від нас події тієї війни, тим вони ближчі, – переконаний один із найкращих фахівців із франко-алжирських відносин, історик Бенжамен Стора. – Перспектива притлумлює пристрасні. Щоб зробити адекватні оцінки, потрібна пауза. Мовчанка. Тоді чітко проступають справжні виклики, причини, наслідки».

Алжирський конфлікт – це не лише завершення класичної схеми імперіалістичного поневолення. Це також величезна кількість живих історій, що поколіннями накопичуються в родинній пам'яті. Аміра їх знає, може, не одну сотню. Ця жінка, зовсім не студентського віку, нещодавно записалася на курси порівняльної історії до одного з паризьких університетів.

«Мабуть, усі бездержавні народи мають спільні проблеми, – зауважує вона, роздивляючись посібник з історії України. – Не тільки колонізатори, ми також боїмося своєї правдивої минуштини». Аміра не перший рік виборює можливість попрацювати у військових архівах Французької Республіки. Їй не те, щоб відмовляють, але як від громадянки іншої держави від неї вимагають для доступу нових і нових документів. ■

132 роки

Франція
хазяйнувала
на алжирській
землі

Викорінити і запобігти

У Литві діє окремий орган для боротьби з корупцією, а особливий акцент зроблено на просвітницьких проектах для школярів

ВІД ВЕРХІВ ДО НИЗІВ. Президент Литви Роландас Паксас (на фото) став першим у Європі главою держави, якого було піддано імпічменту за порушення конституції та присяги. Зокрема, він надав громадянство спонсорів своєї виборчої кампанії

Автор:
Жанна
Безп'ячук,
Київ – Вільнюс

Литовський досвід боротьби з корупцією можна оцінювати порівняно. З одного боку, порівняно з Україною ця держава пішла значно вперед у справі нормативної та інституційної розбудови механізмів протидії корупції. З іншого – не подолана проблема низової корупції, тобто дрібне хабарництво дорожніх поліцейських і лікарів, що в часи економічної кризи стрімко пішло вгору. Про це вам розповість із легким роздратуванням кожен литовець. Однак за індексом сприйняття корупції Transparency International Литва 2010 року посіла 46-те місце, Україна – 134-те. З цих цифр випливає, що українці й литовці вже опинилися на протилежних берегах і пострадянські мости між

нами розводяться. Цікаво, що в розробці своєї антикорупційної стратегії Литва зверталася до досвіду Гонконгу.

ЛИТОВСЬКИЙ СПЕЦПОГЛЯД НА КОРУПЦІЮ

Литовська історія боротьби з корупцією є цікавою з кількох причин. По-перше, у цій країні ще 1997 року заснували окремий орган – Службу спеціальних розслідувань (ССР). Була також створена Головна комісія зі службової етики, що опікується проблемою конфлікту інтересів політиків і державних службовців. ССР мала займатися паралельно протидією і корупції, і організованій злочинності й належала до Міністерства внутрішніх справ. Але згодом її цілковито було переорієнтовано на антикорупційну

боротьбу й перетворено на самостійний правоохоронний орган з усіма управлінськими та бюджетними наслідками. Підпорядковується ССР безпосередньо парламенту та президентові. Очільника спецслужби та його заступника обирає парламент за поданням глави держави. «Це краще, ніж коли наша служба належала б до певного міністерства. У нас і досі спалахують дискусії, чи не варто приєднати її до якогось державного органу, – розповідає директор ССР Литви Жимантас Пацевічус. – Наразі це найкращий варіант, на нас не може бути жодного тиску, тобто ніхто не доклататиме зусиль, щоб змінити хід розслідувань чи вплинути на рішення розслідувати певну справу. Ми ухвалюємо самостійні рішення».

У Литві ще півтора десятиліття тому зрозуміли те, що в Грузії усвідомили після Революції троянд, а в Україні тільки ледь-ледь починають озвучувати деякі політики та діячі: жодне, навіть найліпше, сучасне антикорупційне законодавство само по собі в пострадянській реальності нічого не змінить, бо закони не працюють, верховенства права немає. Не зупиняють корупцію і кримінальні переслідування. Чому? Тому що судова система або в найкращому разі далека від європейських стандартів правосуддя, або в найгіршому, як-от в Україні, залежить від влади й корумпована зсередини.

Тому до основного напрямку роботи Служби спеціальних розслідувань додали ще два: запобігання корупції та просвітницькі програми. Литовці запобігають корупції, приміром, аналізуючи проекти нормативно-правових актів органів влади на предмет наявності якихось шпаринок або ж перевіряючи біографії кандидатів на високі державні посади щодо їхніх можливих злочинних зв'язків. Важко оцінити, наскільки такі заходи справді зменшують масштаби корупції, але це той внутрішньосистемний контроль, який забезпечує хоча б мінімальний імунітет держави перед нею.

Крім того, у Литві почали реалізовувати освітні програми для школярів і проводити зустрічі з державними службовцями на тему протидії корупції. «Просвітницькі програми я ставлю на перше місце перед кримінальним переслідуванням та запобіганням злочинним діянням, – розповідає Пацевічус. – Хоча всі ці напрями мають розвиватись одночасно. Треба починати зі шкіл. Там теж може бути корупція під час складання іспитів, виставлення оцінок. Потрібно звертати увагу на прості приклади з життя, на те, з чим діти можуть зіткнутися в школі... Так їх можна зацікавити, переконати, що йдеться не про щось далеке. Але водночас формальності в цій справі поки що нам не уникнути». Сьогодні спеціалісти ССР їздять по литовських загальноосвітніх закладах, представляють там розроблену спільно з Міністерством освіти мето-

дику викладання факультативного курсу з боротьби з корупцією. До нього залучають учителів історії, етики, права. Можна скептично поставитися до згаданих заходів. Але такі спроби – це значно краще, ніж коли взагалі нічого не робиться, а дітей із дитинства при звичають до думки, що все можна купити.

ЕПІЦЕНТРИ КОРУПЦІЇ

Цікаво також і те, що литовці завдяки своїм картам корупції Литви, які складають раз на два роки, підтверджують те, що в принципі давно відомо в Східній Європі, але щоразу потребує ніби додаткового доведення: найбільшу корупцію і навіть мафію треба шукати в медицині, поліції, органах землевідведення та реєстрації земельної власності. Залишмо державні закупівлі як окремих великий корупційний материк. Змінюючи принципи й засади функціонування цих галузей, ви реально боретеся з корупцією. Однак із практичним втіленням цих рекомендацій у Литві сьогодні серйозні проблеми. За зарплати 1000 литовських літ (3400 грн), що об'єктивно є дуже низькою, литовський дорожній поліцейський до хабарів ставиться толерантно, як і водії, яким простіше дати хабара, ніж сплачувати штрафи, які в цій країні дуже високі. Те саме в державних поліклініках.

У царині боротьби з корупцією є ще два компоненти, від яких залежить рух уперед. По-перше, це контроль і протидія корупції з боку внутрішніх служб безпеки міністерств і відомств. Поліція, митниця й Міністерство охорони здоров'я мають відповідні підрозділи. По-друге, встановлення камер відеоспостереження, насамперед у пунктах митного оформлення та інших «особливо корумпованих держмісцях». Дехто з експертів переконаний, що постійне відеоспостереження напролюд благотворно впливає на совість митників та інших службовців. Але цьому в Литві уваги не приділяли. У Службі спеціальних розслідувань переконані, що люди дуже швидко можуть адаптуватися до камер і знайти шпаринки й кімнатки й усе вирішити за

звичним алгоритмом. Із таким підходом можна посперечатися.

Історія боротьби з корупцією в Литві вчить ще й того, що боротьба ця може закінчитися одразу, як тільки її інституційні механізми почнуть використовуватися для політичних розбірок, або ніколи не початися, якщо від перших кроків буде політизованою. У 2004 році на чолі Служби спеціальних розслідувань стояв Валентинас Юнокас, якого вважали близьким до відставленого внаслідок імпичменту з посади президента Литви Роландаса Паксаса. Очолювана Юнокасом служба здійснила обшуки в офісах кількох політичних партій, звинуватила

Середня зарплата дільничного лікаря в державній поліклініці – €520–600. Але лише за опалення в зимовий сезон литовці платять щомісяця €150

НАВІТЬ НАЙЛІПШЕ, СУЧАСНЕ АНТИКОРУПЦІЙНЕ ЗАКОНОДАВСТВО САМО ПО СОБІ В ПОСТРАДЯНСЬКІЙ РЕАЛЬНОСТІ НІЧОГО НЕ ЗМІНІТЬ

трох членів сейму в отриманні хабарів від корпорації Rubicon group, але чомусь матеріали справи ще до розгляду в суді потрапили в пресу. Було заявлено, що ім'я тодішнього прем'єра Литви Альгірдаса Бразаускаса фігурувало в документах групи навпроти суми хабара. Справу вилучили в ССР і передали до Генеральної прокуратури, а Валентинас Юнокас під тиском політикуму й громадськості пішов у відставку. У критичний момент литовці перемогли своїх «внутрішніх бісів». Репутацію спецслужби, що відповідає за боротьбу з корупцією, було відновлено. ■

6% литовців ладні дати хабара, щоб вирішити якусь проблему

СЛУЖБА СПЕЦРОЗСЛІДУВАНЬ

- 80–85% діяльності служби спецрозслідувань (ССР) – кримінальні розслідування.
- 15–20% – програми із запобігання корупції та просвітницькі заходи.
- Від 2% до 5% рішень про призначення на відповідні державні посади в Литві скасовується після перевірок ССР досьє кандидатів. Начальником дорожньої поліції не призначають особу, котра як водій часто порушувала правила дорожнього руху, а міністром аграрної промисловості й продовольства людину, пов'язану із зерновими трейдерами, яким потрібно отримати квоти на експорт збіжжя (порівняйте з українськими реаліями).
- У ССР діє спеціальна гаряча лінія, на яку можна телефонувати цілодобово. Анонімні звернення та надіслані електронною поштою листи реєструються і розглядаються.

Полювання на вуглець

Міністр з питань енергетики та змін клімату Великої Британії Чарльз Гендрі про незалежних регуляторів ядерної енергетики й способи підвищення енергоефективності

Спілкувалася
Жанна Безп'ячук

Ні геополітичні калькуляції, ні виробнича інерція давно минулої епохи, ні перспективи шалених відкатів не мають бути факторами, що визначають вибір постачальника ядерних технологій і палива. Безпека – ось чинник номер один. Не власники великих підприємств, а уряд повинен мізкувати, як уможливити запровадження енергозберіжних технологій і розвиток альтернативної енергетики в технічно зношеній важкій промисловості. Цього вчить досвід Великої Британії. Про нього *Тиждень* розмовляв із британським міністром з питань енергетики та змін клімату Чарльзом Гендрі.

У. Т.: Чорнобиль і Фукусіма та проблема зміни клімату зіштов-

хуються між собою. Відновлені джерела енергії дорогі, їхні перспективи неоднозначні. Не розвивати ядерну енергетику – значить розвивати ТЕС, що викидають парникові гази! Як ви бачите цю трилему?

– Попит на енергію в усьому світі лише зростає. А це означає, що зберігатиметься значний попит і на вугілля, і на нафту та газ упродовж багатьох років. Тому ми маємо знайти способи зменшення викидів вуглекислого газу в атмосферу. Велика Британія вже лідирує в запровадженні обладнання для уловлювання й зберігання вуглецю. Ми реалізуємо пілотний проект найбільшого у світі заводу, що використовує згадану технологію, витратили на це мільярди фунтів стерлінгів. Маємо важливі технології, кваліфікованих науковців, спеціалізовані компанії. Одне слово, є реальні можли-

вості гарантувати вугілля та газу майбутнє. Щодо ядерної енергетики, то маємо програми мирного атома у Великій Британії і готові рухатися вперед. Але події в Японії – це урок, який необхідно засвоїти. Ми розуміємо, що потрібні зміни.

У. Т.: Які саме зміни ви маєте на увазі?

– Після Чорнобиля основні уроки поводження з ядерною енергетикою все ж таки було завсвоєно: як треба розселяти людей, як запроваджувати нові технології, щоб не виникало збоїв у роботі. Відтоді як було споруджено АЕС Фукусіма-1 1971-го, технології будівництва й безпечної експлуатації ядерних реакторів пішли на 50 років уперед. Історія Фукусіми-1 засвідчила, що особливу увагу треба приділити системі охолодження реакторів, вибору місця

БІОГРАФІЧНА НОТА

Чарльз Гендрі народився в Сассексі 1959 року. Навчався в Единбурзькому університеті. Став членом парламенту від округу Вілден у 2001-му. Був міністром з питань енергетики в тіньовому уряді. Ще раніше обіймав посаду заступника голови Консервативної партії Великої Британії (2003–2005).

ФОТО ОЛЕКСАНДР ЧЕРКЕНЬОВ

У. Т.: За вашими прогнозами, наскільки збільшиться вартість електроенергії, якщо запроваджувати технології уловлювання та зберігання вуглецю?

— Ми ще не знаємо. Маємо реалізувати наш пілотний проект, щоб з'ясувати, чи можемо це робити суто технічно. Ціна залежатиме, ймовірно, від того, які саме технології використовуватимуться. Є технології для ТЕС, що працюють на вугіллі, які дають змогу відокремлювати викиди вуглецю одразу після спалення вугілля. Є ще технологія, коли газ пропускають через вугілля, у результаті хімічних реакцій утворюються вуглець і водень, потім ви можете перехопити і те, і друге. Це зовсім інша нова технологія. І це впливатиме на ціну електроенергії. Треба враховувати, що технології розвиватимуться далі. Ми також хотіли б більше співпрацювати з іншими країнами. Є глобальна потреба декарбонізувати процес генерації електроенергії.

У. Т.: Як ви стимулюєте підприємців ошадливіше використовувати енергію, альтернативні джерела?

— Ми запроваджуємо норми зменшення викидів вуглекислого газу. Це вже стимулює їх ефективніше використовувати свої ресурси. А також розробляємо схеми, за якими британці можуть отримувати фінансування для підвищення енергоефективності та розвитку джерел відновлюваної енергії з приватних фондів. Кошти, витрачені на реалізацію таких проектів, повертаються впродовж 20–25 років, а всі пільги й переваги отримуються від самого першого дня. Крім того, ми запровадили тариф для відновлюваної енергетики in-feed tariff. Виробники одержують надбавку до ринкової ціни, що сплачується за таку енергію, а також контракт на гарантовану її закупівлю протягом 20 років. ■

для АЕС та створенню незалежного національного регулятора атомної енергетики. Тобто регулювати цю галузь має не міністерство чи департамент енергетики, а незалежний орган. Так відбувається у Великій Британії. Приміром, нам треба вибирати реактори нового типу. Є пропозиції від французької компанії Areva та американської Westinghouse. Уряд не матиме вирішального слова щодо укладення договору про будівництво реакторів. Це робитиме незалежний національний регулятор – Інспекція з атомної енергетики, до якої входять всесвітньо відомі експерти. Якщо вони вважають, що треба чинити так або інакше, то мають право вимагати від уряду відповідних дій.

Шановні ЧИТАЧІ!

Передостанній тиждень, упродовж якого можна придбати наше видання за звичайною ціною, триває. На жаль, від 20 травня ми підвищуємо роздрібну ціну на нього. Саме час передплатити журнал «Український тиждень» і отримувати свіжі номери в півтора разу дешевше, ніж купуючи вроздріб. Крім того, є інші переваги передплати:

отримувати журнал зручно – додому чи в офіс,
вчасно – щотижня,
за прийнятною ціною – у травні та червні й 45 грн на місяць у другому півріччі.

Передплатити наше видання дуже просто

1. На сайті журналу, сплативши за системою Portmone – <http://tyzhden.ua/Virtual/Subscription/>.
2. У відділеннях Укрпошти за індексом 99319.
3. Сплативши за наведеними нижче реквізитами в будь-якому банку й повідомивши адресу доставки за телефоном (067) 407 10 96 (від 9:00 до 18:00, оператор скине Ваш виклик і перетелефонує).

РЕКВІЗИТИ ТА ЦІНИ:
ТОВ «Український тиждень»
ПОТОЧНИЙ РАХУНОК ОТРИМУВАЧА:
26009000022321
КОД ОТРИМУВАЧА: 35392656
НАЗВА УСТАНОВИ БАНКУ:
ПАТ «Укрсоцбанк»
МФО БАНКУ: 300023
ВИД ПЛАТЕЖУ: передплата журналу «Український тиждень»

ВАРТІСТЬ ПЕРЕДПЛАТИ:
I півріччя 2011 р.
за 1 міс. – 30 грн
за 2 міс. – 60 грн
II півріччя 2011 р.
за 1 міс. – 45 грн
за 2 міс. – 90 грн
за 3 міс. – 135 грн
за 4 міс. – 180 грн
за 5 міс. – 225 грн
за 6 міс. – 270 грн

Увага! «Український тиждень» гарантує переадресацію доставки видання у разі Вашого переїзду. Просто попередьте нас за три тижні, зателефонувавши на номер +38 (067) 407 10 96 (call-back), і Ви вчасно отримаєте свіжий номер «Українського тижня» на нову адресу.

Тиждень
український www.tyzhden.ua

Проїхатися по стереотипах

Редактор німецької газети Die Zeit та автор кількох бестселерів Марк Шпюррле пише нотатки, руйнуючи упередження європейців щодо тих чи інших країн. У Києві журналіст позбувся кліше про Україну, але не всіх

Записала
Інна Завгородня

Європейські журналісти Марк Шпюррле та Беппе Северніні з 30 квітня по 14 травня здійснюють 6000-кілометрову мандрівку від Москви до Лісабона в межах ініціативи Гете-Інституту «Va bene?!». Подорожуючи залізницею 10 країнами Європи із зупинками в 11 містах, німецький та італійський журналісти завітали й до Києва. Мета проекту – подолання стереотипів та пробудження цікавості одне до одного громадян європейських держав.

Марк та Беппе – справжні професіонали подорожніх нотаток, які мають непересічний досвід у фіксації вражень від таких мандрівок. Зокрема, Северніні 1986 року проїхав залізницями від Москви аж до Пекіна. А Марк Шпюррле був співавтором лонгселера «Senk ju vor travelling», у якому давалися поради тим, хто подорожує німецькими залізницями. Торік обидва журналісти вирушили потягами з Берліна до Палермо. Враження від цієї поїздки лягли в основу не лише їхніх репортажів, а й фільму. Упродовж нинішньої мандрівки зі сходу на захід Європи вони ведуть блог, який одразу перекладається десятима мовами, створюють відео та пишуть більш розгорнуті репортажі для провідних європейських газет, у яких працюють: німецької Die Zeit та італійської Corriere della Sera. Марк Шпюррле поділився своїми враженнями від Києва з *Тижнем*.

Звісно, ми не можемо за три чверті дня у Києві підтвердити або спростувати всі упередження щодо України. Спостерігаємо і занотовуємо наші думки у блозі або фіксуємо у відеофільмі. З усього цього вже можна зробити певні висновки. Наше завдання – описувати переживання маленьких історій.

ФОТО: АНДРІЙ ЛЮБАКОВ

Мені дістався особливий, пісвятковий день – у Києві чудова погода і багато людей. Чимало туристів, із деякими я поспілкувався, а також із кількома українцями. Вони ділилися зі мною частково позитивними емоціями, а почасти власними страхами. Наприклад, дехто, переважно молоді люди, розмірковує над тим, щоб покинути країну. «Саме думаємо про те, аби поїхати на навчання за кордон і потім там залишитися. Але ще не зовсім упевнені. Подивимося спершу, як просуватимуться справи з реформами, чи вдасться їх здійснити цього разу», – казали перехожі, яких ми зустріли неподалік Михайлівського собору. Також вони розповідали, що і їхні батьки розмірковують, чи не виїхати кудись. Про те, що нині гроші відіграють дуже важливу роль, і про відчуття, що вони знецінюються. Я щиро бажаю, щоб позитивні тенденції в Україні взяли гору.

Із блогу Марка: «Скрізь панує корупція», – скаржиться водій, який краще рахує в доларах, ніж у національній валюті – гривні. «Стоматолог і зуба не витягне без доплати», – каже він. Багато хто шукає щастя за кордоном: працює по догляду в Італії або будівельниками в Португалії».

Цікаво, що в Києві навіть молоді люди здаються певним чином закоріненими у свої традиції. Ми бачили багато молоді в церквах та молодих священників. Помітно, що церкви тут сприймаються інакше, не як інституції. На відміну від Заходу, де іноді проблематично взагалі знайти церковного служителя. Для мене це було дуже неочікувано. Тобто люди тут хочуть у щось вірити. Також я зустрічав чимало молодих вуличних музикантів, які грали традиційну музику, це було дуже цікаво.

Із блогу Марка: «У Києві нас зустрічає Ігор, дуже симпатичний перекладач, який захоплюється мінливою історією свого міста, що має багато чудових церков та князів (...). У столиці панує святковий настрій, перед численними пам'ятниками фотографуються веселі туристи. Ми зустрічаємо також багато чоловіків, які пропонують довести швидше, ніж звичайне таксі. Дехто сидить на подрапанних стільцях поруч із місцями для паркування і збирає гроші з авто».

Якби спитати звичайну людину з Німеччини про її стерео-

типи стосовно мешканців країн, якими я зараз подорожую, виявилося б, що кліше про українців та росіян дуже подібні. Від гостинності поміж чеснот до витривалості під час вживання алкоголю. З одного боку, я спостерігав у тутешніх людях журбу та меланхолію. А з іншого – певний позитив: «Побачимо, як воно буде». Як на мене, це добре. Таку особливість бачення речей помітив також у Росії, але в іншому співвідношенні. Напевно, в Україні більше молоді думає про політику та розвиток суспільства і перебуває в пошуку внутрішніх орієнтирів. Світогляд залежить від того, чи людина більше хоче податися геть, чи все ж таки зробити якийсь внесок у розвиток ситуації в прийнятнішому напрямі.

Із блогу Марка про «Столичний експрес» Москва – Київ: «Аби ж я був трохи меншим! (...) Якщо витягну ноги, то впираюся головою в стіну, якщо лягаю на бік, починає зводити судорогою литки, якщо повертаюся на спину, ризикую зїхати додолу. А оскільки потяг усе більше набирає швидкість на нерівній колії, я все вище підстрибую на матраці».

Я прибув із Москви до Києва у вагоні першого класу з двома, а не чотирма спальними місцями. Але один туалет не працював, у другому не було води. Це трохи відповідає моїм уявленням. Або інша історія. Ми жили в хорошому готелі в Москві й одного разу їли в тамтешньому ресторані. Він був майже порожній. Але як же довго ми чекали, доки офіціанти підійшли до нашого столу і прийняли замовлення! Вони стояли утрюх неподалік і спілкувалися. Після того як я їм помахав, офіціант сказав: «Зараз», продовживши розмову. Потім його погукав Беппе. Але той підійшов до інших нечисленних гостей, які його не кликали.

І в Москві, і в Києві я почувався набагато впевненіше і приємніше, ніж очікував, зважаючи на власні стереотипи. Раніше не був ні там, ні тут. Як журналіст читаю те, що пишуть колеги. Є певна картина, яка створюється газетами і телебаченням. Цікаво, що в мене було набагато гірше уявлення про Москву та Київ: про дорожній рух або небезпеку вуличних злочинів. Насправді все дещо інакше, ніж малюють ЗМІ. ■

Повну версію подорожніх спостережень Марка Штьоррле та Беппе Северіні читайте на сайті tyzhden.ua

CRYSTAL HALL KIEV

13 ТРАВНЯ 20:00
МАНДРИ
ПРЕЗЕНТАЦІЯ НОВОГО АЛЬБОМУ

СВІТ

ЖИВИЙ ЗВУК

ЗАМОВЛЕННЯ КВИТКІВ

ІНФОРМАЦІЙНІ СПОНСОРИ

PARTER.UA
НАЦІОНАЛЬНИЙ ОПЕРАТОР
287 87 87

RADIO
ROKS
100% УКРАЇНА

СТАНОВИТЬСЯ
ПЕРЕЦЬ
НА УКРАЇНІ

МЕДІА-ПАРТНЕР

Тиждень
КАЛЕНДАРЬ І СПОНСОРОМ

НАНІ
ФОРМАТ

Коктейль МОЛОТОВ

Як творилися і що прикривали радянські міфи про «Велику Вітчизняну війну» та «Велику Перемогу»

Автор:
Ярослав
Файзулін

Напередодні відзначення чергової річниці «Перемоги» в радянсько-німецькій війні відбувається посилення політичного протистояння навколо цієї сторінки нашої історії. Влада, яка апріорі мала б робити все можливе для зменшення протестних настроїв і примирення в суспільстві, виступає ініціатором суперечок, повертаючись до комеморативних практик радянської доби. Зокрема, український парламент схвалив ініційовану КПУ заяву «До 65-ї річниці Нюрнберзького трибуналу над фашистськими злочинцями», якою фактично осудив спроби вітчизняних науковців і політиків об'єктивно відображати роль СРСР у розпалюванні війни та його участь у злочинах проти людства. Через кілька днів Верховна Рада прийняла Закон «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років», згідно з яким 9 Травня на будинках органів влади та інших установ по всій Україні з'являться червоні прапори. Звісно, дразливі спроби реанімувати й актуалізувати ідеологічний набір радянських штампів щодо Другої Світової нагадують дії слона в крамниці посуду, однак вони наочно демонструють підхід нинішньої влади до висвітлення ролі України в радянсько-німецькій війні. Він цілковито збігається з радянським міфотворенням про «Велику Вітчизняну війну» й «Велику Перемогу», що відбувалося протягом тривалого часу.

МІФ ПРО «ВЕЛИКУ-ВІТЧИЗНЯНУ ВІЙНУ»

Із захопленням влади в Україні радянські ідеологи взялися за побудову нової системи цінностей з притаманними їй героями, святами й міфами. Місце традиційних українських свят зайняли День інтернаціоналу,

Міжнародний комуністичний день 8 Березня, День Паризької комуни, річниці творення СРСР тощо. У роки радянсько-німецької війни з'являється новий потужний міф під назвою «Велика Вітчизняна війна», який під час воєнних дій мав підтримувати віру у владу та її керманічів, мобілізувати населення на боротьбу з ворогом, а по її завершенні творити безнаціональну ідентичність й уніфікований «радян-

ський народ». З часом він набув значної популярності й замінив собою інший фундаментальний радянський міф про «Велику Жовтневу революцію», увійшов у наукову літературу і шкільні підручники й був утілений у державному святі День Перемоги. Наповнений ура-патріо-

А — БРЕЖНЄВА

ІЛЮСТРАЦІЯ: ПАВЛО СОКОЛОВ-ОСАКА. «ПАРАД НА КРАСНІЙ ПЛОЩІ»

вів Наполеоніві вітчизняною війною, так і тепер «Червона армія і весь наш народ знову поведуть переможну вітчизняну війну». Наступного дня промову було надруковано в газеті «Правда». У цьому самому номері видання вийшла стаття члена Академії наук СРСР Ємельяна Ярославського «Велика Вітчизняна війна радянського народу», в якій чи не вперше подано «потрібну» інтерпретацію війни і введено в обіг ключові кліше, котрі взяла на озброєння радянська пропаганда:

1) Велика Вітчизняна війна радянського народу; 2) визволення країни від фашистських загарбників; 3) велика перемога над Німеччиною. Через два дні її було видано окремою брошурою багатотисячним тиражем. Визначення, озвучені ідеологами в перші дні війни, радянська пропаганда впродовж десятиліть видавала за народні, й жоден тогочасний історик не наважувався поставити їх під сумнів.

У назві «Велика Вітчизняна війна» було об'єднано визначення двох попередніх воєн, у яких брали участь народи Російської імперії: Першої світової війни/Великої війни, пам'ять про яку 1941 року була ще свіжою, і російсько-французької війни 1812-го, яка в російській історіографії мала визначення вітчизняної.

Інтенсивне творення міфу тривало й у роки «визволення» української території від нацистів. Як зазначає історик Владислав Гриневич, на честь «звільнення» столиці України (6 листопада 1943 року) та України (28 жовтня 1944-го) ЦК КПУ розробив плани заходів щодо спорудження монументів «визволителям»: «пантеону героям Вітчизняної війни», погруддя генералам, монументів «Слава» та «Перемога», а також установлення пам'ятників героям партизанської війни. У Києві планувалося зведення окремого пам'ятника-монумента «Пере-

мога», який мав відобразити «боротьбу радянського народу проти іноземних загарбників і допомогу російського та інших народів СРСР, а також Великого Сталіна українському народу у визволенні радянської України.

МІФ ПРО «ВЕЛИКУ ПЕРЕМОГУ»

Завершенням «Великої Вітчизняної війни» й апогеєм державного міфу була так звана Велика Перемога радянського народу над фашизмом. Німеччина капітулювала перед західними державами 7 травня 1945 року в Реймсі, а вже 8 травня підписала капітуляцію перед представниками СРСР у Берліні. Того самого дня Президія Верховної Ради СРСР призначила «всенародне торжество» на 9 травня, вочевидь, для виокремлення ролі Радянського Союзу в подоланні Німеччини та привласнення перемоги над нею. Так почалася традиція відзначати окремий радянський День Перемоги. На відміну від СРСР на Заході падіння Третього рейху та його союзників вшановували й вшановують дотепер без зайвої помпезності як день пам'яті загиблих.

Перший величезний парад у СРСР на честь «Перемоги» з викиданням на бруківку німецьких знамен відбувся на Красній

МІФ ПРО «ВЕЛИКУ ПЕРЕМОГУ» БУЛО ВІДНОВЛЕНО ЗА БРЕЖНЄВА, КОЛИ ВІДІЙШЛА БІЛЬШІСТЬ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ

площі в Москві 24 червня 1945 року. Приймав парад Маршал Радянського Союзу Георгій Жуков, адже, як стверджує Віктор Суворов, Верховний Головнокомандувач Збройних сил СРСР Іосіф Сталін відмовився від цієї почесної місії, не вважаючи війну переможною. І справді, за сталінських часів міф про «Велику Перемогу» розвивався недовго. Після 1945-го Свято Перемоги відзначали ще 1946 року, а вже в 1947-му воно перестало бути вихідним днем. У підручнику з історії для середніх шкіл 1947 року під 8 травня 1945-го написано: «Безумовна капітуляція Німеччини», а дата 9 травня навіть не згадувалася.

тичною риторикою, він відвертає увагу від трагічних наслідків війни для України і злочинів комуністичного режиму.

У перший же день німецько-радянської війни (22 червня 1941 року) комісар закордонних справ СРСР Вячеслав Молотов у промові по радіо порівняв агресію Гітлера з походом Наполеона й запевнив слухачів, що як колись російський народ відпо-

БОЕЦ, УКРАИНА ЖДЕТ ТЕБЯ!

До 1947-го всі великі міста Радянського Союзу були очищені від інвалідів війни – живих свідчень трагедії (див. стор. 48). На офіційних заходах та урочистостях постійно слухали одних і тих самих ветеранів, ретельно відібраних для публічних промов і навчених говорити стандартну «правду» про війну. Дивлячись на весь цей великий театралізований фарс, Олександр Довженко ще 1946 року зазначив: «Огні горять. Музика

грає. Майорять кров'ю стяги Перемоги. Гримить майдан Червоний під тягарем іржавої надлюдської божественної слави. Скрегочуть танки, виють радіо-поети памегірики маршалам, коням, залізу і знакам нагрудним великих подій. Салюти. Горді плани. Міжнародний вплив. Свято Перемоги. А на полі. Запрягшись у плуг, напруживши м'язи і г'лови зігнувши від потуги, орали вдови й корови і тихо плакали, вмиваючи слізьми свої права і

ЗБРОЯ ІДЕОЛОГІЇ.
Плакати воєнних років уміло грали на почуттях, проте результати «Великої Перемоги» були далекими від сподівань народу

обов'язки неухильні і найточніші в світі достовірність – страждання. О світе лихий! Що тобі до них? (...) І будь проклятий всяк, хто п'є, жере й сміється, пишучи сьогодні про добробут. І будь проклята пафосна лож в устах його».

У роки правління Микити Хрущова відбулася переоцінка «Перемоги». Її приписували не Сталінові, як раніше, а партії, уряду, Червоній армії і радянському народові. Однак Свято Перемоги і далі залишалося звичайним робочим днем.

Лише 1965 року, за часів Леоніда Брежнєва, коли більшість справжніх ветеранів війни відійшли в небуття, а нове покоління не було свідком лихоліття війни, радянське керівництво відродило міф про «Велику Перемогу». День Перемоги став національним святом, що відзначалося з великою помпезністю. Для учасників війни викарбувано спеціальну медаль. Москву, Київ, Брест оголосили містами-героями. В Україні ставили пам'ятники й музеї на честь «Перемоги» справжнім і вигаданим «героям» війни, невідомим солдатам. У Києві Брежнєв особисто відкрив монумент Матері-Вітчизни і Музей Великої Вітчизняної війни.

Міф про «Велику Перемогу» виявився життєздатним і після розпаду СРСР. Її річниці відзначають у державах, які входили до складу Радянського Союзу, за винятком країн Балтії.

БРАТИ НАШІ МЕНШІ

У міфі про «Велику Перемогу» українцям відводилася роль молодшого брата, який був визволений російським народом. У 1943–1944 роках українські радянські діячі та органи влади не шкодували епітетів для вихвалення «старшого брата» за його участь у «звільненні» України. Водночас боротьба власного народу залишалася непоміченою.

Переможцем війни визнав росіян і Іосіф Сталін. 25 травня 1945-го на офіційному прийомі на честь «Перемоги» в Кремлі він виголосив тост за здоров'я російського народу, «найвидатнішу націю» і «керівну силу Радянського Союзу», народу «з ясным розумом, стійким характером і терпінням», який став вирішальною силою, що «за-

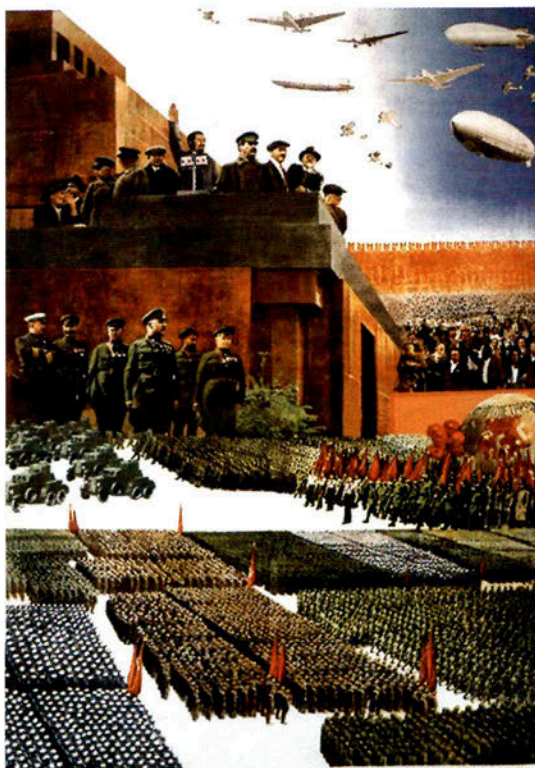
безпечила історичну перемогу над ворогом». Участь у війні та втрат інших народів Союзу, передусім українського, Сталін не відзначив. Хоча ціна «Перемоги» була жахливою: загинули 4 млн військових і 4,5 млн цивільних українських громадян, 3,5 млн осіб евакуйовано на Схід, а 2,4 млн вивезено на роботи до Німеччини. Частково або повністю зруйновано 714 міст і селищ міського типу, 28 тис. сіл, знищено економіку України.

По завершенні війни наша країна опинилася в довоєнному статусі. Їй не вдалося здобути власної державності, а відтак вона і далі залишилася адміністративно-територіальною одиницею Радянського Союзу й контролювалася Кремлем. Українську владу призначала Москва, до Росії вивозили природні багатства й результати праці українців, радянські органи держбезпеки жорстоко придушували будь-які вияви інакшумства, репресіям піддавалися учасники національно-визвольного руху. Членство ж в ООН, Наркомати закордонних справ та оборони, створені в Києві наприкінці війни, були лише фікцією, ілюзією існування української державності.

Однією з вигід «Перемоги» у Великій Вітчизняній війні» для України радянські історики називали об'єднання наших земель в одній державі. Насправді ж це було не так. За межами УРСР разом із населенням залишилися одвічні українські території: Холмщина, Підляшшя, Надсяння, Лемківщина, Пряшівщина, Берестейщина, Марморощина й частина Буковини. І аж ніяк не соборницькими ідеалами керувалися радянські очільники, визначаючи кордони нашої держави. Поряд із риторикою про «єдність українських земель» Іосіф Сталін використовував останні як розмінну монету в переговорах із лідерами «народних демократій», а значна українська національна меншина в зазначених країнах ставала додатковим важелем впливу на їхні уряди.

ЧОРНІ ПЛЯМИ

Поза міфом про «Велику Перемогу» залишалися незручні

ДА ЗДРАВСТВУЕТ КРАСНАЯ АРМИЯ-ВООРУЖЕННЫЙ ОТРЯД ПРОЛЕТАРСКОЙ РЕВОЛЮЦИИ!

БЕИ КРЕПЧЕ, СЫНОК!

для радянської влади питання: масові розстріли ув'язнених у перші тижні війни і несприйняття цієї влади значною частиною українського населення; використання як гарматного м'яса штрафних рот і невідготовлених та озброєних новобранців-чорносветників; нелюдські накази Сталіна й Ставки Верховного Головного командування від 16 серпня 1941 року № 270, за якими командири і червоноармійці, що потрапляли в німецький полон, прирівнювалися до «злісних дезертирів», а їхні родини піддавалися репресіям; наказ від 28 липня 1942-го № 227, за яким усі, хто відступав, оголошувалися зрадниками й мали віддаватися під суд військового трибуналу. Загороджувальні загани отримали вказівку «розстрілювати на місці панікерів та боягузів»; командири здобували славу й робили кар'єру коштом життя тисяч підлеглих їм вояків, яких кидали невчасно в бій лише для того, щоб здобути якийсь об'єкт на святкову дату; мародерство; масові депортації; терор проти західно-українського населення; злочини радянських партизанів та багато іншого.

Не описана в офіційній історії війни й радянська тактика «випаленої землі», за якою влада намагалася вивезти все, що могла, а решту знищувала. Під час евакуації в Запоріжжі комуністи підірвали Дніпрогес, не повідомивши про це ні цивільне населення, ні військових. Унаслідок потопу, за деякими даними, загинуло близько 20 тис. червоноармійців, багато цивільного населення та десятки тисяч голів худоби. У Дніпропетровську було підірвано хлібокомбінат разом із робітниками. В Одесі під час відступу Червоної армії затопили приморські квартали разом із їхніми мешканцями, а поранених червоноармійців скидали в море разом із санітарними машинами. Таких фактів десятки, а то й сотні. Однак, пишучи про злочини нацизму, радянські історики замовчували діяння іншого тоталітарного режиму. ■

Значна частина нашого народу вважає найкращою назвою для радянсько-німецької війни термін «Велика Вітчизняна» – усі соціологічні опитування, проведені в незалежній Україні, засвідчували цю тенденцію. Сьогодні вона навіть посилилася. Отже, була Вітчизна, народ героїчно воював, захистив власну свободу й незалежність і визволив усю Європу від фашизму. Струнка й зрозуміла картина минулого, що ґрунтується на незчисленних телесеріалах, ток-шоу, піснених марафонах, газетних статтях та виступах урядовців-кремлефілів. А відтепер про славетну перемогу в цій війні нагадуватимуть ще й червоні прапори, розвішані по всій країні на 9 Травня та в інші дні, пов'язані з пам'яттю про ті часи.

Але насправді ми маємо справу з грандіозною пропагандистською будовою, всеохопним соціальним міфом і типовим явищем «фальшивої пам'яті». Бо ж у 1940-ві роки український народ зовсім не вважав «Великою Отчественною войну Советского Союза», як її назвав Сталін, «Великою Вітчизняною». Наші співвітчизники, крім певного про шарку інтелігенції, військової та цивільної, не ставилися до цієї війни як до своєї, народної, на життя й на смерть. Йдеться про незаперечні самоочевидні ментальні та соціокультурні речі.

Чи замислювалися ви над тим, що серед величезної кількості советських довоєнних пісень немає українськомовних рівня, скажімо, «Эх, хорошо в стране Советской жить»? Аналогічна ситуація і з «Великою Ві-

Автор:
Сергій
Грабовський

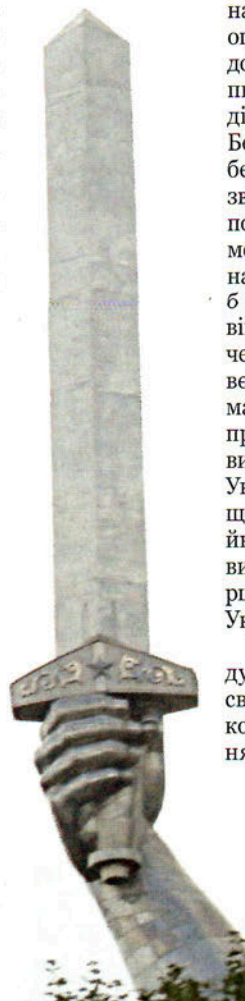
Фото:
Олександр
Чекменьов

тчизняною»: у російській культурі війна з нацизмом спричинилася до появи справжнього грона блискучих, часом геніальних творів, які 9 Травня кожен охочий може знову і знову почути в теле- та радіоконцертах. Тут і задумлива, тремка лірика на кшталт «Соловьи, соловьи, не тревожьте солдат...», і грізна хвиля народної сили, готової йти на бій, як-от «Вставай, страна огромная...», і стоїчне ставлення до життя та смерті – «Эх, дороги, пыль да туман...», нарешті, гордість переможця «Едут, едут по Берлину наши казаки». Ці та безліч інших пісень написали, звісно, професійні поети та композитори, але чим вони є, як не медіаторами народного мелосу і народної душі? А інакше не жили б і донині, бо в них правда про війну, яка для когось була «Отечественной», хоча не завжди советською і сталінською. Проте, мабуть, зовсім не випадково ця правда висловила себе в ті роки виключно російською мовою. В Україні нічого схожого. Попри те що поети у другій половині війни створюють тексти справді високої якості, класичним взірцем стало Сосюрине «Любіть Україну».

Відтак фактом є мовчання душі одного з найспівучіших у світі народів упродовж війни, котру нам подають як «Вітчизняну» і котру чимало наших

співгромадян сьогодні так і сприймають. Тому й сталося так, що найкращу пісню советсько-німецької війни на українську тематику – «Ой, Днипро, Днипро...» – написали два росіянина: композитор Марк Фрадкін і поет Євгеній Долматовській. Написали, певна річ, не відсиджуючись у Ташкенті: Фрадкін з 1939 по 1944 рік служив у Червоній армії, а Долматовській у серпні 1941-го потрапив в оточення під Уманню, був узятий нацистами в полон, утік і кілька місяців ішов по німецьких тилах до лінії фронту, який тоді був уже за Харковом.

А з якого дива українцям тоді було вважати ту війну Вітчизняною, а Советський Союз – Вітчизною? Після колективізації та розкуркулення, після нищення плодів українізації, після Голодомору, після терору 1937–1938 років? Щодо росіян, то Сталін вмів зіграв на нотках традиційного імперського гонору, на великодержавних традиціях, на уявленнях про місію «народу-богоносця» тощо, зрештою, на роздмухуваній усіма способами ксенофобії як стосовно німців, так і стосовно «лінивих та боягузливих» західних союзників. А що «кремлівський горець» міг запропонувати українцям? Випалену землю під час відступу в 1941–1942-му? Тотальну мобілізацію мільйонів ненавчених, не

ЧУЖА ВІЙНА:

вдягнених в однострої і ледь озброєних новобранців від 16 до 55 років («чорносвітки», або ж «піджачники»), як названі вони в щоденнику Олександра Довженка), котрих хвиля за хвилину, навіть не поставивши на облік у війську, кидали на штурм найбільш укріплених позицій вермахту? Зневажливе ставлення з боку номенклатури і «визволителів» до тих, хто був під окупацією (а це вся Україна)? Переконалий, усе згадане вище не надто захочувало українців помирати «за Родину, за Сталіна». Це при тому, що в різні роки війни уродженців УРСР у Червоній армії було від 1/6 до 1/3 особового складу й воювали вони в 1944–1945-му, після повернення в Україну радянської влади, добре, хоч і без ентузіазму. Причина дуже проста: нацистська окупаційна політика примушувала вибирати з двох лих менше, а сталінські агітатори в ті роки старанно поширювали чутки, що по війні й колгоспи розпускають, і з таборів людей повернуть (Остапа Вишню вже повернули, дивіться!), і з краном

буде легше – Європа забезпечить... Одне слово, воювали українці не за Советський Союз, а за свої сім'ї, міста, містечка і села, за надію на хоч трохи краще життя. А на такій війні якщо й співають щось, то журливе і сумне, так, щоб політруки та комсомольці-сексоти не почули.

Справді народний голос – це, вслід за стрілецькими піснями доби 1914–1920-го, пісні вояків Української повстанської армії. Йдеться про десятки різнопланових – похідних, урочистих, ліричних, меморіальних – творів. Цей голос і нині в начебто незалежній Україні лунає немов із підпілля, з походу лісової боївки, бо ж там, де правлять дядьки «Отечества» чужого, війна – справді вітчизняна і визвольна проти чужоземних тоталітарних режимів різного ґатунку – не є музейним експонатом. Приміром, «Гей на півночі, на Волині, створилась армія УПА», «Лента за лентою...» та багато-багато інших.

Нині колективна історична пам'ять багатьох українців замінена фальшивою: новітню міфологію насаджують Кремль і його пахолки – відрихтована версія війни, схоже, є важливою складовою російського проекту майбутньої «ліберально-енер-

гетичної імперії» («Там, где шли когда-то танки, пролетает русский газ», – співається в неофіційному гімні Газпрому). А доки нам нав'язують фальш, доки вона спрацьовує, ми й далі залишаємося в химерному часопросторі, звідки вся країна ніяк не може виборсатися...

То хто ж усе-таки переміг у Другій світовій? Загалом Об'єднані Нації. Якщо брати на рівні суспільного ладу, то її програли всі тоталітаризми включно із советським – останній без поставок за ленд-лізом не пережив би 1942 року. А з погляду геополітики, хоч як парадоксально звучить, зазнав поразки СРСР, а перемогли західні союзники та Німеччина. Якщо ж узяти «окопну правду», рівень молодшого офіцера та рядових бійців, то, безумовно, українці є співтворцями перемоги над фашизмом і нацизмом, у результаті якої Гітлер застрелився, а Муссоліні повісив догори ногами. Усі ті українці, які йшли в бій проти нацистів, будучи серед вояків Червоної армії, УПА чи Війська Польського. ■

українцями не було створено жодного музичного шедевра про «Велику вітчизняну»

Дилема 9 Травня

Окрім знищення фашизму, немає інших підстав спільно святкувати перемогу одного тирана над іншим

Автор:
Вадим
Скуратівський

9 Травня не може бути «святом для всіх». Передовсім із причини непоінформованості всіх учасників процесу, який певна частина нашого суспільства не сприймає, а інша, навпаки, відзначає у надто вже своєрідній формі. Йдеться про непоінформованість щодо події відносно недавньої – на віддалі двох поколінь. Треба пояснити одну річ: 9, а точніше 8, травня 1945 року припинила своє політичне, мілітарне та «інтелектуальне» існування одна тоталітарна держава, яка запропонувала абсолютно руйнівну модель для всього світового розвитку. І це вже є підставою для того, щоб усі ми без винятку відзначили цей день. Як катастрофу надструктури, що намагалася упокорити всю світову історію. Європа відзначає дату краху цієї гіпертоталітарної структури. Все.

Натомість епоха, яку називали Великою Вітчизняною війною, коли вдивитися в її подієву суму, має кілька грандіозних сюжетів. Перший – це війна двох тоталітарних держав: гітлерівської і сталінської. Далі – зовсім інший, другий напрям тогочасних подій. Незадовго до замаху на Гітлера теоретик та ідеолог цієї змови, політолог, економіст, філософ Карл Герделер, колишній бургомістр Лейпцигу, сказав у 1940 році: «З Радянським Союзом Третій Рейх воювати не повинен, оскільки війна зі Сталіним спричинити всередині СРСР наростання національних сил щонайвищого масштабу, з якими Німеччина не дасть собі ради». Тобто до війни Гітлера і Сталіна додалися справді великі й справді вітчизняні війни кільканадцяти неарійських народів, знищення яких домагалися гітлерівські ідеологи та практика. Починаючи з грудня 1941-го ці національні сили пробудилися й були покликані до боротьби – нехай порізно «пофарбовані», але вони таки існували. Іншого виходу в слов'ян не було, тому що починаючи з літа 1942 року абсолютно всі етнічні учасники драми з боку Радянського Союзу зрозуміли, що Гітлер органічно не може бути союзником неарійських народів. Словом, великі національні війни проти фюрера в ту саму добу.

Третій вимір – уже під час перших місяців війни почалися різні національно-визвольні змагання в радянській імперії дуже різних народів із вельми відмінними тактиками і стратегіями, але то був надзвичайно серйозний процес. З'явилися національні рухи українців, білорусів, серед народів Кавказу й Середньої Азії, навіть серед росіян власівський рух. Після 9 травня визвольними устремліннями народів СРСР «займалося» Міністерство держбезпеки Віктора Абакумова... Четвертий вимір – класова боротьба в радянській системі. Про це історики поки

що мовчать, але відчувалося, що народ у той час дуже стрімко йшов до якогось політичного усамостійнення. Як казав мій дядько, окопник-підполковник, «ото ходиш окопами і від солдат чуєш тільки одне: а після війни колгоспи розпустять?» Як відомо, не розпустили.

Сталін переміг, і зрозуміло, хто святкує його тріумф: люди, які залишилися в минулому і при тоталітарній моделі. Але ж виграв насправді не Сталін, а народи у своїй боротьбі проти Німеччини. Натомість ні національні рухи, ні прагнення до соціальної рівності не перемогли. Тоді лише окреслилися ці проблеми. Отже, різні верстви, стани, соціальні угруповання, етнічні групи колишньої радянської імперії, а нині й так званої Російської Федерації мають різне уявлення про те, що ж саме відбулося 9 травня. Розпочинаються нові й нові суперечки, які можна звести до одного знаменника: треба пам'ятати, що 9 травня 1945 року припинила своє існування ота держава-монстр, яка могла зменшити саму екзистенцію ненімецьких народів у Європі. Відтак термін «Велика Вітчизняна війна» не може об'єднати різні народи, що зробили внесок у перемогу над гітлеризмом. У кожного з них була своя війна.

Я пригадую, як моя мати, партизанка радянської орієнтації, розповідала, що «коли прийшли красні», то їх, усіх партизанів, викликали відразу в НКДБ і розпитували, чому вони залишилися на окупованій території. Розмовляли з ними так, що мати махнула рукою на все це, а хлопчина з її загону почав сперечатися з особистою. Скінчилося тим, що його викликали з третього поверху Чернігівського НКДБ. Відповідно викликають абсолютний спротив слова про

**ІДЕАЛІЗУВАТИ ДЕРЖАВНИЙ
УСТРІЙ, ЯКИЙ НІБИТО
САМ-ОДИН ЗДОБУВ
ПЕРЕМОГУ, ПІДЛО**

«визволення» тощо. Ну яке ж визволення, якщо від 1943–1944 років проводилися перевірки всіх людей, що перебували під окупацією, аж до ідеї виселити всіх українців у Сибір?! Хоча, можемо собі уявити,

що це не мало шансів на реалізацію, – тому Хрущов уклінно просив Сталіна, аби таких дурниць не робити.

Тепер же, спостерігаючи за скалькованими з російського стандарту псевдосвяткуваннями, мусимо цьому протиставитися, але розумно. Коли прем'єр-міністр РФ заявляє, що Росія, мовляв, виграла б війну і без України, то він не просто дурень, а, перепрошую, ще й ідіот. У багатьох селах України стоять стели – по кількості солдатів, які не повернулися з фронту. Треба роз'яснювати людям, як було насправді. Вшановувати пам'ять тих, хто загинув у боротьбі з гітлеризмом і тоталітаризмом. Ідеалізувати державний устрій, який нібито сам-один здобув перемогу, підло. ■

ПРОСТО. МИСТЕЦТВО

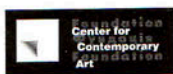
ФУНДАЦІЯ ЦЕНТР СУЧАСНОГО МИСТЕЦТВА

ПЕРЕДАУКЦІОННА ВИСТАВКА

13 - 20 ТРАВНЯ 2011 НАЦІОНАЛЬНИЙ ХУДОЖНІЙ МУЗЕЙ УКРАЇНИ

Організатор

Генеральний партнер

За підтримки

Генеральний медіа-партнер

еженедельник
ФОКУС

Партнер

Офіційний гід

TOP10.UA

Головний медіа-партнер

Decor

Комунікаційний партнер

Головний медіа-партнер

Тиждень

Головний медіа-партнер

ART

Партнер

Головний англомовний медіа-партнер

WHAT'S ON

Головний медіа-партнер

АНТИКВАР

Спеціальний медіа-партнер

KORYDOR

Головний радіо-партнер

ера fm

Медіа-партнер

ОБ'ЄКТ

25-29 травня

Україна. Київ. МВЦ
(Броварський пр-т, 15)

Київський
міжнародний
автосалон

sia 2011

УкрАвтопром

За інформацією і заявками
на участь звертатись:

АВТООЕКСПО

Тел.: +38 (044) 351-7700, 351-7711

Факс: +38 (044) 351-7715

E-mail: office@autoexpo.ua

www.sia-motorshow.com.ua

Партнери:

Генеральний інформаційний партнер

Офіційний радіо-партнер

Професійний партнер

Популярний авто-партнер

Генеральний Інтернет-партнер

Пасинки перемоги

Після закінчення війни солдати-інваліди були ізольовані від стороннього ока

Автор:
Галина Гордієнко

На сьогодні все ще мало відомо про ціну перемоги для українців. Донедавна бракувало навіть точних даних про кількість інвалідів війни в УРСР після капітуляції нацистської Німеччини. Як жила саме ця частина фронтовиків у нелегкий повоєнний час, відомо хіба що з нечисленних похмурих спогадів очевидців. Однак сьогодні відтворити умови життя цих людей дають змогу архівні документи.

«ЗАПЛАНОВАНИ» ІНВАЛІДИ

Радянський уряд ретельно готувався до збройного конфлікту з Німеччиною. Зайвим підтвердженням тому є унормування порядку грошових виплат інвалідам війни. 16 липня 1940 року Раднарком СРСР ухвалив постанову №1269 «Про пенсії військовослужбовцям рядового і молодшого начальницького складу строкової служби та їхнім сім'ям». Послідовників Віктора Суворова, може, зацікавила б дата прийняття ще одного документа, що регламентував соціальне забезпечення покалічених військових. Йдеться про постанову РНК СРСР №1474 «Про пенсії та допомоги особам вищого, старшого і середнього начальницького складу, особам молодшого начальницького складу надстрокової служби, спеціалістам рядового складу надстрокової служби та їхнім сім'ям». Постанова про виплати майбутнім інвалідам із генеральськими та офіцерськими званнями ухвалена сталінським урядом 5 червня 1941-го.

Статус інваліда Вітчизняної війни надавали і скасовували лікарсько-трудові експертні комісії (ЛТЕКи). Фронтовик міг не тільки отримати його, а й втратити після чергового переогляду в інстанції районного або міського рівня. Несподівано великий потік покалічених військових у перші роки війни змусив владу уважніше придивитися до відповідної категорії. Партфункціонери дійшли висновку, що вона «застаріла», а інвалід ВВВ куди інтенсивніше пристосовується до життя, ніж, наприклад, інвалід праці. Нові експертні підходи втілились у «Положення про ЛТЕК» від 5 грудня 1942 року, яке суттєво обмежувало можливість надання відповідного статусу фронтовикам. Досить згадати вимогу до інвалідів Вітчизняної війни II і III груп щокварталу проходити переогляд у ЛТЕКах. Якщо ж фронтовик не з'являвся на огляд, це давало привід соцзабезові знімати його з інвалідності й пенсійного забезпечення.

Привид голоду влітку 1946 року змусив багатьох солдатів Другої світової, які мали серйозні ушкодження або захворіли від бойових ран уже після війни, піти до соцзабезів із надією отримати інвалідність і незначну, але стабільну пенсійну допомогу. Як наслідок – у республіці побільшало неповносправних громадян на місцевому обліку. У вересні 1946-го на їхнє утримання знадобилося 628 тис. крб. Бюджет Мінсоцзабезпечення УРСР виявився не готовим до цього. Тієї самої осені сталінське керівництво в умовах поширення голоду ухвалює постанови щодо тотальної економії грошових,

НЕ ПОТРІБНІ НИКОМУ. Навіть вивабившись із м'ясорубки фронту, радянські солдати не мали шансів на гідне вшанування їх жертвості

матеріальних ресурсів і, насамперед, хліба. В такій ситуації домогтися від Москви більшого фінансування фонду пенсійного забезпечення інвалідів-фронтовиків було для партійно-урядового керівництва УРСР неможливим, а старання зробити це – небезпечним.

Вихід із ситуації знайшли «геніально» простий: не можна примножити фонд – скоротімо кількість ветеранів, які перебувають на обліку, щоб не платити їм пенсії. Політбюро ЦК КП(б)У встановило, що ЛТЕКи «завищували» групу інвалідності, а то й давали її «здоровим» фронтовикам. Хитромудрий хід не викликав заперечень у Кремлі.

Для успіху «операції» керівництво республіки швидко провело грандіозну кадрову чистку органів соціального забезпечення і складу комісій. Ново-

ІЛЮСТРАЦІЯ: ГЕННАДІЙ ПРОКОПІНСЬКИЙ. «ЛЮДИ ІЗ ЛЕНДИНЬ». 1988 Р.

призначених завідувачів районних та міських соцзабездів включили до партноменклатури. Соцзабездівці й лікарі-експерти отримали відповідні настанови. МСЗ УРСР ініціювало масовий позачерговий перегляд інвалідів у ЛТЕКах. Упродовж 1946–1948 років цей статус утратили понад 171 тис. фронтовиків. Трохи не третина всіх його носіїв у повоєнній Україні.

ФРОНТОВИКІВ – ДО ПРАЦІ!

Пенсія інваліда рядового складу в перші роки по війні була невисока (в середньому 147 крб). До того ж неповносправні учасники бойових дій, які мешкали на селі, отримували пенсії на 20% менші, ніж у містах. Від 1948 року навіть ті мізерні 115 крб колгоспникам-інвалідам війни III групи видавати перестали, а грошову виплату міським жителям із таким самим статусом переклали на фонди соціального страхування підприємств, які здебільшого не мали для цього коштів.

До грудня 1947 року пенсія інваліда Вітчизняної війни була певною мірою захищена від інфляції картковою системою. Це давало змогу купувати продукти за «пайкову», найнижчу ціну. Але основна частина фронтовиків мусила придбавати за свою пенсію найнеобхідніше на ринку. Вартість харчових продуктів на особу більш ніж удесятеро перевищувала місячну пенсію. Неповносправний та його родина потребували ще й інших товарів. Зокрема, чоботи на ринку коштували 3 тис. крб.

Що ж до працевлаштування покалічених військових, то партійно-урядове керівництво України виявило тут більше ініціативи, ніж у питанні пенсійного

після великих людських утрат у Другу світову потреба в робочих руках зростає в кілька разів. Тож соцзабеди не завжди рахувалися з бажаннями фронтовиків. Близько чверті інвалідів, які працювали, отримали малокваліфіковану роботу із зарплатою, нижчою, ніж вони мали до ушкодження. Інвалід Вітчизняної війни III групи, який відмовлявся працевлаштуватися на місце, запропоноване соцзабездом, утрачав статус і відповідно пенсію. Про поліпшення умов праці для покаліченого, скорочення робочого часу чи підвищення розцінок за вироблену ним продукцію не йшлося.

«КОМУ ВОЙНА, А КОМУ МАТЬ РОДНА!»

Найбільшим дефіцитом після Другої світової, окрім продуктів, залишались одяг і взуття. Ситуацію рятували так звані американські й канадські «подарунки». Цю безоплатну допомогу країн-союзників розподіляли через соцзабеди. Архівні документи показують, як на центральних міністерських та обласних соцзабездівських базах починався процес цинічного розтринкування якісного закордонного одягу та взуття «потрібним» людям із місцевого партійного, радянського й комсомольського активу. Ось типовий факт. Дружина одного львівського керівника управління НКВС за кілька відвідин бази місцевого облсоцзабеду відібрала собі близько 70 предметів одягу та взуття, серед яких було 14 жіночих пальт. Навіть сьогодні вражають запити цієї високопоставленої пані.

Потім закордонні речі проходили «сито» районного рівня, і тільки після цього їх видавали частині інвалідів війни. Але й тут не все було гаразд. Часто одяг і взуття понад норму отримували крикуни та нахаби, які вмели грюкати милицями по столу, кричати й погрожувати. Скромні й тихі ветерани залишалися ні з чим. Звичайно, не забували про свої потреби й деякі керівники районних та міських соцзабездів.

ЗМУШЕНІ ДО ЖЕБРАЦТВА

Більшість інвалідів у неймовірно складних матеріальних

умовах повоєнної України виявили силу духу, зберегли людську гідність і солдатську честь. Однак чимало тяжко травмованих, покинутих родинами й духовно надломлених ветеранів долучились до спільноти жебраків. Явище старцівства серед неповносправних фронтовиків вимушені були визнати навіть партфункціонери. Знав про це й Микита Хрущов (тоді перший секретар ЦК КП(б)У). Із жебрацтвом почали «безкомпромісну боротьбу». Щоправда, долали наслідки, а не причини. Вже у другій половині 1945 року Хрущов віддав усний наказ голові Республіканської комісії сприяння інвалідам Вітчизняної війни офіцерського складу спільно з міліцією провести спеціальні рейди базарами Києва та інших міст України для виявлення покалічених громадян, які жебрають. Далі їх забирали з ринків і відсилали до інтернатів для інвалідів Вітчизняної війни або до будинків інвалідів. Перед відправкою затриманих групували по кількості в одному місці, яке ретельно охороняли від небажаних свідків. Дехто, випадково опинившись у заборонених точках, назавжди запам'ятав моторошну картину цієї маси людських обрубків, які кричали, плакали, обурювалися, проклинали.

Учорашніх жебраків-інвалідів війни намагались якось прилаштувати в житті. Але невдовзі на вулицях міст, залізничних станціях та базарах знову з'являлися старці у військовій формі з орденами. «Зачистки» повторювалися знову. Звідси й враження, що інваліди війни, котрі жебрали, «зникли з вулиць в один момент». Архівні документи вказують на те, що проблема існувала впродовж усіх повоєнних років.

Чи могла держава суттєво поліпшити становище покалічених творців перемоги в ті важкі часи? Сьогодні ми знаємо, що не тільки могла, а й зобов'язана була це зробити. Однак непомірно великі матеріальні, фінансові й людські ресурси сталінське керівництво спрямовувало на інше – на розбудову військової могутності Країни Рад задля амбітної мети поширення соціалізму в усьому світі. ■

ЩОБ ЗМЕНШИТИ ВИДАТКИ НА ІНВАЛІДІВ ВІЙНИ, КЕРІВНИЦТВО УРСР ШТУЧНО СКОРОТИЛО ЇХНЮ КІЛЬКІСТЬ

забезпечення. 95% інвалідів Вітчизняної війни 1949 року працювали. Навіть 35% тяжко травмованих представників I групи отримали робоче місце. Економіка СРСР майже завжди відчувала дефіцит робочої сили. А

ФОТО: ОЛЕКСАНДР ЧЕРКІШЕВ

ДЕРАДЯНІЗАЦІЯ «ТИХОЮ САПОЮ»

В Україні все ще триває боротьба за незалежність – на рівні символів. Заборона на вивішування червоних прапорів у Івано-Франківську, Львові, Тернополі, Луцьку та голосування на їхню користь у Верховній Раді вказують на спробу влади реанімувати радянську символіку. До останнього часу країна поволи її позбувалася. Західні області зробили це ще у 1990-х. Сприяли продовженню дерадянзації й рішення попередньої влади, згідно з якими мало бути демонтовано пам'ятники особам, причетним до організації Голодомору та політичних репресій в Україні. Також мала змінитися топоніміка: вулиці, майдани та сквери, названі іменами радянських злочинців, треба було перейменувати на честь учасників боротьби за незалежність. Частково внаслідок виконання цих рішень пам'ятники тоталітаризму таки було демонтовано, а топоніми замінені. За приблизними підрахунками, це 354 знесені монументи і 2658 перейменувань. Водночас станом на квітень 2008 року в Україні налічувалося 4452 пам'ятники та пам'ятні знаки для вшанування жертв Голодомору.

Нині ж, навпаки, ініціативи «знизу» блоковано залякуваннями з боку влади: на Херсонщині місцевий фермер запропонував поставити пам'ятник жертвам Голодомору в рідному селі. Однак пролунав дзвінок «згори», й голова сільради відмовився від ідеї. Місцеві ради кількох регіонів Півдня та Сходу масово не підтримали перейменування й демонтажу. Мовляв, у населених пунктів нема на це коштів і прибирання символів тоталітаризму все ще не на часі. ■

Демонтовані пам'ятники

Замінені топоніми

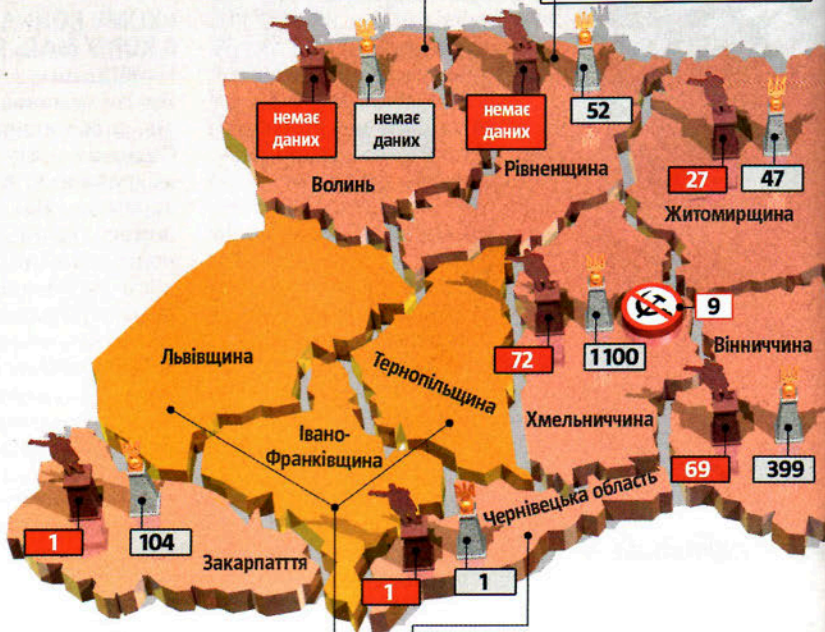

Вилучено з Державного реєстру нерухомих пам'яток України

Дані про перейменування топонімів та демонтаж пам'ятників тоталітаризму впродовж 2007–2011 років. Використано інформацію зі звітів облдержадміністрацій, наданих сайту maidan.org.ua, та з інших відкритих джерел.

Громади Маневичів, Великої Глуші та Сереховичів висловили незгоду з демонтажем пам'ятників Леніну.

Пам'ятників і топонімів, пов'язаних з організаторами Голодомору та політичних репресій, на Рівненщині немає. Але 2010 року неподалік міста Дубна було відновлено пам'ятник із радянської символікою на пошану комуністичного партійного активу та працівників НКВС.

У селі Дихтинці Путильського району на «Скелі трьох чекістів» біля війни з мечем установили новий напис: «З мечем прийшли – від меча і загинули». Демонтовано пам'ятник «Сталін на прийомі у Леніна», який містився на території Черешського психоневрологічного будинку-інтернату. Цьогоріч у березні міськрада Чернівців не підтримала рішення про перейменування вулиці Червоноармійської на Степана Бандери, а проспекту Героїв Сталінграда на Героїв Крут.

У цих областях немає ані пам'ятників, ані топонімів, присвячених причетним до організації або здійснення Голодомору особам. Монументи доби тоталітаризму було демонтовано на початку 1990-х, а топоніми перейменовано.

Аксіома ПАТРІОТИЗМУ

Доля математика і дисидента Ніни Вірченко – складне рівняння, в якому є академічна кафедра й сибірський концтабір, репресії та урядові нагороди

Автор:
Микола
Поліщук

Фото:
Андрій
Ломакін

Щоб кардинально змінити стереотипні уявлення про професора-математика, такого собі дивака-відлюдника з потягом до преферансу, достатньо зустрічі з Ніною Вірченко. Ця жінка – професор Національного технічного університету України «КПІ», віце-президент АН Вищої школи України, член Українського, Американського, Бельгійського, Единбурзького, Австралійського, Лондонського математичних товариств. А ще авторка статей про Тараса Шевченка та українську мову. У минулому в'язень сталінських таборів. Причому кинули туди Ніну Опанасівну за створення «української націоналістичної банди».

Р-840 – АРИФМЕТИКА КОНЦТАБОРУ

«Дещо я таки вчинила!» – з гордістю і навіть якимось викликом у голосі каже пані професор. У червні 1948 року її, тоді студентку механіко-математичного факультету Київського університету, арештували за розповсюдження листівок із гаслами «Слава Україні!» та «До зброї, браття-українці!». Для 1940-х у Києві, а не в карпатських лісах це справді було чимось зухвало-небаченим.

«Я ж, перебуваючи в тюрмі, готувалася до суду: писала вірш, який збиралася виголосити в обличчя суддям. Та не вийшло. Мене судила особлива нарада (ОСО – позасудовий орган при Міністерстві державної безпеки СРСР. – Ред.), яка свої вироки виносила заочно, навіть не

обтяжуючись присутністю звинуваченого на засіданні. Офіцер прийшов для проформи ознайомити мене з вироком: 10 років позбавлення волі за статтею 54-1а – державна зрада».

На Ніну Опанасівну чекали етапи до Тайшетських таборів, а там – сорокаградусний мороз, робота на лісоповалах, каменоломнях. Ні радіо, ні газет – заборонялось усе, а листування обмежувалося двома посланнями на рік. У чорному таборовому одязі з нашитим номером Р-840 вона проводила уроки математики для інших в'язнів. Вони відбувалися навіть без олівців і паперу, бо де їх настати в таборі. «Була молодість, і був протест», – каже пані Ніна. Загалом протестувати вона готова й тепер: довела це, відбувши разом зі студентами два тижні Помаранчевої рево-

люції на майдані Незалежності.

Ніна Вірченко родом із Черкащини, народилася в селі Завадівка Корсунь-Шевченківського району. Під час німецької окупації ще школяркою дійшла висновку, що «війни і політичні режими – то тимчасове горе, а математика – вічна гармонія».

Потяг до математики відчула з дитинства і вже не уявляла для себе жодної іншої професії. Навіть ліричні вірші писала під псевдонімом Ужма, що означало «українська жінка-математик».

У 1946 році вступила до Київського університету імені Тараса Шевченка на механіко-математичний факультет. Жила в гуртожитку, де в одній підвальної кімнаті тулилися 19 студенток. «Із тих перших років навчання, – згадує пані Ніна, –

найбільше пам'ятаю радість невимовну, неймовірну насолоду від занять математикою... І нестерпне відчуття голоду! Це ж був голодний в Україні 1947-й. На лекціях формули змішувалися перед очима з оміряними шматочками хліба».

Та вже за рік на неї чекало ще суворіше випробування – сталінські концтабори.

МОМЕНТ ІСТИНИ

Розмова з Ніною Опанасівною відбувається в аудиторії імені академіка ВУАН Михайла Кравчука. Нещодавно на території Київського політехнічного інституту було встановлено пам'ятник Кравчукові, проведено вже 13 міжнародних конференцій його пам'яті. Пані Ніна вважає своїм громадським та науковим імперативом усіяко досліджувати й поширювати ідеї видатного математика, розвивати вказані ним напрями наукової та громадської діяльності.

Виявляється, не знайдеш явища або події в математичній науці в Україні, яка б обійшлася без його участі: ні коли створювалися на початку ХХ століття українські університети, ні коли запроваджувалися вітчизняна математична термінологія та наукова мова, стверджує Ніна Опанасівна. «Його праці з різних галузей математики увійшли до скарбниці світової науки. Давно існують на сторінках досліджень і «моменти Кравчука», і «формули Кравчука», і «осцилятори Кравчука». Американський науковець Іван Качановський довів, що Михайло Кравчук стояв і біля джерел винаходу першого у світі комп'ютера. Та терорного 1938-го він був арештований і вже через чотири роки загинув на Колімі. Його праці повілудчали з бібліотек. Це ім'я довелося заново повертати в Україну. Втім, у нас спільне не тільки те, що ми потрапили під репресії. Під вибитим на пам'ятнику Михайлові Пилиповичу гаслом «Моя любов – Україна і математика» (так визначав своє життя кредо вчений) готова підписатися і я».

ПОСТІЙНА ВЕЛИЧИНА

З вікна аудиторії, де **Тиждень** спілкується з пані Ніною, видно банер, присвячений 50-річчю

ПАНІ ПРОФЕСОР.
Фото початку 1980-х: Ніна Вірченко почала викладати математику в Київській політехніці

польоту в космос Юрія Гагаріна. Його, цілком у дусі останніх тенденцій, зображено з іншим космонавтом – Георгієм Береговим, покровителем Віктора Януковича. «Але ж без Михайла Кравчука радянських польотів могло й не бути, – зауважує Віра Опанасівна. – Це ж він дав півку у світ відкриттів і Сергію Корольову, і Архипові Люльці, і Володимирові Челомею».

Сама Ніна Вірченко – також помітна величина на небокраї вітчизняної математичної науки. Коло її наукових зацікавлень і розробок широке: теорія узагальнених аналітичних функцій, інтегральні рівняння, спеціальні функції, інтегральні перетворення тощо. Ніна Вірченко – ав-

БЕЗ МИХАЙЛА КРАВЧУКА КОСМІЧНИХ ПОЛЬОТІВ МОГЛО Й НЕ БУТИ

тор понад 350 наукових та науково-методичних праць, зокрема 20 книжок. Вона керівник міжвузівських наукових семінарів із вищої математики, а також автор популярних видань на кшталт «Математика в афоризмах, цитатах, висловлюваннях», напрацьовань у царині української математичної термінології.

Вже після смерті Сталіна Ніні Вірченко дозволили повернутися в Україну, закінчити університет, аспірантуру. Вона продовжила працювати старшим викладачем, доцентом і весь цей час відчувала за собою стеження з боку спецслужб. Свого часу на кафедрі була суперечка, чи можна пускати в аспірантуру людину з «таким ми-

нулим»? Та ще й одружену з певним чоловіком – філологом Ростиславом Доценком, який теж 10 років життя провів у сталінських концтаборах. Тоді, при прийнятті до аспірантури, знайшлися сміливці, які відстояли її кандидатуру. Але під час годин на інтелігенцію 1973 року зробити цього вже не змогли.

ІНТЕГРАЛЬНА МОВА

На початку 1970-х, коли українську громаду накрило чергове цунами кремлівських репресій, Ніна Опанасівна втратила кафедру в Київському університеті. Те, що її не репресували і не відправили в табори вдруге, вона вважає подарунком долі.

Після року вимушеного безробіття пані Ніні вдалося пройти за конкурсом на посаду доцента в Київській політехніці, де вона викладає й донині. Однак через таку специфічну біографію захистити докторську дисертацію Ніні Опанасівні не давали, й вона змогла це зробити лише 1988 року, вже коли почалася перебудова. Присвятила її своїм покійним батькам. Численні звання й нагорода здобула пізніше: заслужений викладач, почесний професор Київського політехнічного інституту. А крім того, нагорода Ярослава Мудрого від Академії наук Вищої школи, медаль «Будівничий України», медаль Андрія Первозванного, звання заслуженого працівника освіти України.

5 травня Ніні Опанасівні виповнився 81 рік. При цьому вона продовжує не тільки наукову та викладацьку діяльність, а ще й працює в «Просвіті», є членом Наукового товариства ім. Т. Шевченка, обіймає громадську посаду у Всеукраїнському товаристві політв'язнів та репресованих. Її праця «Документи про заборону української мови (XVII – ХХ ст.)» і нині активно обговорюється на інтернет-форумах, присвячених мовному питанню.

«Оскільки я сама родом із краю Кобзаря, то не могла не написати й кілька праць про Тараса Шевченка, – зізнається вона. – Пізніше чула, що один відомий письменник дуже дивувався, не вірив, що так фахово може писати про це професійний математик». ■

ІГРИ РОЗУМУ

Академік НАН України, завідувач відділу клітинної мембранології Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця Олег Кришталь про науку та дива у повсякденному житті

Записав
Дмитро
Сімонов

Фото:
Олександр
Чекменюв

Українським науковцям не бракує мужності для незвичних експериментів. Та коли йдеться про кошти на них, учені мужі часто пасують перед бюрократією, хронічним недофінансуванням, хабарництвом та іншими чи-

новницькими витівками. Олег Кришталь – один із небагатьох, хто не лише знайшов гроші на дослідження, а й створив систему контролю за їх обігом. Адже відомий біолог звик до боротьби як із загадками природи, так і з невіглаством співвітчизників. У нього жодних сентиментів до екстрасенсорики та містики: паранормальні явища, каже, мають наукове пояснення.

РОЗВИТОК БІОЛОГІЇ

Коштів, які виділяє держава на науку, не так уже й мало. Але через розподіл між багатьма установами їх не вистачає, щоб отримати серйозні результати. Ми запропонували створити невелику кількість ключових лабораторій, які проводитимуть дослідження в тих стратегічних галузях науки, де Україна має істотний потенціал. За кілька років міжнародна наглядова рада перевіряє результати роботи цих дослідних осередків і надає рекомендації державним органам, чи варто продовжувати фінансування.

Першу ключову лабораторію буде засновано цього року на базі двох установ: Інституту фізіології імені О. О. Богомольця й Інституту молекулярної біології та генетики (у них працює більшість учених-біологів із високим міжнародним рейтингом). Вона досліджуватиме клітинну фізіологію та молекулярну біологію – найновіші галузі сучасної біологічної науки.

Попри загальний оптимізм, у нас, поза сумнівом, чимало труднощів, бо ж вітчизняне законодавство зовсім не адаптоване до таких нововведень. І навіть сьгодні чинні закони перешкоджають ефективній науковій роботі. Зокрема, ми повсякчас стикаємося з проблемою постачання реактивів із-за кордону, і це труднощі не лише фінансові, а й юридичні. У моєму житті були випадки, коли я мусив летіти за межі держави, щоб особисто привезти в кишені кілька міліграмів важливої речовини, без якої дослідження були б неможливі.

Сподіваюся, такі лабораторії виникнуть не лише в біології, а й в інших галузях науки. Добре було б, якби там застосовували аналогічний принцип: відбір вершків української науки й надання їм змоги конкурувати на міжнародному рівні. Це цілком прозора мета, і якщо влада буде послідовна, Україна посяде гідне місце у світі науки, на яке вона заслуговує з її історією, потенціалом і народом.

Нині людство вступило в еру нової біології. Досягнення науки про живе за останні 30 років відкрили нам хороші перспективи. Якщо значну частину минулого століття ми прожили в добі бетону й сталі, то нині пе-

реходимо до етапу існування цивілізації, коли застосовуватимуть надбання еволюції. Ми дедалі частіше користатимемося з біогенних технологій, щоб отримувати більше їжі вищої якості, жити в ліпших умовах і менше потерпати від хвороб. Тому розвиток біології – це першочергове завдання будь-якого уряду, зокрема й українського.

У світі на розвиток нейронауки щороку витрачають десятки мільярдів доларів. Із цієї галузю пов'язують великі сподівання щодо того, як розвиватимуться технології людства в майбутньому. Найбільший щорічний науковий форум у світі – це конгрес американського товариства нейронаук. В останньому його з'їзді в Сан-Дієго взяло участь 36 тис. осіб (!).

ПІГУЛКА ВІД БОЛЮ

Попри наявне в аптеках різноманіття ліків, усі знеболювальні препарати належать до одного з двох класів. Перший – це так звані нестероїдні протизапальні засоби, які почали свій розвиток від аспірину, а згодом дістали продовження у вигляді, скажімо, диклофенаку. Якщо ж ідеться про серйозний біль (маю на увазі післяопераційне загоювання або ж рак), то застосовують другий клас препаратів – опіати. До них належать морфій та його похідні. Речовини першої групи мають периферичну дію: впливають на збудливість сенсорних нервових клітин, що містяться в органах чи ділянках тіла, які відчують біль. Водночас опіати діють на рівні центральної нервової системи. Адаже біль, якого ми зазнаємо, – це, власне кажучи, емоція, і вона формується у вищих ділянках мозку. Проте виникають больові відчуття на периферії, там, де є уражений орган чи тканина. Це відбувається завдяки так званім первинним механізмам болю (науковці називають їх первинними ноцицепторами).

Відомі три головні типи первинних механізмів болю. Два з них були відкриті в стінах Інституту фізіології ще у 80-х роках минулого століття. Це вагоме надбання української науки. Якщо звернутися до світової

фармакології із запитанням, чи є якісь засоби впливу на ці первинні ноцицептори, відповідь буде заперечна.

Ми поставили собі за мету знайти фармакологічні методи впливу абсолютно нового типу, тобто третій вид фармакології болю. Експериментуємо з отрутою одного з видів середньоазійських павуків, яка містить сполуку, що блокує біль. Маємо надію, що нам вдасться сказати тут нове слово і продовжити традицію, започатковану в 1980-х роках, коли ми стали світовими лідерами в цьому напрямі досліджень. Ми співпрацюємо з науковцями зі США, Росії, Швеції та Німеччини.

Зараз відбувається якісний перехід у науковій діяльності. Наука стала такою розгалуженою й оперує такою величезною кількістю деталей, що з погляду людей, які нею не займаються, окремі нові відкриття стають дедалі менш значущими. Всі ми знаємо анекдот про те, як Ньютоніві на голову впало яблуко й він відкрив закон унесвітнього тяжіння, який і став наріжним каменем нашого знання. А нині будь-який крок у науці потребує не меншої винахідливості, ніж знадобилася великому англійцеві, та ще й обходиться дуже дорого. Парадоксально, але за всього цього пояснити сутність нових відкриттів пересічній людині буває аж надто складно.

ТАЛАНТ ДАСТЬ НАУКА

Так званих паранормальних явищ немає. Є лише наше нерозуміння всіх причин і наслідків. Щойно я висловив своє кредо як ученого. Але не можу не сказати й іншого: немає людей, вільних від забобонів. І я один із них. Людина тому й не може без упереджень, що розуміє: їй не дано осягнути всіх причин і наслідків. Саме тому вона й перебуває в полі невизначеності, хоча їй може здаватися, ніби в цьому світі в неї все під контролем.

Телепатії теж не існує. Щодо здатності людей запам'ятовувати великі масиви цифр або навіть цілі тексти, які вони

БІОГРАФІЧНА НОТА

Олег Кришталь – академік НАН України, доктор біологічних наук, професор, один із найчастіше цитованих вітчизняних учених у світі. Народився 5 липня 1945 року в Києві. 1968-го закінчив фізичний факультет Київського державного університету імені Тараса Шевченка за фахом «молекулярна фізика». Від 1969 року працює в Інституті фізіології ім. О. О. Богомольця. З 1982 року і понині працює в Інституті фізико-хімічної біології клітинних мембран. У різні роки Олег Кришталь працював як запрошений професор в університеті Кюсю (Японія), Гарвардському (США), Мадридському університеті Комплутенсе (Іспанія) та університеті Пенсільванії (США). Очолює Українське фізіологічне товариство, а також Українське товариство нейронаук. Є автором понад 300 наукових публікацій.

читають, слід сказати: ці феномени поки що не отримали пояснення з погляду нейронауки. Варто мати на увазі, що вони рідко трапляються і саме тому здаються нам незвичними.

Жодної містики! Ми маємо розуміти, що, приміром, чудеса свяченої води насправді пов'язані не з нею самою. Вони в наших головах. Але є «містика» вищого ґатунку, «містика» нашого існування як мислячих істот, які мають здатність відчувати. Дійсність справді дивовижна. Не в тому розумінні, що в ній є якесь чудо, а в тому, що вона фантастична для самого нашого мозку, коли він її пізнає.

Потенційно кожен із нас – супергеній. Уявіть звичайний персональний комп'ютер, де на моніторі відкриті вікна доступу до різних програм. У кожної людини їх набір свій. У цих рамках людина й використовує власний мозок. Тож річ лише в тім, які «вікна» до супергеніальності відкрилися завдяки певним випадковостям, збігові обставин, що мали місце під час розвитку особистості, освітнього процесу тощо. Навчити бути талановитим неможливо – це питання випадку, але зауважу: поки що. Я певен, розвиток нейронауки здійснить справжній прорив у цьому напрямі. Відтворити геніальність людині вдасться шляхом колективних зусиль і розвитку метамови. Завдяки цьому воно стане інтелектуальним континуумом, і тоді питання індивідуальної геніальності відпаде, як уже нині це відбувається в науці. Наука сьогодні – не час індивідуальних геніїв: Ньютонів, Ейнштейнів та інших. Її продукт – плід колективної геніальності, і він чимдалі дужче стає таким.

«Альтернативна наука» не з'явиться. Можуть бути різні школи. На певному етапі групи вчених, не виключено, навіть дотримуватимуться діаметрально протилежних поглядів. Хоча тут слід зауважити, що нині значення наукових шкіл не зникло, але істотно змінилося. Якщо раніше різні школи мали відмінні «символи наукової віри», то зараз найголовніше в пошуку – сухий залишок надійних знань. ■

КЛУБНЕ ЖИТТЯ

Стадіонні концерти, фестивалі, аудіобізнес та мас-медійний накіп – усе це лише верхівка гори, під якою лежить масивна клубна платформа. В Україні вона сформована ще не остаточно

Автор:
Павло
Нечитайло,
музикант

Поява клубів з авторськими виступами – процес неминучий, але довгий та болісний, як і всі інші проєвропейські інновації в Україні. В історії ХХ століття вони – це ядро, нерв, сім'я та двигун музичного життя. Блюз, джаз, рок, електронні мелодії, реп та всі суміші й підвиди магістральних стилів створювалися саме на клубних сценах. Вони кували кадри, диктували моду, спричиняли конкуренцію, відкривали нові імена,

були і є підґрунтям глобальних революцій звуку та свідомості. З них починалися соціальні й ментальні трансформації, спровоковані магією гри. Чарлі Паркер, Стінг, Френк Заппа, Том Вейтс, The Beatles, Джеймс Браун та сотні інших зірок переживали становлення й розвиток саме там. Стан клубної (не плутати з дискотечною і нічною) культури, кількість її осередків прямо говорить про ситуацію із сучасною музикою країни.

У ПОЗИ ЕМБРІОНА

Якщо щось подібне до сучасних танцювальних клубів існувало в Союзі навіть у найсуворіші часи, то стосовно закладів із живою музикою було складніше. Коли основними аудіоносіями залишалися вінілові платівки, громадяни Країни Рад охоче вихилилися під акомпанемент ВІА. Згодом час урівняв акомпаніаторів із програвачами. Робітничий клас не перебирав, під що танцювати, а самі музиканти відігра-

«НАЙЖИВІШІ» У

«БІНГО» (КИЇВ) – клуб-важковаговик. Використовується для фестивалів і концертів зірок типу «Ляпис Трубецкой» та Soulfly. Працює раз по раз, під замовлення. Дизайн – залишок від диско-клубу 1990-х.

ROUTE 66 (КИЇВ) – байкерський клуб. Гарний дизайн. Сцена затиснута в кутку між трьома залами-коридорами. Слухати й дивитися концерт реально лише з одного.

KOZA BAR (ТЕРНОПІЛЬ) – безальтернативний заклад із живими концертами в центрі міста.

DOCKER, DOCKER ABC (КИЇВ) – продумана сім'я клубів із чіткою політикою, наперед розписаною програмою та форматом. У них є навіть свої зіркові резиденти. Сумнівною «фішкою» є розміщення сцени за барною стійкою.

PUBLIC PUB (ЧЕРНІВЦІ) – піонер клубного бізнесу в Буковинському регіоні. Вартий згадки бодай тому, що задав тенденцію.

MATADOR (ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ) – найактивніший і найкреативніший менеджмент клубу.

вали в радянських клубах дозвілля роль звичайних ретрансляторів відомих шлягерів. Про живу авторську музику в тамтешніх стінах за відсутності приватної ініціативи й тотального контролю Держконцерту не було й мови. Симулякр клубних концертів були «квартирники». З'явившись у 1960-х, на інтелегентських кухнях, вони успішно дожили до нашого часу. Втім, попри генетичний зв'язок, хатні та клубні концерти хоча й існують в одній площині, але живуть та розвиваються паралельно. Від початку 1980-х «в нашій рідній СеРесеРі» частково легалізували рок-музику. Її виконавців закріпили за комсомольськими організаціями, яким доручили створення тематичних клубів. Звісно, ці острівці свободи навіть здалеку були мало схожі на місця, де Маккартні та Клептон слухали Гендрікса на лондонських вакаціях. Олег Скрипка свою першу

ЛЕГЕНДАРНІ КЛУБИ

The Cavern Club – заклад, заснований 1957 року, зажив світової слави завдяки тому, що саме тут розпочали свій шлях The Beatles. На початку 1960-х років ліверпульська четвірка зіграла тут близько 300 концертів, а сам клуб знав і часи слави, й миті занепаду: у 1973–1989 роках був закритий. Нині знову приймає відвідувачів і є справжнім раєм для туристів-бітломанів.

The Matrix – клуб у Сан-Франциско, що існував від 1965-го до 1972 року і став осередком розвитку нової популярної течії в рок-музиці, яку назвали «звук Сан-Франциско». Саме тут стували місцеві гурти Jefferson Airplane, Big Brother and the Holding Company, Grateful Dead.

Birdland та Minton's Playhouse – нью-йоркські клуби, що в середині минулого століття справедливо носили звання Мекки світового джазу. Перший із них названий на честь відомого саксофоніста Чарлі Паркера, відомого також під псевдонімом Птах (Bird), чії музичні експерименти тривалий час були візитною карткою закладу. Дізізі Гіллеспі, Джон Колтрейн, Лестер Янг, Майлз Девіс – ось лише невеличкий список зірок, чії виступи втішали публіку цих клубів, що зробили чималий внесок у розвиток бі-бопу – на той час революційного напрямку в джазі.

появу у столичному рок-осередку згадує так:

«Подали заявку на вступ. Нам відповіли: «Ми не приймаємо кого завгодно. Спочатку зіграйте для нас концерт, і ми подивимось». Виступати потрібно було в убитому радянському клубі під Києвом. Пам'ятаю як зараз: зелена скатертина, графин... За столом чотири людини – приймальна комісія.

Коли ми вийшли на сцену, щоб відіграти хвилин 30, я так хвилювався, що вимкнувся, знепритомнів. Реально – нічого не пам'ятаю. Такі «відклучки» від різкого викиду адреналіну в мене тривали близько року. Я взагалі не міг робити висновків зі своїх виступів, оскільки був неадекватний тоді. А до рок-клубу нас тоді таки прийняли – за умови, що ми підкоригуємо імідж...»

Попри патронат ВЛКСМ та інформаційну ізоляцію, ці заклади – радісний виток місцевої еволюції. Шкода лише, що безвихідний. У 1990-х радянські музичні колгоспи потихеньку зішли на пси. За рідкісним винятком, у першу декаду незалежності неформатним лабухам доводилось тинятися між нечисленними фестивалями на кшталт «Червоної рути» та «Перлин сезону» і з нудьги організувати в місцевих будинках культури акції «Рок проти... (наркотики, Чорнобиля тощо – потрібне вписати)».

ПІДВАЛЬНИЙ ДАРВІНІЗМ

Із появою повноцінних клубів, що мали живу музику, сотні українських команд отримали такий-сякий ринок збуту, потенційні слухачькі вуха, перспективи та можливості жити й творити. Однак не все просто на вітчизняній клубній ріллі. В Україні фактично відсутня, принаймні, така важлива деталь цієї царини, як club booking – проміжна ланка між артистами й закладами. У посткомуністичних Польщі та Чехії існує кілька сотень організацій, що опікуються клубним бізнесом. Програми формують мінімум за півроку наперед. Ми в цьому сенсі маємо велику частку анархії. Напруженими після репетицій пальцями гурти достукуються у клубні ▶

УКРАЇНСЬКІ КЛУБИ*

ФОТО НАДАНІ ЗАКЛАДАМИ

VARENİK'S PUB (ЧЕРНІГІВ) – заслугове згадки просто тому, що він є.

«44» (КИЇВ) – клуб-легенда.

«ВЫХОД» (ОДЕСА) – зразок справжнього андеграунд-клубу, ставка не на кухню, а на музику й атмосферу.

GUN'Ю'VAZZ (ДОНЕЦЬК) – на початку 2000-х найкращий заклад Донбасу.

* Якщо оцінювати вітчизняні клуби з живою музикою за кількома показниками, ми навряд чи визначимо фіналістів. Виграючи за одним пунктом, претенденти поступаються в іншому. Ідеальних серед них поки що немає. Ті, які виникли в останні рік-два, ще не набрали достатньої ваги й можуть бути швидко закриті або переформатовані. Гламурні концерт-холи на кшталт Arena city чи Sullivan room – чудові приміщення, але занадто аристократичні й далекі від клубного формату. Пропонований набір закладів – позасистемний, вони просто потрапили в суб'єктивний приціл автора.

двері самотужки. А наповнювати програму, зрештою, доводиться арт-директорові.

Ця посада – одна з найцікавіших у галузі. У 90% випадків, людина, яка її обіймає, близька до гуманітарної освіти – колишній або нинішній музикант, журналіст, художник, літератор. Професійні обов'язки й тонка психологічна організація завжди тримають його в групі ризику, за крок до перетворення на пшизоїда. Ділові стосунки з артистами можуть слугувати хрестоматією з психіатрії. Це тільки на позір просто – виконати побутовий і технічний райдер та виплатити гонорар; за цією трійцею ховається безліч демонів. Маленькі чортики вилізають у претензіях «до» й «після» акції, і з ними важко впоратися в «ручному» режимі. Договорів між сторонами, на відміну від цивілізованого світу, у нас не підписують, а усні домовленості трактують кому як заманеться. Як наслідок, музикантів щонайменше забувають годувати, а про повне виконання технічного райдера можна лише мріяти. Окремі клуби виставляють список вимог, із якого впливає, що артист іще має доплатити, аби виступити в цьому закладі.

Клубна програма переважно наповнюється згідно із суб'єктивними смаками організатора. Тому деяким популярним командам у певні стіни доступ заблоковано назавжди або вони змушені вистоювати в черзі по півроку. Окрема мова про стосунки арт-директора і власника клубу. Останній від першого вимагає прибутку – той викручується як може. Найвигіднішим компромісом є пропозиція грати «від входу» (тобто гонорар нараховується залежно від проданих квитків. – Ред.). Це вигідно насамперед закладу. «Розкручені» гурти рідко дозволяють собі таку практику, вони вимагають фіксованої винагороди. Тож масмедійних музичних постатей в українських клубах ви майже не побачите. Останні іноді дозволяють собі запросити зірку на гонорар у збиток, але, зі зрозумілих причин, досить рідко. Чому ж знаменитості відмовляються грати «на касу»? Часто тому, що проплачені ротації та безкоштовні для публіки концерти на великих площах справляють протилежний ефект. На від-

мого таким чином артиста люди за гроші не ходять. Крім того, домовившись із виконавцем за виступ «на касу», заклад не переймається рекламою та збором публіки. Тоді пар концерту – головний біль гурту чи співака. У цій ситуації виконавська одиниця починає думати, вчитись і реально оцінювати свої сили. Клубні виступи показують, чо-

ЧАСТО ЗАСНУВАННЯ КЛУБІВ ІЗ ЖИВОЮ МУЗИКОЮ В УКРАЇНІ – СКОРОМИНУЦА ПРИМХА БАГАТІЇВ

варта авторська музика, чи слід початківцям цим займатись, чи варто обмежитися концертами для друзів. Водночас клуби виховують якісно іншу категорію митців, які спеціалізуються на вузьких аудиторіях. У нас це: «Пароми», «Морж», «Зелені Сестри», Multing Clouds, «Надто Сонна», Coala Pascal, «Ремонт Воды», Yunnat, «Оркестр Че», «45 ЕН», Pur:Pur, Zsuf і багато інших. Концерт-холи та стадіони таким артистам ні до чого – не той формат.

КІЛЬКІСНИЙ РОЗВИТОК

Клуби в обласних та районних центрах, які діють не перший рік, мають власну аудиторію і вміють

із нею працювати, почуваються непогано. Секретами успіху поділився з нами арт-директор закладу під назвою «Матадор», що в Хмельницькому: «Ми зробили клуб, уклавши в нього стократ менше, ніж потрібно за «правилами» відповідного бізнесу. Правила прості – людський підхід до клієнтів та музикантів. Я особисто знаю 95% і тих, і тих. Не роздувати штат. Ми обмежили вхід, пускаємо лише кого вважаємо потрібним і не проблемним. У плані музики строгого формату немає: рок, джаз, електроніка, поп – усе, що без нальоту комерції та жлобства. Право на помилку відсутнє, адже будь-який «вльот» може обернутись для закладу закриттям. Але поки що всі музиканти, з якими працюємо, йдуть нам назустріч, бо в душі останніх подій та законів у країні, ми по один бік барикад».

Повертаючись до теми власників клубу. Добре, коли це кілька однодумців, котрі знають, що роблять. Така ситуація для наших земель – велика рідкість. Часто заснування клубів із живою музикою – примха багатіїв, далеких від теми. Для них це імідж, іграшка, набавившись, вони швидко їх закривають. Навіщо зайві клопоти, якщо люди й так приходять поїсти та випити? За словами Зденека Крейці, директора клубу «Каштан» із Праги, клубний бізнес у Чехії неможливий без грантів та державних дотацій. У нас про таке говорити смішно.

Однак упродовж останніх двох років у клубному житті України відбуваються революційні зміни, нині переважно кількісні. Якщо раніше місця, де можна було послухати живий концерт за кухлем пива, були в статусі вимираючого виду, зараз вони активно множаться. Лише в Чернівцях від осені минулого року відкрилися три нові заклади, два у Хмельницькому й до 10 в Києві. Заснування таких клубів – скоріше хобі, охрестити його бізнесом клавіатура не повертається. Клубні концерти – це абсолютно неілюзорна дуля телевізійному та радіоформату, можливість розвитку іншого мистецтва, якому ніколи не знайдеться місця для ротацій на апокаліптичних хвилях та каналах і яке не знає ані контролю, ані цензури. ■

PRO

Олег Гнатів, «Перкалаба»:

Дивно, але відмінність між клубами тут і в Європі менша, ніж між туалетами чи дорогами. Дві речі, які відрізняють. Перша у плюс нам – кожен клуб в Україні має свій беклайн і барабани, на Заході цього не існує майже ніде – там гурти змушені возити

із собою власні (це не стосується фестивалів майданчиків та рідкісних випадків). Друга – тут менеджеру (якщо колектив працює за фіксований гонорар), доводиться брати повну оплату винагороди перед концертом, там заробіток – по праці. Як думаєте, чому?..

I CONTRA

Іван Леньо, «Гайдамаки»:

Клуб – це частина індустрії розваг. Що веселіше й заможніше живе народ, то масовішим стає відвідування цих закладів і насиченішою програма. На відміну від українських, у європейських клубах виступають усі без винятку артисти: як мегазірки, так і ті, хто лише

починає кар'єру. В наших – переважно ті, кого заклад може осилити фінансово, – тобто команди середньої ланки. До того ж вельми часто в них немає належного майданчика – сцени, де музикантові було б комфортно. Зазвичай це якісь невеликі закутки серед століків чи перед барною стійкою. Така диспозиція сцени свідчить, що основний заробіток клубу – не від концерту, а від кухні та бару. І це далеко не повний перелік розбіжностей.

Митці, на фіг з пляжу!

Запитання для дуже просунутих поціновувачів прекрасного: хто знає нинішню адресу київської галереї «Ірена»? Навряд чи пролунає відповідь. Гаразд, підкажу: Нансі, площа Станіслав, 3. Ну так, Нансі – це в Лотарингії, на півночі Франції, поруч із німецьким кордоном. Наступне: чому там опинилась українська галерея? Відповідь: бо в нас вона нікому на фіг не потрібна.

А тепер лікнеп для менш просунутих: галерея «Ірена» існує 20 років. Важко повірити, але це правда. Для приватного культурного закладу в наших специфічних умовах дата заснування 1991 рік мала б означати приблизно те саме, що для Америки скромна позначка Est. 1829. За цей час тут проведено (увага!) 500 виставок. Серед авторів – Кавсан, Криволап, Аполлонов, Животков, Рижих, Неледва, Григор'єва, Шерешевський... Цінувальники мають відреагувати на імена.

Тепер знову для невтаємничених. В Україні досі існує фантастична за рівнем художньої школи. Почасти це бонус, який ми отримали від тоталітарного минулого (адже всі тиранії в той чи той спосіб опікуються мистецтвами), почасти інерція спротиву – але в кожному випадку інерція. У нас є академія, є кілька відомих на всю Європу вишів та училищ, куди приїждять за великі гроші студенти з різних країн – від Фінляндії до Китаю. У нас є кількадесят художників, які в будь-якій розвиненій державі могли б претендувати на статус зірок. У нас є кільканадцять митців, які непогано продаються на міжнародних аукціонах Sotheby's, Bonhams, Phillips de Pury & C°, може, не за мільйони, але як мінімум за десятки тисяч (євро). Інша річ, що просування художнього продукту, як і будь-якого, – вже

давно технологія, і галереям у ній відведено не просто важливу, а центральну роль. Вони організують, мобілізують, так чи так розповідають, що добре і що погано. Служать перекладачами між світами художників і шанувальників. І покупців.

Звісно, так діється в країнах, де серед еліт вважається схвальним – і просто нормальним – читати Джойса, а не лише «глянець», слухати Брамса, а не лише «шансон», подорожувати до Венеції, а не лише до басейну в готелі all-inclusive. Безумовно, наявний і прагматичний аспект: по-перше, колекціонування – завжди якоюсь мірою інвестиція; по-друге, арт-об'єкт чи арт-подія – це якір не тільки

для іноземців, а й для своїх, навколо групуються різні види активності. Але, щоб це оцінити, потрібен трохи інший рівень розуміння бізнесу. Коротше кажучи, письменників у нас ледь не більше, ніж читачів, режисерів – ніж глядачів, а художників – ніж колекціонерів. Зате маємо міністерство, відповідні управління, комітети й комісії з культури та духовності згори до низу. За їхнього якщо не сприяння, то в кращому разі поблажливого невтручання закриваються книгарні, редакції журналів, кінотеатри, ну і, звісно ж, галереї.

Та повернімося до «Ірени». Торік улітку до власниці галереї Ірини Осадчої прийшли серйозні хлопці й повідомили, що тепер приміщення на Артема, 35 належить їм. Колекціонерка тримала облогу, наймала охоронні агенції, пробилася до глави райдержадміністрації (чис ім'я зараз в усіх на устах). Той сказав, що шансів немає. Ірина попросила три дні, щоб вивезти експонати. Той пообіцяв. Наступного ранку в галереї нові господарі поміняли замки, а картини, скульптури, графічні аркуші звантажили в самоскид, щоб вивезти на звалище.

Так випадково сталося, що чоловік в Ірини – француз. Після стресу подружжя поїхало до нього в Нансі, а там випадково зустрілося з мером. «Madame Irène! – заволав він. – Ось вам приміщення в центрі міста! Робіть там ЩО ХОЧЕТЕ!» Миського голову легко зрозуміти: він ладен на будь-що, аби тільки пожвавити життя в провінції, аби привабити туристів, аби прозвучати. Тепер Mme Irène готується прийняти в нових залах

виставку київських митців.

Схоже, за кілька тижнів вона зустріне ще з одним співвітчизником. Режисер Влад Троїцький вирушає на гастролі до міста Меца – це зовсім поруч, теж у Лотарингії. У театру

ЗА ПОБЛАЖЛИВОГО НЕВТРУЧАННЯ ЧИНОВНИКІВ ЗАКРИВАЮТЬСЯ КНИГАРНІ, РЕДАКЦІЇ ЖУРНАЛІВ, КІНОТЕАТРИ, НУ І, ЗВІСНО Ж, ГАЛЕРЕЇ

«Дах», який він очолоє, та етно-хаос гурту «ДахаБраха», яким він опікується, на цей сезон заплановано 100 (!) вистав за кордоном, плюс його особисті майстер-класи. У Владислава звільнилося чимало часу після того, як він остаточно вирішив, що цього року не проводитиме ніби вже традиційного масштабного ГогольFest'у. Троїцькому просто набридло розбивати лобом стіну: державні установи вимагають від нього грошей за оренду й просто дурять голову. Ну не потрібен тут ГогольFest! Ми ж не провінція якась... Для довідки: на місці колишньої галереї на Артема тепер продають взуття. Авжеж, ноги в нас важливіші за голови. ■

Автор:
Юрій
Макаров,
Тиждень

Вибух без вибуху

Чорнобильська аварія у фільмі «В суботу» – це катастрофа людини, а від такої халепи не втечеш

Що ми робили б, якби довідалися про аварію на Чорнобильській АЕС раніше за всіх? Розповіли б усім близьким і друзям? Накупили б «чорнила» на місяць наперед? Втекли б до Польщі, на Марс? Питання з розряду шкільних обговорень на перервах, хто кого – Шварц поб'є Сталлоне чи навпаки – у відповіді любителя метафор Александра Міндадзе набуває сили вибуху самого Чорнобиля. Такими «вибухами» були в 1980-х і «Парад планет», і «Слуга». Знавець людської природи, такий собі сценарний Фройд, Міндадзе взяв неметафорично страшну трагедію, але торкнувся її ледь-ледь, аби лише забриніла струна спомину. «В суботу» – фільм про ту саму суботу 26 квітня 1986 року, коли «безаварійний» 4-й енергоблок ЧАЕС вибухнув, герої фільму кажуть простіше: «грохнув». І так, що аж дотепер чути. Треба віддати належне режисерові: про експеримент, стронцій у повітрі й подібні речі говорить збів, в обличчя – лише про людину, звичайного рудуватого і вусатого комсомольського робітника, котрий із якогось дива дізнався, що не треба.

«В суботу».
У кінотеатрах України від 5 травня

Міндадзе створював не просту драму. Щось мушило би тримати глядача біля теми аварії, але лише біля неї, не підпускаючи його до її суті. Йі це мали бути темп і напруження. Румунський оператор Олег Муту в «Смерті пана Лазареску» і «4 місяцях, 3 тижнях, 2 днях» використав магніт мінімалізму та псевдодокументальної манери зйомок. «В суботу» знятий ручною камерою за «догмівською» стилістикою «Ідіотів» Ларса фон Трієра. Та в нашому випадку це концепція. «Звичайний герой» Антона Шагіна б'ється невідомо звідки, бо це неважливо, і спочатку невідомо куди. Камера відпускає його обличчя лише на

Анонси 7–8 травня

Чеські анімаційні короткометражки

Кінотеатр «Жовтень» (Київ, вул. Костянтинівська, 26) Свято для шанувальників короткого жанру кіно створить «бісова дюжина» найяскравіших стрічок чеських режисерів-початківців, знятих із 2000 по 2010 рік. Чеська «Нова Хвиля» від фестивалю Anifest, а також роботи студентів-випускників кіношколи FAMU в Празі, анімаційної школи міста Злін та кіношколи Мірослава Ондříчка в місті Пісек презентують живу програму, сповнену гумору та романтики. Серед представлених стрічок – «Зозуля» Павела Коута, «Грудка» Яроміра Плахи, «Сцени з життя антилоп» Едіти Краусової тощо.

8 травня

Sensation. The Ocean Of White

Міжнародний виставковий центр (Київ, просп. Броварський, 15) Унікальне танцювальне шоу і далі підкоряє світові столиці масштабними постановками. Артисти з різних країн, гігантські фонтани, несподівані химерні декорації, спецефекти, таємничі білий дрес-код учасників і гостей фестивалю – усе це прогнозує неабутне свято. Sensation зародився в Нідерландах і за 11 років існування побував у 17 країнах. Цього року хедлайнерами дійства стануть голландський музикант Федді Ле Гранд і французький діджей та продюсер Мартін Солвейф.

11–16 травня

Тиждень Актуальної української п'єси

Національний центр театрального мистецтва імені Леся Курбаса (Київ, вул. Володимирська, 23в); Центр сучасного мистецтва «ДАХ» (Київ, вул. Велика Васильківська, 136) У форматі читок представлять п'єси кращих українських драматургів. Серед авторів Максим Курочкін, Анна Яблонська та нове покоління: Павло Ар'є, Артур Млоян, Юлія Капуста, Мариса Нікітюк та інші. Відбудеться обговорення за участю критиків та митців. Завершиться тиждень п'єсою «Смешанные чувства» представниці хвилі «нова драма» Наталії Ворожбит.

КНИЖКИ

Богдана Матіяш.**«Твої улюблені пси та інші звірі»**

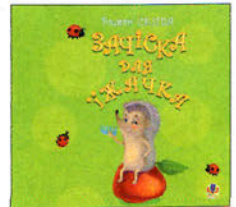
Якщо вірити назві, нова поетична збірка Богдани Матіяш про звірів. Її героями є лагідні світлі пси, добрий лев, закохані олені, ведмідь, який беззахисно плаче, кіт, що спить із зіркою в лапці, та інші створіння, серед яких немає жодного страшного. Книжка про любов, безмежну і всеохопну, на яку здатні звірята і до якої людям так важко дорости. Вірші пронизані граничною дитячою щирістю – такою, яка буває у сповіді перед Богом.

«Критика прози: статті та есеї». Віктор Неборак, Ігор Котик, Марія Котик-Чубінська, Мар'яна Барабаш, Ксенія Левків

Під обкладинкою зібрано низку статей, присвячених творам української та світової літератури, які з'явилися друком за останні п'ять років. Науковці Львівського відділення Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України аналізують тексти Юрія Андруховича, Ліни Костенко, Олеся Ільченка, Костя Москальця, Валерія Шевчука, Зеді Сміт, Жана-Марі Гюстава Ле Клезію, Мішеля Вельбека та інших українських і європейських авторів.

Роман Скиба. «Зачіска для їжачка»

Чи платить вовк за проїзд у лісовому трамваї; чому бегемотик не бажає виконувати фізичні вправи разом із крокодилами біля Нілу; чи стрижуть їжаків у лісовій перукарні; яким чином дельфіни й акула грають у футбол; із ким борсук не хоче ділитися юшкою; чому соми втомлюються від зими? На ці та інші запитання знайдуть відповіді читачі нової збірки дитячих віршів Романа Скиби, чий тексти для найменших незмінно приваблюють добрим гумором і несподіваними поворотами сюжету.

мить, коли він випадково дізнається про вибух. Але сенс бігу стає зрозумілим і так само важливим, як «макгафін» у Гічкока: до своєї коханої, до поїзда. Але від фатуму втекти не можна. Тому і каблук дівчини перед вокзалом ламається, і знання того, про що нікому не було відомо, не допомагає... Міндадзе висловився на тему Чорнобиля, як завжди, влучно і, можливо, найсильніше за всі минулі 25 років. Тому режисерську одноманітність і «провисання» ритму фільму всередині йому можна вибачити.

Ярослав Підгора-Гвиздовський

10–31 травня

«Різьблені світи»**Музей культурної спадщини (Київ, вул. Московська, 40Б)**

Основними напрямками творчості київського різьбаря Олексія Виборнова є мініатюра, зокрема сатирична, курильні люльки та декоративні панно, виконані з використанням різних технік та матеріалів. Дерево цікавить майстра як особливий, найбільш чутливий та піддатливий матеріал, що зберігає інформацію і з до-

вкілля, і з душі автора. Також експонуватимуться роботи Олексія, виконані в співтворстві з київською художницею Ксандрєю Осініною. «Різьблені світи» – це перша персональна виставка Олексія Виборнова.

3 12 травня

Фестиваль сучасного угорського кіно**Кінотеатр Київ (Київ, вул. Велика Васильківська, 19)**

У межах імпрези буде показано фільми, зняті угорськими режисерами за останні п'ять років: від сюрреалістичного contemporary до фольклорних комедій. Серед них – драма «Емігрант: все інакше», створена за записами щоденника всесвітньо відомого угорського письменника та журналіста Шандора Марай, класика сучасної угорської комедії «Лафа», ембіент-стрічка «Чумацький шлях», що поєднує музику, кіно та відеоарт. Фільми демонструватимуться мовою оригіналу з українськими та англійськими субтитрами.

12 травня, 18:00

Презентація перекладу Вергілія**Книгарня «Є» (Львів, просп. Свободи, 7)**

Новий переклад спадщини Вергілія українською мовою – це повне зібрання творів класика античної літератури. До книжки увійшли «пастуша поезія» «Буколіки», що стала початком літературної діяльності Вергілія, дидактична поема про землеробство «Георгіки», малі поеми автора, а також давніші інтерпретації цих творів. Уперше зібрано й прокоментовано афоризми з усього доробку письменника. Презентація відбудеться за участю перекладача й автора коментарів професора Андрія Содомори (на фото).

НАВІГАТОР | ПОДРОЖІ

Усупереч топоніміці

Свою лянчу назву Чортків цілком компенсує чималою кількістю храмів і атмосферою вмиротворення

Автор:

Дмитро Стаховський

Фото:

Ростислав Ковальчук/LUFA

Топонімічної нечисті в цих краях не бракує. Тут надібеш назви Чортория, Чортівець та ще й Диявольківці якісь. Схоже, це й самим жителям міста набридло, вони навіть намагались узяти милозвучнішу назву для своєї малої батьківщини – Богородичне... Не прижилося. А місцеві турагентства пропонують екскурсію «Через Чортків до Раю». Виявляється, до того невеличкого Раю, що під Бережанами.

Краснавіч тим часом запевняють, що наймення подільського містечка походить від прізвища магната Єжи Чартковського, який 1522 року спорудив тут перший дерев'яний замок. Щоправда, це не єдина версія. На мапах короля Владислава Ягайла воно позначене як Чортковіце, а сучасну назву вперше згадано того ж таки 1522-го, коли було отримано Магдебурзьке право.

Але й варіант щодо нечистоти сили теж існує. Його записав місцевий дослідник Петро Медведик: «Із заздрощів посварився Бог із чортом. Що Бог задумав зробити, чорт йому наперекір насвинить». Далі легенда описує серйозне змагання надприродних сил, яке закінчилося цілковитим хепі-ендом для місцевості: «Потім побудували місто й назвали його Чортків».

Нинішню дещо немилозвучну назву, втім, цілком компенсує велика кількість сакральних споруд у місті. Тільки тих, яким понад 100 років, тут аж вісім.

МАЛЕНЬКИЙ СТАМБУЛ

На одній вулиці Чорткова розташувались одразу кілька святинь із різних епох і матеріалів. Та ще й віри неоднакової. Тут і

домініканський костел, і православний храм, і синагога.

Кілька голосів недільних дзвонів і духмяний заварений по-турецьки напій у кав'ярні раптом нагадали Схід, а найбільше – Стамбул, де раз по раз із різних куточків долинає спів муедзинів, подекуди навіть змішуючись із дзвонами візантійського обряду християнства. І так само мало людей на вулицях: усі чесні віряни в цей недільний час моляться.

Після богослужіння православні, католики, а ще, мабуть, і юдеї вийшли з храмів і заповнили простір навколо. Усі охайно вбрані, в лакованих шкіряних куртках, жінки – в білих хустинах. У неділю, а тим більше святкову, всі тут виходять на центральну вулицю й починають «гулетити». Дефілюють туди й назад, мовби демонструючи сусідам свій новий гардероб, частують дітей і приго-

СПРАВЖНЯ
ГОТИКА.
Костел Матері
Божої Святого
Розарія і
Святого
Станіслава,
де молилися
польські
королі

ВАРТО ПОБАЧИТИ

Успенська церква – дерев'яний найстаріший у місті храм (1635 року) із дзвіницею на палях.

Стара ратуша – має оригінальну вежу з годинником і флюгером, навколо – історичні торговельні ряди.

Собор Святих Верховних Апостолів Петра і Павла зі скла й бетону – модерна кафедра УГКЦ Бучацької єпархії. Вміщує водночас 2 тис. вірян.

щаються самі морозивом та солодкою ватою.

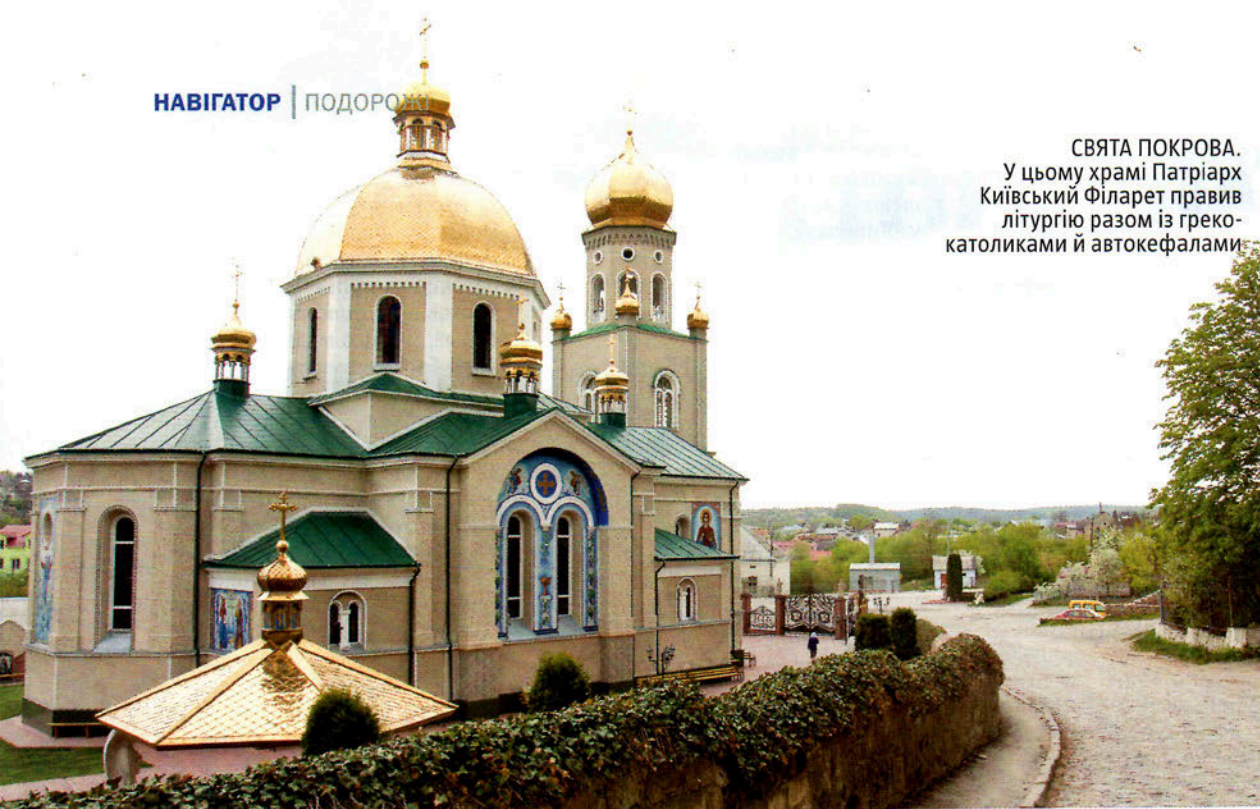
Поміж архітектурних принад Чорткова впадає в око творіння сучасності – греко-католицький бетонно-скляний собор Святих Верховних Апостолів Петра і Павла, що має модерний силует тризуба. Але, відійшовши від нього на якихось 100 метрів, натикаєшся, сказати б, на стильову протилежність – церкву Успіння Пресвятої Богородиці, витвір дерев'яного зодчества.

Це найстаріший у місті храм, незвичний за формою і розташуванням, як і його геть дивна дзвіниця на палях. Обидві будівлі мають дещо несподіваний вигляд у середмісті сучасного райцентру, ніби експонати, що їх акуратно перенесли сюди десь із Карпат і встановили на бетонний цоколь, а майданчик навколо вимостили новою бруківкою. До тутешньої подільської школи майстерності «підмішано» карпат-

ську, внаслідок чого й виник цей храм, що стоїть тут іще від 1635 року. Успенську церкву тричі руйнували турки й татари, і тричі відновлювали, але вже місцеві жителі. Пізніше її довелося відбудувати ще раз, уже після радянських активістів. »

СВЯТА ПОКРОВА.
У цьому храмі Патріарх Київський Філарет правив літургію разом із греко-католиками й автокефалами

На іншому березі річки Серет, що протікає містом, височіє ще один дерев'яний храм, трохи молодший, початку XVIII століття, – церква Вознесіння Христового з майже домашнім затишним інтер'єром. Її історія подібна: попередню святиню, споруджену там-таки на 100 років раніше, теж руйнували різні орди, та в перші роки незалежності храм відбудували.

СЕРЕДМІСТЯ ІЗ ДВОМА РАТУШАМИ

Чортківськими старовинними вуличками цікаво прогулюватися. Вони й досі живі – настільки, мовби нічого й не змінилося за кілька століть. Тут здавен мешкали українці, поляки, німці,

ЦИТАДЕЛЬ МАГНАТІВ

Замок на пагорбі над річкою Серет, у периметрі – нерівнобічний чотирикутник площею 70 x 100 м, архітектурний ансамбль із вежами, мурами та бійницями. Був резиденцією шляхетських родів Гольських та Потоцьких. Під час Визвольної війни три козацькі полки на чолі з Максимом Кривоносом штурмом узяли цю твердиню. Пізніше нею володіли турки, поляки й комуністичний виконком.

ЯК ДІСТАТИСЯ, ДЕ ЖИТИ

Із Києва – поїздами на Чернівці або Івано-Франківськ; майже всі вони зупиняються в Чорткові. Готелі «Гетьман», «Авіаносець», зі зручностями в номері – 200 грн, з вигодами на коридорі – 100 грн за добу.

ВОЗНЕСЕНСЬКА ЦЕРКВА.
Зразок подільського народного дерев'яного зодчества (початок XVIII ст.)

СТАРА РАТУША.
Будівля XIX століття
з флюгером-півником
на вежі напрочуд
кіногенічна

АРТИСТКА-КРАЯНКА.
Погруддя Катерини
Рубчаків (Коссаківни) —
оперної співачки,
драматичної актриси

євреї. Громади будували собі квартали, національні та часові особливості яких можна розпізнати й досі. Уціліли десятки старих австро-угорських вілл, прикрашених мовби іграшковими баштами, шпилями й еркерами. А на вулиці Шевченка навіть збереглася кам'яниця «бувшого», як каже місцевий люд, готелю габсбурзьких часів та колишньої ресторації «Бристоль».

Змішання архітектурних стилів, на перший погляд, видається дивним, але тішить око значно більше, ніж теперішні роззяцьковані палаци скоробагачів із претензією на розкіш. Навіть попри те, що частина будівель таки добряче пошарпана, інша прийшла «косметику» із сучасними яскравими фарбами та штукатуркою типу «короїд». На такі вибрики дизайну іноді прикродивитися.

Площа Ринок завжди означала європейське середмістя. Нині центр Чорткова трохи змістився вбік від ратуші й цього майдану. Дерев'яний, із вежею та годинником на ній, із торговими рядами поруч, магістрат XIX століття видається настільки кіногенічним, що хочеться в нього взяти автограф. Щоправда, зараз будівля функціонує вже під іншою вивіскою — клуб-кафе «Лемківська світлиця». Тут відбуваються зустрічі із цікавими й відомими людьми, вечори відпочинку. А флюгер-півник на ра-

тушній вежі все ще з надією дивиться на захід.

Іще одна особливість цього міста: ратуш у Чорткові, виявляється, аж дві. Сучасна, зведена в 1930-х, стоїть у новому центрі неподалік собору-«тризуба».

КОСТЕЛ КОРОЛІВ

Біля старого магістрату озирніться назад. Те, що ви побачите, оминуть увагою неможливо. Це домініканський костел Матері Божої Святого Розарія і Святого Станіслава. Довга назва і не менш довга та драматична історія.

Цей оборонний храм був оточений мурами з вежами, за якими перехувалися місцеві жителі під час набігів зі сходу. Точно відомо, що 1663 року Чортків відвідав, узявши участь у літургії в цьому костелі, король Ян Казимир, прямуючи походом на Смоленськ. А 1683-го в домініканців Чорткова гостював ще один польський монарх — Ян III Собеський. Напередодні Першої світової святиню перебудували, але вже 1914 року російські війська зняли й повивозили дзвони. Залишився один, най-

більший, якого відчепити не змогли.

1941 року, перед приходом німців, червоноармійці підпалили монастир, а майже всіх ченців-домініканців замордували на околиці Чорткова. На жаль, цим сумна історія костелу не закінчується: 1959 року його віддали міськторгу під... склад мінеральних добрив. У 1970-х порозтягали металеві частини органа, який там лишався.

Та нині обов'язково зазирніть до відновленого костелу. Роздивіться його інтер'єр, ікону Божої Матері, велухайтеся в органну музику — інструмент за часів незалежності таки відновили.

Опісля варто піднятися на пагорб Вигнанський, що височіє над Чортковом. Звідти вам відкриється панорама з невидимим із середмістя замком магнатів Гольських (початку XVII століття). На його подвір'ї, щоправда, побудовано автозаправку, а від самої твердині лишилися тільки потужні мури... А ще з висоти пташиного польоту ви оглянете все місто. І там, на горі, вже точно зрозумієте, чиє воно — Божове чи ні. ■

Єврейські вівчяти

Із міста походить хасидська династія рабінів, засновником якої є Давид Моше Фрідман (1827–1904), відомий як «рабі з Чорткова». Він організував тут Товариство вивчення єврейської книги Торі. Тоді приблизно третину населення міста становили євреї. Далі справу Фрідмана розвинув його син рабі Ізраїль (1854–1934). Їхня династія існує і досі. Зараз у Чорткові на місці, де колись жив наставник, діє синагога

БАНДУРИ ВІД ЧОРТИКА

У Чорткові народився знаний майстер музичних інструментів Павло Степовий (це псевдо, справжнє прізвище Чортик). Почесний член Української капели бандуристів імені Тараса Шевченка. Емігрував 1922 року в Канаду. Виготив за океаном понад 40 бандур, також робив і цимбали. Діти Чортика (Степового) продовжили батькову справу. Син Макар приєднався до згаданої капели. Онук Орест Сушко також музикант і звукорежисер, двічі нагороджений престижною телевізійною премією «Еммі».

МАГНОЛІЇ ЦВІТУТЬ

У Києві зацвіли магнолії! А ви вже встигли подивитися? Ні? Ну то поспішайте! Вони дивовижні, чарівні, неповторні, як і кожна мить, що пролетіла біля них. Білі, рожеві, золотисті квіти, п'янкi пахощі, тиша, спокій весняного вечора, майже безлюдні доріжки Ботанічного саду. Відступила суєта, відпустила тривога, у Києві Великдень, зацвіли магнолії. Благословенна самотність митей, пережитих у цьому тихому саяві вечора, що відходить назавжди. Дякую. Виходжу із казки, іду бульваром, вечірне сонце золотить бані Володимирського собору, і саме пригадалося: «Вечірнє сонце, дякую за день!..» ■

Аліна Пастухова

В'ячеслав Дарпiянц

ГЛУХО, ЯК У БАНКУ

Раніше люди гинули за метал, а тепер дедалі частіше страждають від пластику. Колега хотів розрахуватися за товар у маркеті зарплатною картою, не вийшло, але кошти з рахунку зняли. У банку йому без зайвих питань надали... не гроші, не вибачення, а заяву встановленого зразка. Постраждалий формально визнав, що претензій не має, і місяць чекає на повернення коштів. Банкіри переконують, що пластик – зручно й безпечно, однак ця історія типова. Подивившись на картку, побачите, що вона є власністю... фінустанови. Прямо кажучи, для тих, хто в танку: ми зберігаємо кривні в чужих гаманцях. Трапляється, що завітаєш до банку, а там, немов у радянській кінострічці: «Кофелек-кофелек!.. Какой кофелек!?» ■

ВУХАНЬ КОРОТКОХВИЛЬОВИЙ

Радянський сатиричний журнал «Крокодил» малював колісь карикатуру на тварину, в якій я впізнавав і себе. «Вухань нічний короткохвильовий»: слонячі вуха, шнобель і тьмяні окуляри. У вуха вливаються символічно-мерзенні хвилі радіоефіру, «ворожі голоси»: «Свобода», «Голос Америки», Бі-Бі-Сі... Режим Країни Рад установлював спеціальні глушилки, та не міг забити цих інформаційних потоків. Пішли на брутх ці пристрої, здохла рептилія комунізму. Та прогрес зробив те, чого не зумів Кремль. Бі-Бі-Сі попрощалося зі слухачами: є інтернет – там тепер усім голосам і місце... Та це вже для іншої породи «вуханів». ■

Ігор Кручик

ДЗЕРКАЛО СВІТУ

В Англії одружились принц Вільям та Кейт Міддлтон, у Пакистані вбито Усаму бен Ладена. Що спільного? Правильно: це Новини з великої літери. Події, що формують обличчя світу в його власних очах. Але наскільки вони змінюють саму планету? Чи зникнуть із загибеллю «терориста №1» причини ісламського терору, чи зросте престиж британської монархії, коли Вільям і Кейт стануть королем і королевою? Хочеться сказати: залежно, як вирішить преса. Але не забуваймо: ЗМІ не створюють подій. Вони їх лише відображають. І якщо навіть дзеркало іноді відбиває світ криво, це означає лише, що йому слід менше туди задивлятися. ■

Олександр Михельсон

Наталія Петринська

ОКУПАЦІЯ. МІСТЕРІЇ

Те, що переосмислення ролі нашої країни в Другій світовій відбувається в головах небагатьох українців, а на державному рівні все зводиться до проголошення радянських штампів, мене не дивує. Ну не вмiють наші совкові керманічі по-іншому! Викликає подив інше: наприклад, що ми досі не зняли бодай короткометражки, де сказали б про ту війну з позиції людського виміру. Такі стрічки є навіть у Білорусі та РФ. Російський фільм «Свої» без пафосу й ура-патріотизму демонструє, що під час війни «чужий» у будь-який момент може стати «своїм» і навпаки. Не рекомендована до показу вдома білоруська стрічка «Окупація. Містерії» значно суворіша й відвертіша: три новели про поневолення білорусів – як німецьке, так і радянське... ■

Дмитро Вовнянко

КУТ ЗОРУ

Він ворог. Він явний держслужбовець, нечистий на руку. Він напевне обкрадає бюджет країни. Він сидить у дорогій машині (про яку нам і не мріяти) і байдуже поглядає на нас із вами – тих, хто по цей бік скла. Аж раптом усе змінюється. Із дверей будинку вибігає весела веснянкувата дівчинка. Привітання – консержці, усмішка – бабусям на лавці, і дзвінкий, мов струмочок, голос: «Ідьмо татку!» Обличчя водія сяє лагідністю. І з чиновника-здиричника він миттю перетворюється на чесного підприємця – керівника мережі СТО або меблевої фірми, який успішно працює сам і дає роботу іншим... Бо не може така гарна дівчинка виявитися донькою потвори. Ставлення до однієї і тієї самої людини буває протилежно різним. Усе залежить від кута зору. ■

Тиждень

український www.tyzhden.ua

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ
Передплатний індекс 99319

**НІКОЛИ ЩЕ ПЕРЕДПЛАТА
НЕ БУЛА ТАКОЮ ПРОСТОЮ
ТА ЗРУЧНОЮ!**

Ви маєте можливість отримувати журнал вже наступного тижня після передплати, не чекаючи початку чергового місяця

ПАТРІОТИЗМ?

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ?

ДЕМОКРАТІЯ?

**ВІДВЕРТО
ПРО КРАЇНУ**

РЕДАКЦІЙНА ПЕРЕДПЛАТА

Лише скориставшись редакційною передплатою, Ви маєте можливість отримувати журнал вже наступного тижня після оплати.

Оплатіть квитанцію в будь-якому банку й повідомте її номер та адресу доставки:

- зателефонувавши на номер +38 (067) 407 1096 (виклик буде скинуто, після чого ми Вам передзвонимо)
 - або надіславши копію сплаченої квитанції факсом +38 (044) 351 1301
 - чи електронною поштою peredplata@tyzhden.ua
 - чи звичайною поштою на адресу: 03067, м. Київ, а/с 2.
- Редакція «Український тиждень», відділ передплати

Вартість редакційної передплати:

I півріччя 2011 р.	II півріччя 2011 р.
■ 1 міс. – 30 грн	■ 1 міс. – 45 грн
■ 2 міс. – 60 грн	■ 3 міс. – 135 грн
	■ 6 міс. – 270 грн

ОНЛАЙН-ПЕРЕДПЛАТА – швидко, зручно та надійно на сайті portmone.com

ПОШТА для тих, хто віддає перевагу передплаті через Укрпошту, індекс нашого журналу – 99319.

повідомлення	отримувач платежу	ТОВ «Український тиждень»	26009000022321	35392656
			поточний рахунок отримувача	код отримувача
	назва установи банку	300023		
	ПАТ «УКРСОЦБАНК»			
	МФО банку			
	Прізвище, ім'я та по батькові платника			
Адреса платника, телефон				
вид платежу: за передплату на журнал «Український ТИЖДЕНЬ»				
період:				
касир				сума, грн
	платник (підпис)			
квитанція	отримувач платежу	ТОВ «Український тиждень»	26009000022321	35392656
			поточний рахунок отримувача	код отримувача
	назва установи банку	300023		
	ПАТ «УКРСОЦБАНК»			
	МФО банку			
	Прізвище, ім'я та по батькові платника			
Адреса платника, телефон				
вид платежу: за передплату на журнал «Український ТИЖДЕНЬ»				
період:				
касир				сума, грн
	платник (підпис)			

За детальною інформацією звертайтеся за тел. (044) 351-13-00.
Менеджер з передплати Ірина Приліпко peredplata@tyzhden.ua

www.tyzhden.ua

75-30

КНИГИ УКРАЇНСЬКОЮ
ТА ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ
ПОДАРУНКОВІ ВИДАННЯ
ТА АЛЬБОМИ
МАПИ, АТЛАСИ, ПУТІВНИКИ
ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА

ЧЕКАЄМО НА ВАС ЩОДНЯ З 9:00 ДО 21:00

МУЗИКА ТА КІНО
КАНЦТОВАРИ, ЛИСТІВКИ
МІСЦЯ ДЛЯ ЧИТАННЯ
ЛІТЕРАТУРНІ ЗАХОДИ
БЕЗКОШТОВНИЙ
ІНТЕРНЕТ (WI-FI)[™]

САЙТ НЕБЕЗПЕЧНО: WWW.BOOK-YE.COM.UA ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИН: WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

К Н И Г А Р Н Я

М. КИЇВ

вул. Лисенка, 3 тел.: (044) 235-88-54, вул. Спаська, 5 тел.: (044) 351-13-38,
пр-т Повітрофлотський, 33/2 тел.: (044) 275-67-42, вул. Саксаганського, 107/47 тел.: (044) 383-61-49,
вул. Велика Васильківська, 38 тел.: (044) 289-77-09

М. ЛЬВІВ

пр-т Свободи, 7 тел.: (032) 272-85-74, вул. Січових Стрільців, 10 тел.: (044) 383-61-49

М. ХАРКІВ

вул. Сумська, 3 тел.: (057) 731-59-49

М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

вул. Незалежності, 31 тел.: (0342) 72-25-02

М. ВІННИЦЯ

пр-т 50-річчя Перемоги, 26 тел.: (0432) 26-59-04

М. ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИЙ

вул. Ковельська, 6 тел.: (03342) 2-19-57

www.book-ye.com.ua

І Н Т Е Р Н Е Т - М А Г А З И Н
WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP